

ΤΓΔΣ

**ΤΜΗΜΑ
ΓΛΩΣΣΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Τα οδωνύμια ως τ(ρ)όπος έκφρασης ταυτοτήτων και
διαπραγμάτευσης της συλλογικής μνήμης: Μια μελέτη
περίπτωσης του γλωσσικού τοπίου της οδού Γλάδστωνος
στην Αθήνα

ΝΤΕΦΝΕ ΔΑΦΝΗ ΣΑΝΤΣΑΚ

Βόλος, 2023

Τριμελής Επιτροπή Αξιολόγησης

Επιβλέπουσα:

Ρούλα Κίτσιου

Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Γλωσσικών & Διαπολιτισμικών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής Αξιολόγησης

1^ο μέλος:

Ίρις Λυκουριώτη

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, Πανεπιστήμιο
Θεσσαλίας

2^ο μέλος:

Πηνελόπη Παπαηλία

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής
Ανθρωπολογίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

«Πνευματικά δικαιώματα Copyright © Ντέφνε Δάφνη Σάντσακ, 2023.

Η έγκριση της Πτυχιακής εργασίας από το Τμήμα Γλωσσικών & Διαπολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας δεν δηλώνει απαραίτητως την αποδοχή των απόψεων της συγγραφέα»

Υπεύθυνη Δήλωση:

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της Πτυχιακής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια που προσφέρθηκε στη συγγραφή της αναγνωρίζεται και αναφέρεται στο κείμενο. Επιπλέον, αναφέρονται όλες οι βιβλιογραφικές πηγές που αξιοποιήθηκαν, πρωτογενείς και δευτερογενείς, είτε η συμβολή τους παρατίθεται επακριβώς ως απόσπασμα είτε ως παράφραση.

Περίληψη

Η παρούσα έρευνα εξετάζει το Γλωσσικό Τοπίο της οδού Γλάδστωνος στην Αθήνα, όπως αυτό κατασκευάζεται μετά από την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου/της Zackie Oh. Ειδικότερα, εστιάζει στα οδωνύμια ως πρακτικές (αντι)μνημόνευσης και (αντι)ελέγχου, αλλά και στον τρόπο με τον οποίο εκφράζονται ταυτότητες μέσα από αυτά. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτό, το Γλωσσικό Τοπίο, αναλύεται μέσα από τους όρους της Γεωσημειωτικής. Διευρευνώνται τόσο οι υλικότητες και τα λεκτικά σημεία, όσο και ο τρόπος ερμηνείας τους βάσει δεδομένων που συλλέχθηκαν από τον Οκτώβριο του 2022 έως τον Φεβρουάριο του 2023 μέσω παρατήρησης του γλωσσικού τοπίου μέσω φωτογραφιών και σημειώσεων πεδίου (ένα corpus 330 φωτογραφιών) και ημι-δομημένων συνεντεύξεων με εννιά (9) άτομα που σπουδάζουν ή και εργάζονται έχοντας παράλληλα ακτιβιστική ή μη δράση και κοινωνικοχωρικές εμπειρίες από το κέντρο της Αθήνας λόγω σπουδών, εργασίας, κατοικίας ή πολιτικής δράσης. Η έρευνα καταλήγει σε συμπεράσματα σχετικά με τον ρόλο των υλικότητων στη διαδικασία επιτέλεσης της (αντι)μνημόνευσης και της έκφρασης ταυτοτήτων, τον ρόλο των νόμων και της εξουσίας στο ΓΤ, τις λεκτικές επιλογές στα μνημεία, όσο και στην επιτέλεση της μνήμης μέσα από τα οδωνύμια και τον ρόλο της ψηφιακότητας σε αυτές τις διαδικασίες διαμόρφωσης και διατήρησης της συλλογικής μνήμης.

Λέξεις- κλειδιά: Γλωσσικό Τοπίο, Οδωνύμια, Ταυτότητες, Συλλογική Μνήμη , Γλάδστωνος, Ζακ

Abstract

This research aims to examine the Linguistic Landscape of Gladstonos Street in Athens, as it is constructed after the murder of Zak Kostopoulos/ Zackie Oh. In particular, it focuses on street names as practices of (counter) commemoration and (anti-)control, but also as practices of identity performance. In order to explore the Linguistic Landscape, the analytical framework of Geosemiotics has been followed. Both materialities and verbal signs and their interpretation are examined based on our data, collected from October 2022 to February 2023 through observation of the linguistic landscape, which consists of photographs (a corpus of 330 photographs), field notes and semi-structured interviews with 9 people who study or work, engage or not in activism, and have socio-spatial experiences from the center of Athens due to their studies, work, residence or political action. The research has come up with some conclusions about the importance of materialities in the process of constructing counter-memories and performing identities, the role that laws and power play in the construction of the formal Linguistic Landscape, the verbal choices used in the monuments, as well as the performativity of memory through street names and the role of digitality in shaping and retaining collective memory processes.

Keywords: Linguistic Landscape, Street names, Identities, Collective Memory, Gladstonos, Zak

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες.....	6
Εισαγωγή.....	7
Γλωσσικό Τοπίο.....	8
Τι είναι το Γλωσσικό Τοπίο.....	8
Παρεμβάσεις στο Γλωσσικό Τοπίο: χώρος, χρόνος και παρανομία.....	9
Γλωσσικό Τοπίο και Ετεροτοπίες.....	10
Μέθοδοι προσέγγισης του Γλωσσικού Τοπίου.....	10
Το ΓΤ ως: Κείμενο, Αρένα, Επιτελεστικότητα.....	10
«Από τα πάνω προς τα κάτω/ Από τα κάτω προς τα πάνω».....	11
Γεωσημειωτική.....	12
Ονοματοδοσία Οδών και Γλωσσικό Τοπίο.....	13
Οδωνύμια: Λειτουργία και Ηγεμονικές Πρακτικές Μνημόνευσης.....	13
(Μη) Επιτελεστικότητα των Οδωνυμίων.....	15
Οδωνύμια και Αντίσταση.....	15
Επίσημες Πρακτικές Μετονομασίας.....	16
Αντίσταση στη Μετονομασία.....	17
Ταυτότητες.....	17
Εθνικές και Κουήρ Ταυτότητες.....	18
Ταυτότητες και σημειωτική.....	19
Συλλογική Μνήμη.....	20
Μνήμη και εξουσία.....	21
Μνήμη: χρόνος και χώρος.....	23
Μνήμη και Χρόνος.....	23
Μνήμη και Χώρος.....	23
Μνήμη και ψηφιακότητα.....	25
Συλλογική Μνήμη και Σημειωτική.....	25
Οδός Γλάδστωνος: Νομοθετικό Πλαίσιο, Γλάδστων και Ζακ.....	26
Μεθοδολογία της Έρευνας.....	28
Στόχος της Έρευνας και Ερευνητικά Ερωτήματα.....	28
Μέθοδος, Εργαλεία Συλλογής και Ανάλυσης Δεδομένων.....	28
Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	29
Συμμετέχοντα άτομα.....	31
Περιορισμοί της Έρευνας.....	31
Κίνητρο και Θεσιακότητα της ερευνήτριας.....	32
Αποτελέσματα.....	32

Το Γλωσσικό Τοπίο της οδού μέσα από τα οδωνύμια.....	32
Έκφραση ταυτοτήτων και διαπραγμάτευση της συλλογικής μνήμης μέσω των υλικότητων στα οδωνύμια.....	38
Το χρώμα ως ενδείκτης ταυτοτήτων.....	38
Οι υλικότητες ως ενδείκτες για την «Από τα πάνω» και «Από τα κάτω» κατασκευής της μνήμης.....	41
Έκφραση ταυτοτήτων μέσω λεκτικών επιλογών στα οδωνύμια.....	43
Επιτέλεση της κυρίαρχης μνήμης και η εδραίωση της εθνικής ταυτότητας μέσω του «ΟΔΟΣ ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ».....	45
Η μετονομασία ως πολιτική πρακτική μνημόνευσης.....	48
(Μη) Επιτελέσεις ταυτοτήτων μέσω της χρήσης του «Οδός Zackie Oh».....	52
Επιτέλεση της αντι- μνήμης μέσα από το οδωνύμιο «ΟΔΟΣ ZACKIE OH».....	54
Η σημασία του τόπου στην επιτέλεση της μνήμης στο Γλωσσικό Τοπίο της οδού Γλάδστωνος.....	57
Συζήτηση- Συμπεράσματα.....	59
Βιβλιογραφία.....	60
Παραρτήματα.....	66
Παράρτημα I.....	66
Παράρτημα II.....	66
Παράρτημα III.....	68
Παράρτημα IV.....	71
Παράρτημα V.....	72

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσά μου, Ρούλα Κίτσιου, για την καθοδήγησή της και για τον τρόπο με τον οποίο η συνεργασία μας δεν βασίστηκε ποτέ σε όρους «σωστού-λάθους», αλλά αποτέλεσε μία διαδικασία εξερεύνησης νέων γνώσεων. Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τα μέλη της ομάδας συνάντησης πτυχιακών, αλλά και όλα τα άτομα που λειτούργησαν ως κριτικά φίλα σε όλη αυτήν την διαδικασία, και ειδικά τη Στέλλα Μπράτιμου, με την οποία ανακαλύψαμε και «παίξαμε» με το ΓΤ της οδού, αλλά και με κρατούσε ενήμερη για τις αλλαγές που παρατηρούσε στον χώρο, όταν εγώ δεν βρισκόμουν εκεί. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όλα τα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα ως συνεντευξιαζόμενα. Μου δώσαν νέες οπτικές για την ανάγνωση του χώρου, που μόνη μου δεν θα μπορούσα να είχα σκεφτεί, αλλά και νέες φίλιες.

Εισαγωγή

Το μεσημέρι της 21-09-2018, δολοφονήθηκε άγρια ο Ζακ Κωστόπουλος, η Zackie Oh, στην οδό Γλάδστωνος στο κέντρο της Αθήνας. Μετά από αυτό πραγματοποιήθηκαν πορείες και συγκεντρώσεις σε πολλά μέρη της Ελλάδας, και όχι μόνο. Τις πορείες διαδέχτηκαν πολλές παρεμβάσεις στον τόπο της δολοφονίας. Σήμερα, 5 χρόνια μετά από την δολοφονία, οι παρεμβάσεις συνεχίζονται, κάνοντας την οδό μία αρένα αντικρουόμενων λόγων και μνήμης. Αυτή η μελέτη, επιχειρεί να κάνει ορατούς τους λόγους αυτούς αλλά και τα μέσα και τις πρακτικές που χρησιμοποιούνται στον διάλογο αυτό, εξετάζοντας το Γλωσσικό Τοπίο της οδού και ειδικότερα των οδωνυμίων. Γι' αυτόν τον λόγο εξετάζονται το Γλωσσικό Τοπίο και τα οδωνύμια μέσα από το πρίσμα της συλλογικής μνήμης και των ταυτοτήτων, δύο φακοί που συχνά είναι δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να διαχωριστούν μεταξύ τους. Αφού αναφερθούμε, λοιπόν, βιβλιογραφικά στις σχετικές προσεγγίσεις, αλλά και τις βασικές αρχές προσέγγισης του Γλωσσικού Τοπίο, σύμφωνα με τις οποίες θα αναλυθούν τα δεδομένα, θα παρουσιαστεί η μεθοδολογία. Έπειτα, θα ακολουθήσουν τα αποτελέσματα, όπου θα επεξηγηθούν τα μέσα, υλικά και λεκτικά, επιτέλεσης της (αντι) μνήμης, αλλά και αυτά που χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν ταυτότητες, όπως επίσης και ο τρόπος με τον οποίο αυτά ερμηνεύονται από άτομα με διαφορετικές θεωρήσεις και ταυτότητες. Τέλος, θα παρατεθούν σύντομα τα συμπεράσματα, καθώς και ορισμένες ερωτήσεις προβληματισμού επί του θέματος.

Γλωσσικό Τοπίο

Τι είναι το Γλωσσικό Τοπίο

Η έννοια του γλωσσικού τοπίου (εφεξής ΓΤ) εντοπίζεται σε ποικίλα επιστημονικά πεδία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί μία από τις πρώτες χρήσεις του όρου από έναν γεωγράφο προκειμένου να αναφερθεί στην πρακτική απονομής αισθητικά ευχάριστων ονομάτων σε σπίτια (Lowen, 1962, όπως αναφέρεται στο Ruzey, 2011, σελ.216). Ωστόσο, η παρούσα έρευνα ενδιαφέρεται να προσεγγίσει το ΓΤ ως κλάδο της κοινωνιογλωσσολογίας (Coulmas, 2008), ο οποίος εστιάζει στη διερεύνηση των τρόπων με τους οποίους η γλώσσα είναι ορατή σε δημόσιους χώρους, στη συμβολή της στην κατασκευή των δημόσιων χώρων και στη μεσολάβησή της σε κοινωνικές και πολιτικές σχέσεις (Ruzey, 2011). Η έρευνα, λοιπόν, του ΓΤ στοχεύει στον εντοπισμό και την περιγραφή των «συστηματικών μοτίβων παρουσίας και απουσίας γλωσσών σε δημόσιους χώρους και να κατανοήσει τα κίνητρα, τις πιέσεις, τις ιδεολογίες, τις αντιδράσεις και τη λήψη αποφάσεων των ανθρώπων σχετικά με τη δημιουργία του ΓΤ» (Milani & Levon, 2016, σελ. 72). Εντός αυτού του κλάδου η πρώτη αναφορά στον όρο του ΓΤ πραγματοποιήθηκε από τους Landry και Bourhis (1997) σε μία μελέτη αναφορικά με τις αντιλήψεις των μαθητ(ρι)ών ενός γαλλόφωνου γυμνασίου σχετικά με τις δημόσιες επιγραφές στις επαρχίες του Καναδά. Στόχος τους ήταν να ανακαλύψουν αν το ΓΤ αποτελεί μία ανεξάρτητη μεταβλητή, αλλά και να διερευνήσουν τη σχέση του ΓΤ με άλλες πεποιθήσεις. Αναγνώρισαν, λοιπόν, μέσα από την έρευνα δύο βασικές λειτουργίες του ΓΤ, την ενημερωτική και τη συμβολική. Η ενημερωτική περιλαμβάνει τους κοινωνιογλωσσολογικούς ενδείκτες ύπαρξης ή μη μίας κοινωνικής, και ειδικότερα στη συγκεκριμένη έρευνα κοινωνιογλωσσικής ομάδας σε έναν γεωγραφικό τόπο, καθώς και τις επικοινωνιακές πρακτικές τους που κάνουν φανερή την ποικιλομορφία της, αν αυτή υπάρχει. Η συμβολική λειτουργία από την άλλη, σχετίζεται με ζητήματα εξουσίας, κύρους και ορατότητας, της γλώσσας και κατά προέκταση των κοινωνικών ομάδων (ό.π.). Έτσι, μέσα από αυτή τη μελέτη οι Landry και Bourhis (1997) όρισαν ως στοιχεία που διαμορφώνουν το ΓΤ τις «δημόσιες οδικές πινακίδες, τις διαφημιστικές πινακίδες, τα ονόματα οδών, τα τοπωνύμια, τις εμπορικές επιγραφές καταστημάτων και τις δημόσιες πινακίδες σε κυβερνητικά κτίρια»(σελ.25).

Οι Cenoz και Gorter (2006) τεκνοθέτησαν μία νέα οπτική διευρύνοντας τον ορισμό των Landry και Bourhis για το ΓΤ. Οι συγκεκριμένοι θεωρούν ως μονάδα ανάλυσης του ΓΤ κάθε «εγκατάσταση» που εμφανίζει γλωσσικά σημεία (Cenoz & Gorter, 2006 όπως αναφέρονται στο Coulmas, 2008, σελ. 15), ενώ αντίστοιχα ο Blackhaus θεωρεί ότι είναι «οποιοδήποτε κομμάτι γραπτού κειμένου μέσα σε ένα καθορισμένο πλαίσιο (Blackhaus, 2006, όπως αναφέρεται στο Coulmas, 2008, σελ. 15). Ο δημόσιος χώρος, λοιπόν, θεωρείται το κύριο μέρος εμφάνισης του ΓΤ. Ωστόσο, η εξέλιξη της έρευνας αναφορικά με το ΓΤ ξεφεύγει από το στενό πλαίσιο των λεκτικών σημείων και διευρύνει την έρευνα και σε άλλες εμφανίσεις του ΓΤ, όπως το γκράφιτι, αλλά και σε οριοθετημένους και περιορισμένους εσωτερικούς χώρους, όπως ο τοίχος ενός εργαστηρίου ή το εικονικό γλωσσικό τοπίο του κυβερνοχώρου (netscape) (Ruzey, 2011), αλλά και του λεγομένου «οικιακού γλωσσικού τοπίου» (homescape, Kitsiou & Bratimou, 2023). Συνεπώς, ενώ οι πρώτες μελέτες του ΓΤ αφορούσαν μια πιο αυστηρά λογοκεντρική προσέγγιση και περιορίζονταν στη θεώρηση της γλώσσας ως ενός γραπτού κώδικα, οι σύγχρονες εξελίξεις στον κλάδο έχουν επεκταθεί και στην εξέταση μη λεκτικών σημείων, όπως οι οπτικές εικόνες, οι μυρωδιές, τα τατουάζ, τα σώματα και η ενδυμασία

(Milani & Levon, 2016). Γι' αυτόν τον λόγο, πολλά άτομα που ασχολούνται με την έρευνα του ΓΤ, ένας εκ των οποίων και ο Spolsky (2008), προτείνει να μην περιοριστούμε μόνο στις κοινωνιογλωσσικές πτυχές και στα λεκτικά σημεία, αλλά να διευρύνουμε την έρευνα ως μέρος της σημειωτικής, εντάσσοντας σε αυτή και μη λεκτικά σημεία, που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως μια άλλη γλωσσική επιλογή.

Παρεμβάσεις στο Γλωσσικό Τοπίο: χώρος, χρόνος και παρανομία

Στην παρούσα έρευνα ιδιαίτερης σημασίας είναι η αναφορά στις παρεμβάσεις στο ΓΤ. Μία κύρια έκφραση αυτού, που θα μας απασχολήσει και στην παρούσα έρευνα, είναι και τα γκράφιτι. Όπως αναφέρεται στο «Conflict and exclusion: The linguistic landscape as an arena of contestation» (Rubdy, 2015), τα γκράφιτι είναι σημεία που χαρακτηρίζονται τόσο από τον εφήμερο χαρακτήρα που μπορούν να αποκτήσουν, όπως και για την παρανομία. Εξετάζοντας την πρώτη πτυχή, θα αναφερθούμε σε αυτό που ορίζεται ως «εφήμερο γλωσσικό τοπίο» («transitory/transient linguistic landscape»). Σύμφωνα με τον Hananuer υποστηρίζει ότι τα εφήμερα γλωσσικά τοπία «είναι παροδικά στη φύση τους και διαρκούν οπουδήποτε από λίγα λεπτά έως μερικές ώρες το πολύ» (Hananuer, 2012, όπως αναφέρεται στο Messekher, 2015, σελ. 260). Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα πανό στις πορείες, ωστόσο σε επόμενες μελέτες η έννοια της παροδικότητας παρέκαμψε τα στενά χρονικά περιθώρια που υποδείκνυε ο ορισμός, κατατάσσοντας έτσι αρκετές παρεμβάσεις του ΓΤ σε αυτήν την κατηγορία, όπως τα γκράφιτι που ήδη αναφέραμε. Τα εφήμερα ΓΤ φανερώνουν την ασυμφωνία και τη μάχη μεταξύ λόγων και εξουσιών (Messekher, 2015). Στην εποχή που διανύουμε, όμως, η έννοια της παροδικότητας αποκτά άλλα χαρακτηριστικά λόγω της τεχνολογίας. Η ψηφιακότητα μας δίνει τη δυνατότητα της αποτύπωσης και αρχειοθέτησης ακόμα και των παροδικών σημείων, κάτι που θα δούμε και στα επόμενα κεφάλαια. Έτσι, πλέον μιλάμε για την παροδικότητα εντός αυτού που ονομάζεται ως πλέγμα «εντός και εκτός διαδικτύου» (online-offline linguistic landscape, Blommaert & Maly, 2019). Το γλωσσικό τοπίο πλέον περνάει από το τοπικό, στο υπερτοπικό και έχει τη δυνατότητα ακόμα και αν δεν υπάρχει φυσικά πια στον χώρο να μεταφέρει τη συζήτηση στη διαδικτυακή δημόσια σφαίρα (Blommaert & Maly, 2019).

Το δεύτερο χαρακτηριστικό αρκετών παρεμβάσεων στο ΓΤ, συμπεριλαμβανομένου και των γκράφιτι είναι ο χαρακτηρισμός και η θεσμοθέτησή τους ως παράνομα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σχετικά με αυτό έχει και αυτό που παρατηρεί ο Pennycook (2008) ότι οι πινακίδες μαγαζιών και τα διαφημιστικά σημεία που καταλαμβάνουν αντίστοιχα τον χώρο δεν ποινικοποιούνται όπως τα γκράφιτι. Αυτό, μπορεί να γίνει κατανοητό αν αντιληφθούμε τα γκράφιτι ως τρόπους αντίστασης σε κυρίαρχους λόγους στον δημόσιο χώρο αλλά και ως έναν τρόπο επανοικειοποίησής του, οδηγώντας στη ρευστότητα, την επανεγγραφή και κατ' επέκταση στην επανερμηνεία του. Τα σημεία παρέμβασης στον χώρο είναι δηλώσεις ταυτοτήτων και θέσεων (Pennycook, 2008). Κάπου εδώ θα ήθελα να αναφερθώ στην έννοια της ετερονομίας κάνοντας μία σύνδεση με τα προηγούμενα. Η Δημητρακάκη (2020) σχολιάζει ότι τα «εφήμερα περιβάλλοντα που εκκινούν από εικαστικές πρωτοβουλίες [(και που] μπορούν να είναι, λόγω της προσωρινότητάς τους, πολύ πιο «παράξενα» και προσηλωμένα στην αμφισβήτηση)» (σελ.239) και συνεχίζει λέγοντας ότι «οι «παράξενες» κοινότητες που τίθενται εκτός της ηγεμονίας δεν έχουν τη δυνατότητα να στήσουν ένα άγαλμα του Ζακ/της Zackie στο κέντρο της πόλης, στον τόπο της βίαιης, δημόσιας θανάτωσης» (Δημητρακάκη, 2020, σελ. 239). Ρυθμίζοντας, λοιπόν, μέσω νομοθεσίας το τι προβάλλεται και τι όχι στον δημόσιο χώρο, ρυθμίζεται και η ορατότητα που για τους κυρίαρχους λόγους συνεπάγεται με

το πραγματικό. Αντίστροφα, η αορατότητα επιχειρείται να συσχετιστεί με το μη πραγματικό, επιδεικνύοντας το τι και ποια θεωρούνται κοινωνικά (αν)άξια και (μη) σημαντικά. Έτσι, μία «θεσμισμένη ετερονομία» (Παπαχριστόπουλος, 1994) που αφορά τα σημεία στον χώρο αντικατοπτρίζει ένα σύστημα που δεν μπορεί να ενσωματώσει στους λόγους του αυτό που αντιμετωπίζει ως «υποκουλτούρα» γι' αυτό και επιδιώκει να την ελέγξει θέτοντάς την στα όρια του «παράνομου» (Παπαχριστόπουλος, 1994) χρησιμοποιώντας με αυτόν τον τρόπο τον φόβο ως ένα μέσο ελέγχου και καταστολής (Λυκουριώτη, 2017). Σε αυτό το σημείο, εντοπίζεται και η άποψη ότι τα υλικά μνημεία είναι ίσως μια παραχωρημένη μορφή διεκδίκησης, αναφέροντας ότι «η εξουσία ξέρει –και μπορεί– να περιμένει το καταλάγιασμα της οργής, έχοντας συνείδηση της μονιμότητας των εργαλείων της ηγεμονίας» (Δημητρακάκη, 2020, σελ.240) και συνεχίζει λίγο αργότερα λέγοντας η ίδια η εξουσία έχει την «τάση αποφυγής της ρήξης και [στην] εμμονή στις διακριτές περιπτώσεις άσκησης καταστολής» (Δημητρακάκη, 2020, σελ.240). Χρήσιμο είναι, λοιπόν, να αντιληφθούμε τις σχέσεις εξουσίας, όπως ορίζει ο Foucault, μακριά από το δίπολο εξουσιαστή-εξουσιαζόμενου, αλλά ως «ένας τρόπος δράσης που δεν ενεργεί ευθέως και άμεσα στους άλλους, αλλά ενεργεί στην ίδια τους τη δράση» (Foucault, 1991, όπως αναφέρεται στο Πέττας, 2015, σελ. 139).

Γλωσσικό Τοπίο και Ετεροτοπίες

Εάν οι παρεμβάσεις στο ΓΤ, εμπεριέχουν λόγους που δεν μπορεί να τις ενστερνιστεί το σύστημα, τότε το ΓΤ οδηγεί στην προσπάθεια οριοθέτησης των πρακτικών του χώρου, αλλά και στην αντίσταση σε αυτές, οδηγώντας στην κατασκευή ετεροτοπιών. Η ετεροτοπία, όπως αυτή εκφράστηκε από τον Foucault, αναφέρεται έναν «πραγματικό τόπο», αλλά ταυτόχρονα και σε έναν αντι-τόπο όπου, άλλοι ενσωματωμένοι στην κοινωνία τόποι μπορούν να τεκνοθετούνται, να αμφισβητούνται ή να «αντιστρέφονται» (Μπέλλου, 2018). Σχετικά με τη σύνδεση της ετεροτοπίας με το ΓΤ, η Tufi (2017) σχολιάζει ότι, στο πλαίσιο της μεταδομιστικής προσέγγισης της ετεροτοπίας, αυτή μπορεί να προσεγγιστεί μέσα από μερικά ακόμα χαρακτηριστικά, αυτά της «ενόχλησης» και της «υπονόμευσης της γλώσσας», και κατ' επέκταση και των κυρίαρχων λόγων. Αυτή η υπονόμευση μπορεί να αποτυπωθεί τόσο προφορικά όσο και γραπτά στο σημειωτικό κείμενο του χώρου.

Μέθοδοι προσέγγισης του Γλωσσικού Τοπίου

Το ΓΤ ως: Κείμενο, Αρένα, Επιτελεστικότητα

Υπάρχουν πολλοί τρόποι που έχουν προταθεί ανά διαστήματα για τη διερεύνηση του ΓΤ. Οι Dwyer & Alderman (2008) πρότειναν έναν τρόπο προσέγγισης και ανάλυσης του χώρου, και ειδικότερα του χώρου που σχετίζεται με πρακτικές μνημόνευσης, ακολουθώντας τρεις βασικούς άξονες. Πιο συγκεκριμένα η διερεύνηση του χώρου, και συνεπώς του ΓΤ, μπορεί να επιτευχθεί μέσα από την προσέγγισή του ως ως κείμενο ('text'), ως αρένα ('arena') και ως επιτελεστικότητα ('performance'). Αναλύοντας το ΓΤ ως κείμενο, εκκινούμε από την αρχή ότι κάθε σημείο μπορεί να ιδωθεί ως γλώσσα, φορέας ιδεολογιών, να συμπεριλαμβάνει ή να αποσιωπά οπτικές και ιστορίες, αλλά και να επανεγγράφεται. Αν αντιληφθούμε, λοιπόν, τον χώρο ως ένα κείμενο που αφηγείται μία ιστορία, μπορεί να επιδιωχθεί η (επαν)εγγραφή. Το ΓΤ, λοιπόν, μπορεί να γίνει αντιληπτό ως ένα παλίμψηστο, που διαρκώς γράφεται και επανεγγράφεται, και έτσι, όπως και τα κείμενα, βρίσκεται ανοιχτό στην ερμηνεία και προκαλεί διαφορετικές (αντι)δράσεις αναλόγως το άτομο/ομάδα και τις ιδεολογικές του

εκκινήσεις (Blommaert, 2010). Τέλος, κατ' αντιστοιχία των κειμένων, κάποια στοιχεία λαμβάνουν εκτεταμένη προβολή, ενώ άλλα όχι (Dwyer, & Alderman, 2008).

Ο δεύτερος άξονας αφορά την ερμηνεία του ΓΤ ως «αρένα». Ο εκάστοτε, δηλαδή, τόπος αποτελεί για τις εκάστοτε κοινωνικές ομάδες έναν χώρο να συνδιαλέγονται ενεργά, να διαπραγματεύονται «το νόημα της ιστορίας και να ανταγωνίζονται για τον έλεγχο της αναμνηστικής διαδικασίας ως μέρος ευρύτερων αγώνων για την ταυτότητα» (Dwyer, & Alderman, 2008, σ.166). Έτσι, το ΓΤ μπορεί να εξεταστεί ως ένας χώρος «μάχης», όπου τα στοιχεία λειτουργούν ως ένα μέσο που προορίζονται να διαβαστούν ώστε να μεταφέρουν μια ιστορία στο μέλλον. Επιπλέον, η «αρένα» χαρακτηρίζεται και από ενός είδους συμβολική προσαύξηση. Η τελευταία επιτυγχάνεται με τρόπους που συμφωνούν και επιβεβαιώνουν τη σημασία όσων μνημονεύονται σε κάθε σημείο, ή με τρόπους προσθήκης εναλλακτικών αφηγήσεων (Dwyer, & Alderman, 2008).

Τέλος, η τρίτη λειτουργία που εξετάζεται είναι αυτή του ΓΤ ως επιτελεστικότητα. Ειδικότερα, το ΓΤ μπορεί να παρομοιαστεί με μία «σκηνή», όπου εμφανίζεται ένα φάσμα παραστάσεων. Η ύπαρξη ενός σημείου μνήμης, όπως θα δούμε και στα παρακάτω κεφάλαια, δεν συνεπάγεται αναγκαστικά τη συνειδητή μνημόνευση. Γι' αυτό οφείλουμε να διερευνήσουμε την αλληλεπίδραση των ατόμων με το ΓΤ στο οποίο εντοπίζονται τα στοιχεία αυτά, είτε πρόκειται για πορείες, τελετές, είτε για ένα αδιάφορο πέρασμα προς τη δουλειά. Έτσι, ερευνούμε το αν, και με ποιόν τρόπο τα σημεία αποτελούν ένα κομμάτι ή επηρεάζουν με κάποιον τρόπο την ταυτότητα και τη συλλογική μνήμη (Dwyer, & Alderman, 2008).

«Από τα πάνω προς τα κάτω/ Από τα κάτω προς τα πάνω»

Μια ακόμα κύρια προσέγγιση της κατασκευής του ΓΤ αφορά τη διάκριση μεταξύ των «από πάνω προς τα κάτω» και «από κάτω προς τα πάνω» σημείων του ΓΤ (Ben-Rafael, et al., 2006). Τα «από πάνω προς τα κάτω» σημεία αφορούν τα σημεία που εμφανίζονται και χρησιμοποιούνται από θεσμικούς φορείς οι οποίοι και ενεργούν σύμφωνα με τοπικές ή κεντρικές αρχές. Τα «από κάτω προς τα πάνω» σημεία ορίζονται ως αυτά που «χρησιμοποιούνται από μεμονωμένους, συνεταιριστικούς ή εταιρικούς φορείς που απολαμβάνουν αυτονομία δράσης εντός νομικών ορίων» (Ben-Rafael, et al., 2006, σελ. 10). Ο Ruzey (2011), ωστόσο τονίζει ότι αυτές οι δύο παράμετροι δεν είναι δύο αυστηρά δίπολα στην κατασκευή του ΓΤ, αλλά σημαντικό ρόλο παίζουν και οι ρυθμιστικές αρχές, τα άτομα που εμπνεύστηκαν τα σημεία, τα άτομα που κατέχουν την ιδιοκτησία τους, αυτά που τα σχεδίασαν και αυτά που τα κατασκεύασαν. Προς την ίδια κατεύθυνση επιχειρηματολογεί και ο Spolsky (2008), ο οποίος θεωρεί ότι η αυστηρή «από πάνω προς τα κάτω, από κάτω προς τα πάνω» θεώρηση των σημείων αποτελεί μία «εκ των υστέρων εικασία» και αντί αυτού προτείνει να αντιληφθούμε τη διαμόρφωση του ΓΤ ως μία «διαδικασία με πολλούς συμμετέχοντες». Σε αυτά συμπεριλαμβάνεται όσα άτομα αναφέρθηκαν πρότερα, αλλά και η «κορυφή», όπως νοείται και στην «από τα πάνω προς τα κάτω» θεώρηση. Η τελευταία, σε αυτή την περίπτωση όμως, σχετίζεται με την αρχή που διαχειρίζεται τη γλώσσα, και μπορεί να είναι μία κυβέρνηση, μία θρησκευτική ή κάποια άλλη τοπική ή εθνική αρχή, ή ακόμα και μία ομάδα ατόμων με ακτιβιστική δράση, η οποία θέτει την κυρίαρχη γλωσσική πολιτική που ακολουθείται και μπορεί να ελέγξει το περιεχόμενο, τη μορφή και τη γλώσσα (Spolsky, 2008).

Γεωσημειωτική

Ο τελευταίος τρόπος προσέγγισης του ΓΤ που θα παρουσιαστεί εδώ αντλεί από τον κλάδο της Γεωσημειωτικής, όπως αυτός έχει αναλυθεί από τους Scollon & Scollon (2003) στο έργο τους «*Discourses in place: Language in the material world*». Σύμφωνα με τους τελευταίους, προτείνεται ένα τριαδικό μοντέλο που τα στοιχεία του βρίσκονται σε αλληλεπίδραση. Πιο συγκεκριμένα, αυτό αποτελείται από την οπτική σημειωτική (visual semiotics), τη σημειωτική του τόπου (place semiotics) και τη σειρά αλληλεπίδρασης (interaction order). Η πρώτη αναφέρεται στην οπτική εμφάνιση του σημείου, συμπεριλαμβάνοντας και το λεκτικό περιεχόμενο εφόσον υπάρχει. Οι Scollon and Scollon (2003, σ.8) εντάσσουν σε αυτή την κατηγορία «εικόνες (σημεία, εικόνες, γραφικά, κείμενα, φωτογραφίες, πίνακες ζωγραφικής και όλοι οι άλλοι συνδυασμοί αυτών και άλλων) παράγονται ως νοηματικά σύνολα για οπτική ερμηνεία». Η δεύτερη αφορά τη θέση που εντοπίζεται το σημείο αλλά και χαρακτηριστικά του που σχετίζονται με την υλικότητα. Αυτή η κατηγορία ενσωματώνει όλα τα σημεία του περιβάλλοντος που νοηματοδοτούν ένα μέρος (π.χ. κτίρια, γκράφιτι), και αυτό περιλαμβάνει την εξέταση στοιχείων με βάσει την ταξινόμηση του χώρου, όπως για παράδειγμα τη διάκριση μεταξύ ιδιωτικού ή δημόσιου χώρου, ή του χώρου που προορίζεται για έκθεση σε αντιδιαστολή με κάποιο πέρασμα. Τέλος, η τρίτη κατηγορία, σχετίζεται με τη σχέση μεταξύ του σημείου και τα εκάστοτε αναγνωστά, ή σε περίπτωση μη ύπαρξης σχέσης αναφέρεται και στην έλλειψή της (Lou, 2016). Σε αυτήν την περίπτωση εξετάζονται ως παράγοντες στοιχεία όπως: αν η σχέση αυτή είναι ατομική ή συλλογική, το περιβάλλον εμφάνισης της (π.χ. συνομιλία, εορτασμός, αναμονή σε ουρά), οι αισθήσεις που χρησιμοποιούνται αλλά και η διαπροσωπική απόσταση (interpersonal distance). Σύμφωνα με τον Peters (2017), η συγκεκριμένη κατηγορία σχετίζεται, λοιπόν, όχι μόνο με τα σημεία που φέρουν ενσώματα πάνω τους, αλλά και με τη σχέση τους με τα άλλα άτομα και το τι κάνουν.

Ωστόσο, όπως επισημαίνεται από τη Lou (2016), στη γεωσημειωτική η ανάλυση περιορίζεται σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Τα σημεία, όμως, αποτελούν ένα παλίμψηστο που διαρκώς αλλάζει, όπως και το ευρύτερο συγκείμενο στο οποίο ερμηνεύονται. Για να διερευνηθεί αυτή η παράμετρος στο έργο *Shop sign as monument: The discursive recontextualization of a neon sign* (Lou, 2016), επιχειρείται η διεύρυνση της γεωσημειωτικής μέσα από τους όρους της επαναπλαισίωσης (recontextualization) και της επανασημειοποίησης (resemiotization). Η πρώτη αφορά το ευρύτερο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο ενώ η δεύτερη διερευνά πώς ένα σημείο μετασχηματίζεται σε έναν άλλον τρόπο (mode). Σημαντικό επίσης είναι να αναφερθούμε στον «κύκλο λόγου» (discourse cycle), που προτάθηκε από τους Scollon και Scollon (2004). Πριν όμως το κάνουμε αυτό χρήσιμο είναι να αναφέρουμε το τι είναι ο λόγος (discourse). Ο λόγος παλαιότερα θεωρούνταν η χρήση της γλώσσας, ωστόσο πλέον ο όρος παραπέμπει στον όρο του Γάλλου φιλοσόφου Foucault, και αφορά και το ιδεολογικό κομμάτι, τον τρόπο θέασης δηλαδή του κόσμου και της παραγωγής νοήματος. Έτσι, ο κύκλος λόγου περιλαμβάνει τη διερεύνηση του κειμένου σε σχέση τον ατομικό κοινωνικό παράγοντα, όπως αυτό που Bourdieu ονομάζει «habitus», δηλαδή η έξη που αφορά αντιλήψεις και πρακτικές συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης ή ομάδας, δημιουργείται ασυνείδητα και εσωτερικεύεται από τα άτομα, αλλά ωστόσο δεν είναι απαραίτητα σταθερή και απαράλλακτη. Τέλος στον «κύκλο» αυτό προστίθενται και οι υλικότητες που αποτελούν «μέσα μεσολάβησης» (Scollon, 2001, όπως αναφέρεται στο Lou, 2016, σελ.215). Στο ίδιο έργο (ό.π.) επισημαίνεται ότι η ανάλυση όλων των κύκλων είναι

σχεδόν ανέφικτη, ωστόσο αποτελεί μια απάντηση στη σύνδεση των σημείων με το ευρύτερο κοινωνικοπολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο.

Τέλος κρίσιμοι για την ανάλυση, είναι και οι όροι της Γεωσημειωτικής: (εν)δεικτικότητα (indexicality), διαλογικότητα (dialogicality) και αρχή της επιλογής (principle of selection). Σύμφωνα με τη θεωρία των Scollon & Scollon (2003), κάθε σημείο αποκτά νόημα μέσα σε ένα περικείμενο. Το νόημα που παράγεται σχετίζεται με το άτομο (τον πομπό), την κοινωνική σχέση (ποια είναι τα ακροατά), την κοινωνική κατάσταση (δηλαδή την αλληλεπίδραση των προηγούμενων δύο), και τον φυσικό κόσμο (Scollon & Scollon, όπως αναφέρεται στο Abas, 2019). Έτσι η (εν)δεικτικότητα αναφέρεται στην ερμηνεία των σημείων από τα άτομα, συμπεριλαμβανομένων και των εαυτών τους και των άλλων σε ένα δεδομένο πλαίσιο σχετικό με τον τρόπο αντίληψής τους και το κοινωνικοπολιτισμικό συγκείμενο (Peters, 2017). Στο σημείο αυτό, χρήσιμος είναι και ο όρος της «διαλογικότητας» (Scollon & Scollon, 2003). Ακριβώς επειδή στη διαδικασία ερμηνείας ενός σημείου μπορεί να ενυπάρχει διπλός δείκτης (εν)δεικτικότητας αναλόγως την τοποθέτηση και τη συσχέτιση/αλληλεπίδραση με τα άλλα σημεία του χώρου. Ένα σημείο, λοιπόν, δεν μπορεί να εξεταστεί απομονωμένα, αλλά σε σχέση με τα υπόλοιπα σημεία. Η «αρχή της επιλογής» παίζει καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή. Το άτομο που έρχεται σε αλληλεπίδραση με τα σημεία αυτά επιλέγει να εστιάσει και να φέρει στο προσκήνιο κάποια υποσύνολα νοημάτων, κρατώντας σε δεύτερο πλάνο άλλα (Scollon & Scollon, όπως αναφέρεται στο Abas, 2019).

Ονοματοδοσία Οδών και Γλωσσικό Τοπίο

Οδωνύμια: Λειτουργία και Ηγεμονικές Πρακτικές Μνημόνευσης

Η αρίθμηση και η ονοματοδοσία των δρόμων ξεκίνησε ως ένα μέσο διευκόλυνσης του προσανατολισμού (Alderman & Inwood, 2013) αλλά και ως μία πρακτική ελέγχου του πληθυσμού των αστικών πόλεων μέσα από τη διευκόλυνση των διαδικασιών φορολογίας (βλ. ενδεικτικά, Daful, Ezeamaka, & Sani, 2019). Σύμφωνα με τον Nicolae (2010) εντοπίζονται δύο βασικές λειτουργίες των οδωνυμίων. Η πρώτη αφορά τη γεωγραφική τους σημασία ως προς την καθημερινή ζωή των κατοίκων και των περαστικών, όπως αναφέρθηκε και πριν. Η δεύτερη σχετίζεται με αυτή της (συλλογικής) μνήμης και γίνεται εμφανής στο αστικό, κυρίως τοπίο, που περιλαμβάνει μεγαλύτερο αριθμό κατοίκων και δρόμων ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης και του εκσυγχρονισμού των ευρωπαϊκών κοινωνιών. Από τον 18^ο αι. και μετά, λοιπόν, στον Ευρωπαϊκό χώρο άρχισαν να δίνονται ονόματα στις οδούς από πρόσωπα και γεγονότα της επίσημης εθνικής ιστορίας της εκάστοτε χώρας ως ένας τρόπος μνημόνευσης και εορτασμού της σημασίας τους (Light, Nicolae & Suditu, 2002). Εκτός από το πληροφοριακό περιεχόμενο του σημείου, λοιπόν, η επιλογή του οδωνυμίου αντανάκλα μια συμβολική αξία ορισμένων ή όλων των μελών μιας κοινότητας (Spolsky, 2008). Τα οδωνύμια έγιναν, δηλαδή, ένα βοηθητικό εργαλείο της κυρίαρχης εξουσίας για τη σύνδεση και την ταύτιση της αναπαράστασης με την «πραγματικότητα». Νομιμοποιώντας και φυσικοποιώντας έτσι την επίσημη ιστορία μέσα από την ενσωμάτωση στοιχείων της, αγνοώντας έτσι τις «άλλες» ιστορίες, σε τόπους της καθημερινής ζωής (Smith, 2018). Σύμφωνα με τον Peteet (2005, σελ. 153) «τα ονόματα και η σημασία τους, αποτελούν μέρος των πολιτισμικών συστημάτων που δομούν και διαμορφώνουν τον τρόπο που βλέπουμε, κατανοούμε και φανταζόμαστε τον κόσμο», δηλαδή χτίζουν και ενισχύουν ιδεολογίες και κόσμους.

Οι πρακτικές ονοματοδοσίας των οδωνυμίων μπορούν να προσεγγιστούν ως μία «από τα πάνω προς τα κάτω» διαδικασία επιτέλεσης και διαμόρφωσης της μνήμης εγκαθιδρύοντας έτσι «ηγεμονικά» οδωνύμια (Puzey, 2011). Η δυνατότητα των οδωνυμίων να αναφέρονται εμμέσως μέσω ονομαστικών επιλογών σε διαφορετικές ιστορικές πτυχές, αλλά και να αντικαθίστανται με τον καιρό, κάνει φανερή τη δύναμη σχηματισμού μίας κανονικοποιημένης δημόσιας αφήγησης ενσωματωμένης στη συλλογική μνήμη. Οι πρακτικές αυτές μπορούν να θεωρηθούν μνημονικές πρακτικές ονοματοδοσίας που δυναμώνουν και φυσικοποιούν τη μνήμη της κυρίαρχης τάξης και της συλλογικής ταυτότητας που εκπροσωπεί. Τα οδωνύμια σε αυτή την περίπτωση μνημονεύουν άτομα ή γεγονότα σημαντικά για την κυρίαρχη συλλογική ιστορία ή και ενέργειες που δεν επιτελούνται πλέον (Buchstaller, Schneider & Alvanides, 2022). Συνεπώς, ο δημόσιος χώρος δεν αποτελεί μόνο την παθητική αντανάκλαση των πολιτικών αλλαγών. Αντιθέτως, χρησιμοποιείται ως μέσο κατασκευής μίας επιβεβλημένης διαμόρφωσης και μνημόνευσης της εθνικής ταυτότητας και ιστορίας, η οποία κωδικοποιείται στον χώρο και γίνεται ορατή δημοσίως, προσφέροντας μια αίσθηση συνέχειάς της (Buchstaller, Schneider & Alvanides, 2022). Πραγματώνεται, έτσι, αυτό που ο Billig (1995) αποκαλεί «μπανάλ εθνικισμό», δηλαδή μικρές ενδείξεις εθνικής ταυτότητας που, ενώ υπάρχουν στην καθημερινότητά μας, κανονικοποιούνται και καθίστανται απαραίτητες, όπως τα ονόματα των στάσεων των λεωφορείων ή οι κρεμασμένες σημαίες στα κτήρια. Έτσι και το ΓΤ αποτελεί μία πτυχή του μπανάλ εθνικισμού μέσα από τις γλωσσικές, ή και σημειωτικές συνολικότερα, πολιτικές όπως αυτές γίνονται κατανοητές στην καθημερινή εμπειρία των ανθρώπων (Puzey, 2011). Κατ'αντιστοιχία, για την παρούσα εργασία έχει σημασία να κάνουμε έναν ίδιο παραλληλισμό και με σημεία στον χώρο τα οποία περνούν απαρατήρητα, ωστόσο, δομούν ή και αποτυγχάνουν να δομήσουν και να φυσικοποιήσουν τον τρόπο που αντιλαμβανόμαστε και βιώνουμε το φύλο και τη σεξουαλικότητα (Sullivan, 2003, όπως αναφέρεται, Milani, 2013). Η ονοματοδοσία, λοιπόν, αποτελεί μια πολιτική πρακτική μνημόνευσης και δόμησης ταυτοτήτων με συγκεκριμένο σκοπό και τρόπους υλοποίησης. Ωστόσο, όπως θα δούμε και στις επόμενες παραγράφους, συχνά η ονοματοδοσία από μόνη της δεν συνεπάγεται πάντα τη (συνειδητή) χρήση ή την ιδεολογική ταύτιση με ό,τι μνημονεύεται. Γι'αυτόν τον λόγο είναι κομβικής σημασίας να εξεταστεί η επιτελεστικότητα και η πρόσληψή τους σε συνθήκες καθημερινότητας.

Προκειμένου, όμως να φτάσουμε σε αυτό έχει σημασία να κατανοήσουμε ότι οι πολιτικές της ονοματοδοσίας διατρέχονται από ποικίλες παραμέτρους. Μία από τις προϋποθέσεις για την ονομασία μίας οδού είναι η διαχρονικότητα, καθώς εκκινούν από την αρχή της σταθερότητας και την πεποίθηση ότι θα μείνουν αμετάβλητα για πολύ καιρό και, ουσιαστικά, την προσπάθεια σταθεροποίησης ενός ρευστού κειμένου-χώρου (Palonen, 2017). Ο θάνατος ενός πολιτικού ή άλλου γνωστού στην τοπική κοινωνία ατόμου σε συνάρτηση με την «αξία» και τη «σημασία» αυτού που μνημονεύεται, αποτελούν βασικά κριτήρια της ονοματοδοσίας (Duminy, 2014). Μία ακόμη παράμετρος αφορά την τοποθεσία και το είδος της. Η πτυχή αυτή αφορά τον τόπο που συμβαίνει η ονοματοδοσία σε σχέση με το τι/ποιο μνημονεύεται, δηλαδή την ύπαρξη ή μη τοπικής ιστορικής δραστηριοποίησης ή συμβάντος σχετικού με αυτή (Duminy, 2014). Το είδος του τόπου σχετίζεται με την προνομιακή θέση που κατέχουν ορισμένα μέρη, όπως η λεωφόρος, οι κεντρικές πλατείες και οι σταθμοί μετρό (Azaryahu, 2009).

Ως αποτέλεσμα αυτών των μεθόδων δημόσιας μνημόνευσης, κατασκευάζεται «από τα πάνω» μία ηγεμονική αφήγηση για το παρελθόν και το παρόν μίας επινοημένης παράδοσης φαντασιακών κοινοτήτων, συμβάλλοντας στη σύνδεση και νομιμοποίηση των εθνικών λόγων (Tufi, 2019). Αποτελούν ουσιαστικά «στρατηγικές εξουσίας, και η τοποθεσία έχει σημασία,

επειδή αυτή η εξουσία ασκείται αληθινά μόνο όταν γίνεται ορατή στο κατάλληλο μέρος» (Raento & Watson, 2000, σελ.728). Συνεπώς, ο δημόσιος χώρος δεν αποτελεί μόνο την παθητική αντανάκλαση των πολιτικών αλλαγών. Αντιθέτως, χρησιμοποιείται και ως μέσο κατασκευής μίας επιβεβλημένης μνημόνευσης και διαμόρφωσης της εθνικής ταυτότητας και ιστορίας, η οποία κωδικοποιείται στον χώρο και γίνεται ορατή δημοσίως, προσφέροντας μια αίσθηση συνέχειάς της (Buchstaller, Schneider & Alvanides, 2022).

(Μη) Επιτελεσματικότητα των Οδωνυμίων

Αν εκκινήσουμε από την πεποίθηση ότι ο χώρος αποτελεί ένα κείμενο (Dwyer & Alderman, 2008), η πρακτική της ονοματοδοσίας των δρόμων μπορεί να αποτελέσει ένα κύριο επιχείρημα προς αυτήν την κατεύθυνση. Κάνοντας χρήση γλωσσολογικών όρων οι Rose-Redwood, Alderman & Azaryahu (2017) επισημαίνουν ότι νοηματοδοτώντας την πόλη ως κείμενο, κάθε οδωνύμιο αναλαμβάνει τον ρόλο ενός σημαίνοντος που αναπαριστά ένα σημαϊνόμενο, δηλαδή την οδό. Με αυτόν τον τρόπο η διάταξη της πόλης λειτουργεί ως ένα σύστημα χωρικού προσανατολισμού, όπου «κάθε όνομα [ενός] δρόμου αποκτά τη σημασία του τόσο διακειμενικά όσο και σχεσιακά» (ό.π. σελ.9). Εξετάζοντας τους τρόπους με τους οποίους τα οδωνύμια εξυπηρετούν τη μνημόνευση κυρίαρχων αφηγήσεων σε τόπους με καίριο ρόλο για την καθημερινότητα των ατόμων, υποστηρίζεται ότι το οδωνύμιο αποκτά και ένα δεύτερο σημαϊνόμενο, αυτό του ατόμου ή του γεγονότος/ πράγματος που επιχειρείται να μνημονευτεί (Palonen, 2017). Επιβεβαιώνεται με αυτόν τον τρόπο ότι τα οδωνύμια είναι μια προσπάθεια θέσπισης μίας «εξουσιοδοτημένης εκδοχής της ιστορίας» σε περιβάλλοντα καθημερινής ζωής (Azaryahu, 1996 σελ. 312).

Ακόμα και σε αυτήν την προσέγγιση βέβαια υπάρχουν οπτικές που αμφισβητούν τη συνειδητότητα που διακατέχει τα χρήστα των οδωνυμίων. Μία από αυτές τις περιπτώσεις είναι αυτό που ονομάζεται «σημασιολογική μετατόπιση» (Azaryahu, 1996 σελ. 321) και αφορά τη χρήση ενός οδωνυμίου από τα άτομα που μπορεί να μην γνωρίζουν ή να μην τα ενδιαφέρει το ποιο άτομο, τι ή γιατί μνημονεύεται, δηλαδή το ιδεολογικό σκέλος της ονοματοδοσίας. Επιπλέον, ένας σημαντικός παράγοντας στη χρήση των οδωνυμίων είναι η συνήθεια. Σε αυτήν την περίπτωση τα άτομα που κάνουν χρήση του οδωνυμίου μπορεί να μην ασπάζονται τις ίδιες ιδεολογικές απόψεις με αυτό που οι κυρίαρχες αρχές επιθυμούν να παραμείνει στη μνήμη, όμως μπορεί να μην παρατηρούν, να μην ενδιαφέρονται ή να μην έχουν μπει στην διαδικασία τεκνοθέτησης της αναφοράς στο οδωνύμιο με κάποιον άλλον τρόπο, οδηγούμενα έτσι στη χρήση του θεσπισμένου οδωνυμίου (Light & Young, 2017). Με αυτούς τους τρόπους θα μπορούσαμε να πούμε ότι τα οδωνύμια μετατρέπονται σε κενά σημαϊνόμενα ως προς τις μνημονικές πρακτικές.

Οδωνύμια και Αντίσταση

Με τα τελευταία κατανοούμε ότι η υλικότητα των πινακίδων των οδωνυμίων, όπως και τα μνημεία γενικότερα, αποτελούν έναν τρόπο εδραίωσης της μνήμης. Αντίθετα, χώροι (υλικοί ή άυλοι) που δεν έχουν θεσμική άδεια, για να αποτελέσουν ένα νομικά επίσημο μνημείο και δεν συνοδεύονται από μία επίσημη ιστορία, είναι «ιδιαίτερα επιρρεπείς στην επανερμηνεία, την αναπλασιώση και την επανανοηματοδότηση» (Tufi, 2019, σελ. 257) και έτσι δεν διέπονται από κανονιστικές θεωρήσεις της μνήμης αλλά δίνουν χώρο στην επιτέλεση και τη δυναμική μειονοτικών μνημών (Tufi, 2019).

Κατανοούμε, λοιπόν, ότι η αποδοχή ζητημάτων ονοματοδοσίας είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που εμπεριέχει πολλές πτυχές. Μία από τις οποίες είναι και η διαπάλη μεταξύ των

κοινωνικών ομάδων με ιδεολογικές ή αξιακές διαφορές, που διεκδικούν την επίτευξη ή την άρνηση πρακτικών χωρικής δικαιοσύνης και ορατότητας (Alderman & Inwood, 2017). Αυτή η κοινωνική πάλη, μπορεί να γίνει φανερή με άμεσους και έμμεσους τρόπους. Στην πρώτη περίπτωση, εκδηλώνεται μέσα από πορείες και προσπάθειες μετονομασίας μέσα από παρεμβάσεις με υλικούς τρόπους στον χώρο (Azaryahu, 1996). Όσον αφορά τη δεύτερη περίπτωση, η αντίσταση μπορεί να πραγματοποιείται με λιγότερο φανερούς τρόπους, ωστόσο εξίσου ισχυρούς, όπως η άρνηση χρήσης ενός συγκεκριμένου οδωνυμίου ή η επανοικειοποίηση ενός άλλου (βλ. Bass & Houghton, 2018, Crețan & Matthews, 2016). Σε αυτήν την περίπτωση τα οδωνύμια που χρησιμοποιούνται δεν έχουν επισημοποιηθεί και δεν εμφανίζονται στις πινακίδες ή στους χάρτες των πόλεων και σε διευθύνσεις. Αντίθετα, μένουν στο μυαλό όσων ζουν στην πόλη και γίνονται κομμάτι αυτού που μπορεί να ονομαστεί «εικονικά δίκτυα (ή ακριβέστερα, φανταστικοί χάρτες αποθηκευμένοι στο μυαλό των ανθρώπων)» (virtual networks (or more precisely, imaginary maps stored in human minds) (Martina, 2019, σελ. 196).

Όσον αφορά την/τις υλικότητα/τες των οδωνυμίων, μία συνήθης μορφή αντίδρασης εκδηλώνεται με την παρέμβαση σε αυτά. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει περιπτώσεις βανδαλισμού της πινακίδας (Duminy, 2014) είτε μέσω της χρήσης μπογιάς, σπρέι ή παραμόρφωσης της (π.χ. να λυγίσει) είτε μέσα από το τρύπημά της με σφαίρες (Buchstaller, et Al., 2021).

Επίσημες Πρακτικές Μετονομασίας

Οι πρακτικές μετονομασίας από την άλλη μπορεί να έχουν την ισχύ θεσμικών αποφάσεων όσο και να προκύπτουν μέσα από διαδικασίες ανεπίσημων μετονομασιών. Όσον αφορά τις θεσμικές αποφάσεις μετονομασίας, αυτές σχετίζονται κυρίως με τις περιπτώσεις αλλαγής μορφών διακυβέρνησης, οι οποίες συνεπάγονται την επικράτηση διαφορετικών πολιτικών ιδεολογιών. Το γεγονός αυτό συνοδεύεται από τον επαναπροσδιορισμό των αξιών, των ατόμων, των γεγονότων αλλά και των τόπων που εγκρίνονται από τον κρατικό μηχανισμό ως παραγόντων που εκφράζουν το κοινωνικό σύνολο και αξίζει να διατηρηθούν ή όχι, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, στη μνήμη (Halbwachs, 1925, όπως αναφέρεται στους Buchstaller, Schneider & Alvanides, 2022). Όπως τονίζει ο Lefebvre, όμως, η αλλαγή του πολιτικού και ιδεολογικού προσκηνίου δεν μπορεί να επέλθει ολοκληρωτικά αν δεν «εξαλειφθούν τα σημειωτικά [του] ίχνη στο αστικό γλωσσικό τοπίο» (Lefebvre, 1991, όπως αναφέρεται στους Buchstaller, Schneider & Alvanides, 2022, σελ.9). Η αντικατάσταση σε αυτή την περίπτωση μπορεί να αποτελεί μια μορφή διαγραφής ή αντίστροφα συμβολικής επανόρθωσης για τα λάθη του παρελθόντος. Στην περίπτωση της συμβολικής επανόρθωσης η μετονομασία αποσκοπεί να αποτελέσει ένα μεταβατικό βήμα προς την αποκατάσταση της δικαιοσύνης απέναντι σε συγκεκριμένες, συχνά μειονοτικοποιημένες, κοινωνικές ομάδες. Για παράδειγμα, στην περίοδο αποαποικιακών αγώνων (βλέπε Duminy, 2014) και στη διάλυση της σοβιετικής ένωσης (βλέπε, Light, Nicolae & Suditu, 2002, Chikovani, 2019), οι ονομασίες ή η μετονομασίες τους αποδεικνύουν τους τρόπους με τους οποίους το ΓΤ σχετίζεται με την εθνική ταυτότητα αλλά και την «(αντι)μνημόνευση» ((counter)memorialization) (Buchstaller, Schneider & Alvanides, 2022, σελ. 9). Τέτοιου είδους παραδείγματα μετονομασίας οδήγησαν ερευνητές/τριες/α να την αντιμετωπίσουν ως μία άσκηση «ενεργητικής λήθης (Assman, 2010, όπως αναφέρεται στο Chikovani, 2019, σελ. 3), δηλαδή την επιτηδευμένη άρνηση και κατασταλτική καταστροφή της εικόνας του παρελθόντος. Το ΓΤ επομένως είναι από τους πιο ισχυρούς τρόπους εγκαθίδρυσης των ηγεμονικών οδωνυμίων, που οδηγεί στο σημείο του

ενστερνισμού τους ως «κοινής λογικής». Σε αυτό το πλαίσιο η κοινωνική/λαϊκή συναίνεση ως προς αυτές τις αλλαγές δύναται να παρουσιάζεται ως «αυθόρμητη», στην πραγματικότητα απορρέει από το «κύρος» των κυρίαρχων τάξεων και ιδεών (Puzey, 2011). Ωστόσο, όπως τονίζει και ο Palonen (2017), επίσημες πρακτικές αλλαγής του οδωνυμίου δεν τελούνται μόνο σε περιπτώσεις αλλαγής πολιτικού καθεστώτος, αλλά και ως μέρος πιο απλών αλλαγών, όπως οι δημοτικές μεταρρυθμίσεις. Σύμφωνα με τον ίδιο (ό.π.), η επιλογή ως μία πολιτική που ακολουθείται, συμβάλλει στη διαμόρφωση του «προφίλ» μίας πόλης. Έτσι, συχνά παρατηρείται με την ονοματοδοσία των οδών να τιμώνται πρόσωπα ή γεγονότα που δεν βρίσκουν πάντα τη σύμφωνη γνώμη της πλειοψηφίας, ωστόσο το αντίθετο θα δήλωνε τον συντηρητισμό των πολιτικών προσώπων της πόλης. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα προς αυτήν την κατεύθυνση είναι η ύπαρξη της οδού Προυντόν (Palonen, 1993). Οι πολιτικές, λοιπόν, της ονοματοδοσίας κινούνται σε μία λεπτή γραμμή ανάμεσα στη νομιμοποίηση οδωνυμίων με αποδεκτές μορφές και τον περιορισμό των αντιδράσεων.

Αντίσταση στη Μετονομασία

Στις πρακτικές μετονομασίας που υλοποιούνται από επίσημους φορείς υποθάλπεται η πεποίθηση ότι τα νέα ονόματα θα ενσωματωθούν γρήγορα στην καθημερινή ζωή και λεξιλόγιο των ατόμων (Light & Young, 2017). Πολλές φορές, όμως, βρίσκουν αντίσταση. Η αντίσταση αυτή μπορεί να εκδηλωθεί τόσο με την αίτηση μετονομασίας μέσα από συλλογικές κινητοποιήσεις, αυθόρμητες καθημερινές πράξεις όσο και με την προσκόλληση στο οδωνύμιο που χρησιμοποιούνταν πριν από την επίσημη μετονομασία. Η «από τα κάτω» μετονομασία, λοιπόν, μπορεί να ιδωθεί ως ένας τρόπος αμφισβήτησης των εθνικών αφηγήσεων, των νέων εθνικών αφηγήσεων (Light & Young, 2017), ή μία μορφή επαναπροσδιορισμού της πολιτικής του «ανήκειν» (Alderman & Inwood, 2013).

Όταν οι αλλαγές αυτές που αναφέρονται στη μετονομασία συμβαίνουν υλικά, επιβεβαιώνουν ότι το ΓΤ της οδού είναι ένα «παλίμψηστο», δηλαδή ένα ρευστό και ετερογενές πεδίο λόγων. Το παλίμψηστο αυτό έχει τη δυνατότητα να γράφεται και να επανεγγράφεται, να ερμηνεύεται και να επανερμηνεύεται από πολλά και διαφορετικά άτομα (για το γλωσσικό τοπίο βλέπε Palonen, 2017, βλ. και κεφάλαιο) σε μία ατέρμονη διαδικασία οδηγούμενα σε αυτό που ο Foote ονομάζει «συμβολική προσαύξηση» (“symbolic accretion”) (Foote, 1997, όπως αναφέρεται στο Rose-Redwood, et al, 2017, σελ. 234). Ακολουθώντας αυτή την οπτική θεώρηση, η Tufi (2019) τονίζει ότι εάν η μνήμη αποτελεί μια «επιτελεστική πολιτιστική πρακτική», τότε τα οδωνύμια αποτελούν πράξεις μνήμης που συνθέτουν ένα «ρευστό μνημονικό διακείμενο» (Tufi, 2019). Έτσι, τα οδωνύμια προσεγγίζονται τόσο ως τοποθετημένη μνήμη (emplaced memory), όσο και ως μνημεία των οποίων η δύναμη βασίζεται στις λεκτικές και οπτικές αφηγήσεις που δημιουργούν (Tufi, 2019). Τα οδωνύμια, λοιπόν, αντανakλούν τη σχέση μεταξύ του κοινωνικού συνόλου και της εξουσίας μέσα από τη συλλογική μνήμη και ταυτότητα, που σχηματίζονται και διατηρούνται αναλόγως.

Ταυτότητες

Ο όρος «ταυτότητα» αναφέρεται στον τρόπο θέασης του εαυτού εντός ενός περιβάλλοντος (Thrift, 1997), είτε δηλαδή ατομικά, είτε ως μέλος μία σχέσης (Vignoles, Schwartz & Luycckx, 2011). Με τη στροφή στον μεταδομισμό η έννοια της ταυτότητας δεν αντιμετωπίζεται πλέον, ως ένα σταθερό και αμετάβλητο χαρακτηριστικό που υπάρχει ανεξάρτητα από την κοινωνία, αλλά μία κοινωνική κατασκευή, η οποία είναι υποκειμενική και ρευστή (Γουμένος, 2011). Σύμφωνα με τον Rutherford αυτή αποτελείται «από διαφορετικά στοιχεία εμπειρίας και

υποκειμενικής θέσης» (Rutherford, 1990, όπως αναφέρεται στο Khayatt, 2002, σελ. 495). Το άτομο, λοιπόν δεν εντάσσεται σε μία μόνο κατηγορία, όπως υποστηρίζουν ουσιοκρατικές λογικές. Αντίθετα τα στοιχεία της ταυτότητάς του είναι πολλαπλά και μπορούν να είναι και αλληλοσυγκρουόμενα μιλώντας έτσι για πολλαπλές ταυτότητες (Vignoles, Schwartz & Luycckx, 2011).

Σε αυτόν τον διάλογο, οι Brubaker & Cooper (2000) στο έργο τους «Beyond “identity”», αντιλαμβάνονται τη θέαση αυτή των ταυτοτήτων, παρά την προσπάθεια αντίθεσης στην ουσιακρατική λογική, ως ποσοτική, και πιο συγκεκριμένα «groupist». Προτάσσουν την πλήρη κατάργηση της αναφοράς σε ταυτότητες και τη χρήση όρων, μεταξύ άλλων την «πρακτική κατηγορία» και «αυτοκατανόηση». Στην παρούσα έρευνα θα γίνεται συμβατική αναφορά στις κατηγοριοποιήσεις ως ταυτότητες, έχοντας υπόψη μας τον σύνθετο χαρακτήρα τους.

Οι ταυτότητες γίνονται αντικείμενο πολιτικής, όταν εμπλέκονται σε αυτές η εξουσία (Γουμένος, 2011) που βασιζόμενη στην ουσιοκρατική προσέγγιση, την οποία αναφέραμε πριν, κατατάσσει σε στενά όρια το ποια άτομα/ποιες ομάδες αντιλαμβάνεται ως καταπιεσμένες και ποιες όχι (Khayatt, 2002). Μέσα από τέτοιες συμβατικές κατασκευές, όμως, μπορεί να γίνουν φανερές και οι καταπιέσεις και τα κοινά συμφέροντα στα άτομα που τα υφίστανται και χάρη στη ρευστότητα και στη δυνατότητα συνεχούς επαναπροσδιορισμού και αλλαγής των ταυτοτήτων μπορούν να επιτευχθούν σχετικές κινητοποιήσεις (Khayatt, 2002).

Εθνικές και Κουήρ Ταυτότητες

Σε αυτή την εργασία θα μας απασχολήσουν δύο κυρίως κατηγοριοποιήσεις, οι εθνικές και οι κουήρ (queer) ταυτότητες. Ξεκινώντας από τις δεύτερες, θα ήθελα να ανφερθώ σύντομα στον όρο κουήρ, ο οποίος κάποτε χρησιμοποιούνταν υποτιμητικά μέχρι την επανοικειοποίησή του. Αν και αμφιλεγόμενος, σε αυτή την έρευνα γίνεται αντιληπτός ως όρος- ομπρέλα για όλες τις «παραλλαγές των διεστραμμένων και περιθωριοποιημένων σεξουαλικότητων» (Khayatt, 2002, σελ. 497), των γκει, λεσβιών, αμφιφυλόφιλων, τρανσέξουαλ, άφυλων κ.ά. Σχετίζοντας το queer με τις πολιτικές ταυτοτήτων έρχεται στο προσκήνιο ένα κύριο ζήτημα αυτό του “pink-washing”. Δηλαδή αυτό που ο Puar (2013, σελ. 33) περιγράφει ως «την πρακτική της κάλυψης ή της απόσπασης της προσοχής από τις πολιτικές διάκρισης ενός έθνους σε ορισμένους πληθυσμούς μέσω μιας θορυβώδους διαφημίσεως των δικαιωμάτων των ομοφυλοφίλων για περιορισμένους λίγους». Το pink-washing είναι το αποτέλεσμα του «ομοεθνικισμού» («homonationalism»), δηλαδή ένας τρόπος ενσωμάτωσης των queer ατόμων στις εθνικές αφηγήσεις ως ένα σύμβολο προόδου έναντι άλλων τόπων (Milani & Levon, 2016). Το ζήτημα, όμως που θέλει προσοχή, είναι ότι η αυτοκατηγοριοποίηση ως queer άτομο, δεν συνεπάγεται απαραίτητα την άρνηση και της εθνικής ταυτότητας, αλλά μπορεί να συνυπάρχουν ως δύο διαφορετικές ταυτότητες.

Όσον αφορά τις εθνικές ταυτότητες, όπως και όλες οι ταυτότητες, είναι κοινωνικά κατασκευασμένες. Το έθνος σύμφωνα με τον Smith είναι «ένας επώνυμος ανθρώπινος πληθυσμός που μοιράζεται μία ιστορική περιοχή, κοινούς μύθους και ιστορικές μνήμες[...] δημόσιο πολιτισμό, μία κοινή οικονομία και κοινά νομικά δικαιώματα και υποχρεώσεις για όλα τα μέλη (Smith, 1991, όπως αναφέρεται στο Triantafyllidou, 1998, σελ. 595). Ο Hall υποστηρίζει ότι τα έθνη είναι «πολιτισμικά υβρίδια» δηλαδή κοινωνικές ομάδες που προσαρμόζονται στις νέες χωροχρονικές καταστάσεις αλλαγών που συμβαίνουν στην παγκοσμιοποιημένη πλέον κοινωνία (Hall, 1994, όπως αναφέρεται στους Wodak, Cillia & Reissigl, 1999). Και στις δύο περιπτώσεις οι μύθοι και η σύνταξη μίας κοινής ιστορίας, αλλά

και άλλα πολιτισμικά προϊόντα, είναι απαραίτητα για τη σύνθεση της εθνικής ταυτότητας, καθότι ο ενστερνισμός τους δημιουργεί μία συναισθηματική σύνδεση, μία αίσθηση του «ανήκειν». Εξίσου σημαντικό όμως για τη θέσπιση των εθνικών ταυτοτήτων είναι και η κατασκευή του «Άλλου», του ξένου. Με αυτόν τον τρόπο δίνεται η δυνατότητα αυτοπροσδιορισμού μέσα από τη διαφορά. Οι «Άλλοι» μπορεί να παρουσιάζονται τόσο αρνητικά, όσο και θετικά. Όταν εμφανίζονται αρνητικά χαρακτηρίζονται ως «απειλή», ακόμα και ομάδες που βρίσκονται εντός της εθνικής ενότητας, ενώ αντίθετα όταν είναι θετικά αυτό δημιουργεί τον σημαντικό «Άλλο» (Triantafyllidou, 1998).

Ταυτότητες και σημειωτική

Σημαντικό ρόλο στην κατασκευή των ταυτοτήτων παίζει η γλώσσα, λεκτική ή μη, αφού συμβάλλει στην κατασκευή, την ερμηνεία, την αναπαραγωγή και την επαναδιατύπωσή της. Όπως αναφέραμε και πριν, η συγκρότηση του έθνους, και κατ' έπέκταση, της εθνικής ταυτότητας, βασίζεται στη σύνταξη ενός κοινού αφηγήματος που σχετίζεται άμεσα με τη διατήρηση και αναπαραγωγή συγκεκριμένων, επιλεκτικών μνημών. Το γεγονός αυτό επιτυγχάνεται τόσο λεκτικά όσο και υλικά, δηλαδή όπως θα δούμε και πιο αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια με τα μνημεία (Vignoles, Schwartz & Luycckx, 2011). Μία έκφανση των υλικότητων αυτών είναι τα χρώματα, τα οποία σε αυτό το πλαίσιο, γίνονται αντιληπτά ως και αποτελούν ενδείκτες κοινωνικών ταυτοτήτων, αλλά και ομάδων (Koller, 2008). Έτσι, όπως το μαύρο χρώμα συσχετίζεται με το πένθος αλλά και με τον αγώνα ενάντια στη λήθη (Γραμματικοπούλου, 2022), αντίστοιχα συμβαίνει με τα το ροζ και το μωβ χρώμα και τις queer ταυτότητες. Τα χρώματα αυτά έχουν μία παλαιά παράδοση συσχέτισης τους με την θηλυκότητα και το γυναικείο φύλλο. Σήμερα, κατ' αντιστοιχία της αντι-γλώσσας, γίνονται αντιληπτά ως σημειωτικά στοιχεία που δομούνται πάνω και ταυτόχρονα αντιτίθεται στους κυρίαρχους λόγους περί στερεοτυπικών τρόπων θέασης της ομοφυλοφιλίας, αγκαλιάζοντας και τεκνοθετώντας τους (Koller, 2008). Μια ακόμα τέτοια πτυχή της διαδικασίας της «υπονόμησης της γλώσσας» είναι και η τεκνοθέτηση όρων που χρησιμοποιούνται υποτιμητικά, ειδικά για την queer κοινότητα, και η χρήση τους «για να προωθήσουν τον αγώνα τους ενάντια στην καταπίεση και την καταστολή» (Borah & Nandi, 2012, σελ. 418), και έτσι η «κοινή πολιτισμική γνώση για το τι είναι καλό και τι κακό» αναφορικά με τα queer υποκείμενα να ανατραπεί (Χριστουλάκη, 2017). Το ίδιο φανερώνει και ο συσχετισμός που οι Αθανασίου και Παπανικολάου (2020) αποτυπώνουν για το γκλίτερ ως «όχι μόνο μνημολογία, αλλά και αντιφασιστικό σύμβολο» (Αθανασίου & Παπανικολάου, 2020, όπως αναφέρεται στο Τζήκας, 2022, σελ. 72).

Κατανοούμε, λοιπόν, ότι οι ταυτότητες είναι ρευστές και μας επιτρέπουν να τις χρησιμοποιούμε όσο και να τις επαναδομούμε διαρκώς, κάνοντάς τες όπλα για αλλαγές. Παράλληλα, μέσω των σημειωτικών πόρων καθίσταται δυνατή η ορατότητα των ταυτοτήτων. Αυτό είναι εξέχουσας σημασίας αν λάβουμε υπόψη μας ότι η ορατότητα καθορίζει τι θα θεωρείται πραγματικότητα και τι όχι. Αυτό συμβαίνει, διότι, σύμφωνα με την Butler, η ορατότητα στη Δύση εμφανίζεται ως προνομιακό γνωσιακό καθεστώς. Δηλαδή, το ότι κάτι μπορεί να φανεί, θεωρείται ως απόδειξη ότι υπάρχει, και αντιστρόφως, ότι είναι αόρατο συχνά ερμηνεύεται ως ανύπαρκτο (Butler, 2004, όπως αναφέρεται στο Edenborg, 2020).

Συλλογική Μνήμη

Προκειμένου να εμβαθύνουμε στην έννοια της συλλογικής μνήμης, είναι χρήσιμο να αναφερθούμε συνοπτικά στη θεώρηση της ατομικής μνήμης. Η τελευταία αφορά τις προσωπικές αναμνήσεις όπως αυτές επιλέγονται και ερμηνεύονται απ' το άτομο. Περιορίζεται ως προς τις έννοιες του χώρου και του χρόνου λόγω του ότι βασίζεται μόνο στο άτομο. Για την πραγμάτωσή της στηρίζεται σε κοινωνικά κατασκευασμένες ιδέες και αφηγήσεις, ενώ τη δομεί ή/και την εκφράζει κάνοντας χρήση λεκτικών εργαλείων που με την σειρά τους έχουν δημιουργηθεί και ενυπάρχουν εντός του κοινωνικού συνόλου που εντάσσεται το άτομο (Fivush & Merrill, 2014). Ο άνθρωπος, λοιπόν, ως μέρος μίας κοινωνίας και υποσυνόλων της, δομεί τις μνήμες του εντός αυτών και αντίστοιχα αυτές αλλάζουν όσο το άτομο επανοηματοδοτεί τις θεωρήσεις του για τον κόσμο (Assmann, 2006). Ο όρος «συλλογική μνήμη» χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά τη δεκαετία του 1920 από τον Γάλλο κοινωνιολόγο Maurice Halbwachs (1887-1945), μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον για τη διερεύνηση της μνήμης, από τους βιολογικούς και ατομικούς παράγοντες στους κοινωνικούς και πολιτισμικούς. Έκτοτε δόθηκαν πολλοί διαφορετικοί ορισμοί, οι οποίοι όμως έχουν ένα κοινό γνώρισμα· αντιλαμβάνονται τη συλλογική μνήμη ως μια μορφή μνήμης που υπερβαίνει τα άτομα και αποτελεί κοινό γνώρισμα μίας ομάδας ανθρώπων (Wertsch & Roediger, 2008). Στα πλαίσια αυτά κάθε μνήμη θεωρείται συλλογική και χαρακτηρίζεται από την υποκειμενικότητα της ατομικής προσέγγισής της. Ο Assmann (2006) έρχεται να προτάξει σε αυτή τη θεώρηση την άποψη ότι η ατομική μνήμη είναι πρωταρχική, όμως τα άτομα θυμούνται πάντα μέσα από κοινωνικά πλαίσια και σε κοινωνικές συνθήκες. Σύμφωνα με τον ίδιο, οι συλλογικότητες δεν «έχουν» μνήμη από μόνες τους, ωστόσο έχουν τη δυνατότητα να καθορίζουν τη μνήμη των μελών τους. Οι αναμνήσεις συμπεριλαμβανομένων και των προσωπικών αναμνήσεων, σχηματίζονται μόνο μέσω της επικοινωνίας και της αλληλεπίδρασης μέσα στις κοινωνικές ομάδες (ό.π.). Ο Schudson (1997) συντάσσεται με αυτή την άποψη παραθέτοντας ως επιχείρημα ότι η μνήμη είναι κοινωνική, εντοπίζεται σε θεσμούς μέσα από τους κανόνες και τους νόμους, αλλά και στις πολιτισμικές πρακτικές μέσα από τις οποίες τα άτομα ενθυμούνται το παρελθόν. Ο J. E. Young, εκφράζει μία παρεμφερή άποψη. Πιστεύει ότι η συλλογική μνήμη είναι ένα σύνολο ατομικών αναμνήσεων που συγκεντρώνονται μαζί και τους αποδίδεται ένα κοινωνικό νόημα. (Young, όπως αναφέρεται στο Μιγνάϊ, 2014 σ.8). Σε αυτές τις θεωρήσεις αναγνωρίζεται και το ότι οι αναμνήσεις εντός μιας κοινωνικής ομάδας μπορούν να μεταδοθούν από άτομο σε άτομο και ως επακόλουθο, από γενιά σε γενιά. Οι συλλογικές αναμνήσεις, δηλαδή, δεν είναι απαραίτητο να αποτελούν προσωπικό βίωμα ενός ατόμου, αλλά μπορεί να είναι αναμνήσεις και εμπειρίες της ομάδας. Σύμφωνα με τον Σταυρίδη (2006) η συλλογική μνήμη είναι ένας «τόπο[ς] παραγωγής κοινά αναγνώσιμων νοημάτων [...] ενώ μπορεί να επιβεβαιωθεί μόνο μέσα από κοινές αναφορές» (σελ. 13). Έτσι, η ατομική μνήμη μπορεί να εκληφθεί ως η νοητική ικανότητα του ατόμου να θυμάται, να φιλτράρει και να συντηρεί προηγούμενες εμπειρίες, ενώ η συλλογική μνήμη να νοηθεί ως οι αναμνήσεις που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο μια κοινωνικής ομάδας (Hoteit, 2015).

Σε αντίθεση με την ιστορία, η οποία στοχεύει στην ακριβή περιγραφή του παρελθόντος αδιαφορώντας για τις συνέπειες στις ταυτότητες των ατόμων, η συλλογική μνήμη εμπεριέχει στις αφηγήσεις της έντονα το στοιχείο της ταυτότητας. Γι' αυτόν τον λόγο το παρελθόν θεωρείται ότι συνδέεται ερμηνευτικά με το παρόν. Αν, λοιπόν, κάποια στοιχεία του παρελθόντος δεν ταιριάζουν με τις καθιερωμένες αφηγήσεις, μπορεί να μην ληφθούν υπόψη

ή να προσαρμοστούν ανάλογα με τις παρούσες ανάγκες της ομάδας (Wertsch & Roediger, 2008). Ακόμα, η ιστορική μνήμη βασίζεται και ταυτόχρονα περιορίζεται στο αρχαιακό υλικό προκειμένου να διερευνηθεί τα δεδομένα. Αντιθέτως, η συλλογική μνήμη αφορά μια πιο απλοποιημένη μορφή αφήγησης των εμπειριών της κοινότητας και είναι πιο ευέλικτη στις ασάφειες εντός της (Wertsch & Roediger, 2008).

Σε αυτό το πλαίσιο για τον Halbwachs (2020), η συλλογική μνήμη είναι επιλεκτική. Κάθε κοινωνική ομάδα καθιερώνει και αναπτύσσει τη μνήμη της ανάλογα με τις ιδέες και τις ανάγκες της, οδηγούμενη έτσι στη διατήρηση κάποιων αναμνήσεων, ενώ ταυτόχρονα αποκλείει όσες μπορούν να προκαλέσουν διχασμό ανάμεσα στα μέλη και να ταραξούν τη συνοχή της. Για να κατανοήσουμε όμως καλύτερα το πώς λειτουργεί η συλλογική μνήμη μίας ομάδας, χρήσιμη είναι η προσέγγιση του Dudai. Σύμφωνα με τον Dudai (2004), η συλλογική μνήμη αποτελείται από τρία στοιχεία, ένα σώμα γνώσεων (body of knowledge), ένα χαρακτηριστικό (attribute) και μια διαδικασία (process). Το σώμα γνώσεων αποτελεί ένα στοιχείο της κουλτούρας ατόμων που μοιράζονται κάποιες ομοιότητες, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να ανήκουν σε περισσότερες από μία διαφορετικές ομάδες, με διαφορετικές συλλογικές μνήμες. Το χαρακτηριστικό είναι η ξεχωριστή ολιστική εικόνα του παρελθόντος για την ομάδα (π.χ. Η αναφορά στους βετεράνους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου ως η «μεγάλη γενιά»). Τέλος, η διαδικασία είναι η συνεχής εξέλιξη της αλληλεπίδρασης μεταξύ του ατόμου και της ομάδας (Wertsch & Roediger, 2008), δεδομένου ότι η συλλογική μνήμη είναι αθροιστική, δηλαδή εκτός από την προσωπική εμπειρία, κληρονομείται και κληροδοτείται και (ανα)κατασκευάζεται από τα μέλη της ομάδας (Hoteit, 2015). Σε αυτήν την διαδικασία θα μπορούσαμε να αναγνωρίσουμε και τον ρόλο του «μνημονικού ίχνους» το οποίο σύμφωνα με τον Halbwachs, μπορεί να ανακαλέσει την εμπειρία μέσω των αισθήσεων (Halbwachs, όπως αναφέρεται στο Καρακίτσου, 2023).

Μνήμη και εξουσία

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τον σχηματισμό της συλλογικής μνήμης και της σχέσης της με την ιστορία, είναι σημαντικό να εξετάσουμε και τον παράγοντα της εξουσίας. Στις σπουδές μνήμης, εκκινώντας από την αρχή ότι δεν υπάρχει μία ενιαία ιστορία, αλλά διαφορετικές οπτικές για να ερμηνεύσουμε, να εξετάσουμε ή να αγνοήσουμε ένα γεγονός, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η ηγεμονία δομείται μέσα από την αξιολόγηση και την ιεράρχηση ορισμένων μνημών έναντι άλλων ανάλογα με τους παράγοντες δύναμης που επικρατούν σε μια δεδομένη κοινωνία μια δεδομένη στιγμή (Molden, 2016). Σύμφωνα με τον Antonio Gramsci, αλλά και άλλους διανοούμενους, η ηγεμονία ορίζεται ως η ικανότητα μίας κυρίαρχης ομάδας να επιβάλει και να φυσικοποιήσει τις ερμηνείες της για την πραγματικότητα (Gramsci, όπως αναφέρεται στους Ekers, et. Al., 2012, σελ. 128). Να θεωρηθούν, δηλαδή αυτές οι ερμηνείες, ως ένας φυσικός και λογικός τρόπος να αντιληφθεί ένα άτομο τον κόσμο, ως μια κοινή πραγματικότητα, υπονομεύοντας όσα άτομα δεν τις ενστερνίζονται. Η κυρίαρχη εξουσία προβάλλει τα συμφέροντα της ως καθολικές αξίες, με τη σύμφωνη, ωστόσο, πολιτιστική συναίνεση της πλειοψηφίας των κυβερνωμένων. Η παγίωση, λοιπόν, της ηγεμονίας της κυρίαρχης τάξης επιτυγχάνεται με την καθιέρωση μία ιστορικής αφήγησης η οποία προβάλλεται ως γραμμική και τελεολογική.

Θα μπορούσαμε έτσι να πούμε ότι η κυρίαρχη συλλογική μνήμη είναι μία συγκεκριμένη εκδοχή του παρελθόντος που είχε επιβληθεί και πλέον έχει καθιερωθεί. Συνεπώς, μιλάμε για

πολιτικές της ιστορίας και όχι πολιτικές μνήμης, αφού η εστίαση μόνο σε συγκεκριμένες εμπειρίες αποσκοπούν στο να «γίνουν ιστορία», δηλαδή ηγεμονικές αφηγήσεις που διέπουν τη μνήμη μιας κοινωνίας. Για να γίνει σαφής η σχέση του ιδρυματοποιημένου χαρακτήρα μέσα από τη θεσμοθέτηση της κυρίαρχης μνήμης και της συλλογικής μνήμης, σημαντικό είναι να αναφέρουμε και την πρόταση του Assmann (2011) για την αναφορά σε μία «επικοινωνιακή μνήμη» (Communicative memory) και τη «πολιτισμική μνήμη». Η τελευταία «ένας θεσμός. Εξωτερικεύεται, αντικειμενοποιείται και αποθηκεύεται σε συμβολικές μορφές που, σε αντίθεση με τους ήχους των λέξεων ή την εμφάνιση των χειρονομιών, είναι σταθερές και υπερβατικές. Μπορούν να μεταφερθούν από τη μια κατάσταση στην άλλη και να μεταδοθούν από τη μια γενιά στην άλλη», σε αυτήν την περίπτωση και σε αντίθεση με την επικοινωνιακή, δεν συνδέεται άμεσα με το άτομο, αλλά εξαυλώνεται» (σελ.17). Σύμφωνα με τον ίδιο η επικοινωνιακή μνήμη ταυτίζεται με αυτό που ορίζει ο Halbwachs ως συλλογική μνήμη και «είναι μη θεσμική. Δεν υποστηρίζεται από κανένα ίδρυμα μάθησης, μετάδοσης ή διερμηνείας, ούτε αναπτύσσεται από ειδικούς ή ανακαλείται ή γιορτάζεται σε ειδικές περιστάσεις. Δεν επισημοποιείται και δεν σταθεροποιείται με καμία μορφή υλικού συμβολισμού. Ζει στην καθημερινή αλληλεπίδραση και επικοινωνία. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο η επικοινωνιακή μνήμη είναι αρκετά περιορισμένης διάρκειας.» (ό.π., σελ18). Γι' αυτήν την έρευνα, ενώ συμμαρτίζω την ανάγκη του διαχωρισμού, αναγνωρίζω ότι οι μη θεσμοθετημένες μνήμες, μπορούν να πάρουν τη μορφή τόσο της προφορικής επικοινωνήσής τους, όσο και την υλική μορφή αντίστασης. Αντίστοιχα, πιστεύω ότι η θεσμοθέτηση δεν αναιρεί τον επικοινωνιακό χαρακτήρα της συλλογικής μνήμης, ούτε συνεπάγεται αυτόματα, αν και στοχεύει σε αυτήν, τη μη δυνατότητα αναίρεσης του θεσμοθετημένου χαρακτήρα της. Συνεπώς, θα αναφερόμαστε στην προσπάθεια θεσμοθέτησης και ιστορικοποίησης ως την κυρίαρχη συλλογική μνήμη, ή επίσημη ιστορία με αναφορά σε έναν συγκεκριμένο «χρονotόπο», δηλαδή σε όλες τις συνιστώσες και τις σχέσεις που εμφανίζονται σε μία δεδομένη στιγμή, σε έναν δεδομένο τόπο, μέσα από τις οποίες παράγουμε νοήματα (Bakhtin, 1981).

Επειδή, λοιπόν, οι δυναμικές των σχέσεων εξουσίας δεν είναι μόνιμες, συχνά οι εξουσιαστικοί παράγοντες μπορεί να αμφισβητηθούν από τις πιο σιωπηλές κοινότητες και να χάσουν τμήμα της επιρροής τους (Molden, 2016). Η Jelin (2003) υποστηρίζει ότι η αντίσταση ενάντια στις κυρίαρχες αφηγήσεις μπορεί να λάβουν τη μορφή είτε ιδιωτικών προφορικών ιστοριών (σε περιστάσεις όπως π.χ. οι οικογενειακές συναντήσεις) είτε ως πρακτικές αντίστασης στην εξουσία. Οι αφηγήσεις αυτές μπορούν να εξεταστούν και με βάση δύο ακόμα άξονες για να γίνει φανερό η ιδεολογική χροιά τους. Ο πρώτος απαντά στο ερώτημα «ποια στοιχεία (δεν) αφηγούνται;», προκειμένου να γίνει φανερό η αρχή της επιλογής των στοιχείων που μνημονεύονται και κατ' επέκταση του τι θεωρείται αξιο μνημόνευσης. Ο δεύτερος άξονας αφορά το πώς είναι δομημένη η αφήγηση, δηλαδή τους τρόπους και του μηχανισμούς που επιλέγουν να τονίζουν ορισμένα στοιχεία έναντι άλλων (Mlynář, 2014). Κομβικό ρόλο στη διαδικασία της μνημόνευσης παίζουν τα μνημεία, τα οποία αποτελούν «επιλεκτικά βοηθήματα μνήμης», τα οποία όταν συντάσσονται με την επίσημη ιστορία αποτελούν υλοποίησή της (Mitchell, 2003).

Οι μνημονικές σχέσεις εξουσίας, δηλαδή, καθορίζουν την αναπαράσταση ή μη της κοινωνικής εμπειρίας στην κυρίαρχη πολιτισμική μνήμη, την ιστορία. Σύμφωνα με τον Mitchell (2003, σελ. 443) «η ικανότητα για τις μνήμες να διατηρούνται [και να εισάγονται] εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη... δύναμη των ομάδων που τις παράγουν και τις συντηρούν». Επηρεαζόμενα από τη θεωρία της γενεαλογίας του Foucault, κατ' αντιστοιχία της αντι-επιστήμης μπορούμε να αναφερθούμε στις αντι-μνήμες (counter memories)

(Foucault, 1980). Σύμφωνα με τον Foucault, η υποταγμένη γνώση, μπορεί είτε να αντισταθεί εντός των ηγεμονικών συστημάτων γνώσης, είτε να μείνει σιωπηλή. Οι αντι-μνήμες εναντιώνονται στον κανόνα της ηγεμονικής μνήμης, και σύμφωνα με τον José Medina επικεντρώνονται γύρω από τα βιώματα και τις αναμνήσεις που δεν συμπεριλαμβάνονται στις «επίσημες ιστορίες» (José Medina, 2011, όπως αναφέρεται στο Molden, 2016, σ.5).

Μνήμη: χρόνος και χώρος

Μνήμη και Χρόνος

Προκειμένου, ωστόσο να εξετάσουμε αυτές τις εκφάνσεις της μνήμης, σημαντικό είναι να αναφερθούμε σε δύο κύριες, σύμφωνα με τον Halbwachs, διαστάσεις, τον χρόνο και τον τόπο. Όσον αφορά τον χρόνο, όπως αναφέραμε και πιο πριν θεωρείται ότι βρίσκεται πάντα σε μια διαλεκτική κατάσταση με το παρόν. Το παρελθόν λειτουργεί ως ένα μέσο ερμηνείας του παρόντος, αλλά και δόμησης μίας αφήγησης. Αποτελεί δηλαδή ένα μέσο «ανακατασκευή[ς] του παρελθόντος στο φως του παρόντος (Halbwachs, 2020, σελ. 34). Για την κατασκευή και διατήρηση της συλλογικής μνήμης, όμως, είναι ζωτικής σημασίας να εντοπίζεται μια διαρκής σύνδεση με την ταυτότητα της κοινότητας προσαρμοσμένη στο σύγχρονο πολιτισμικό παρόν. Έτσι, κάποια από τα στοιχεία του παρελθόντος μπορούν να παραλειφθούν ή να προσαρμοστούν στις παρούσες ανάγκες της κοινότητας (Wertsch & Roediger, 2008).

Μία ακόμα χρησιμότητα στην εξέταση του παράγοντα του χρόνου προκύπτει από το γεγονός ότι ο χρόνος είναι ένα σημαντικό δεδομένο για να προσδιοριστεί το πότε έλαβε χώρα ένα γεγονός που επιθυμεί μία κοινότητα να μνημονευτεί.

Μνήμη και Χώρος

Μαζί με τον χρόνο ως ημερομηνία και ώρα, ιδιαίτερης σημασίας είναι και ο τόπος της πράξης. Ο τόπος, δημόσιος ή ιδιωτικός, ως δομημένο περιβάλλον, λειτουργεί ως βιωμένη εμπειρία, ως, δηλαδή, χώρος τέλεσης διαφόρων δραστηριοτήτων, όπως η κατοικία, η ψυχαγωγία, η εργασία, αλλά και ως μέρος κοινωνικής αλληλεπίδρασης και συναισθηματικών βιωμάτων, ατομικών ή συλλογικών, όπως η χαρά, οργή, εξέγερση. Έτσι, χαρακτηρίζεται ως προϋπόθεση και απαραίτητο κοινωνικό πλαίσιο ανάκλησης της πράξης, αλλά και συγκρότησης της ταυτότητας του ατόμου μέσα από τη συμβολική αξία του αντικατοπτρίζεται η αίσθηση του «ανήκειν» (Levebnre, όπως αναφέρεται στην Μπέλλου, 2018).

Η μνήμη, λοιπόν, είναι μια κοινωνική και γεωγραφική κατασκευή. Ο χώρος είναι το κυρίαρχο στοιχείο που καθορίζει την ορατότητα ή αορατότητα των μνημών. Σε αυτό το σημείο διαφωτιστική είναι η οπτική του ιστορικού Nora (1989) σχετικά με τους τόπους μνήμης. Πιο συγκεκριμένα, τους κατατάσσει σε υλικούς ή συμβολικούς, και τους συσχετίζει με 3 διαστάσεις, την υλική, τη συμβολική και τη λειτουργική. Η πρώτη κατηγορία αφορά οποιαδήποτε υλικότητα συνδέεται με μία συμβολική αξία, δημιουργώντας έτσι υλικούς τόπους. Η δεύτερη κατηγορία αφορά τελετουργίες που πραγματώνονται σε συγκεκριμένα μέρη, δημιουργώντας έναν λειτουργικό τόπο. Η τρίτη κατηγορία αναφέρεται σε συμβολικές πρακτικές που δεν σχετίζονται απαραίτητα με υλικότητες, αλλά σίγουρα με αξίες ή πρακτικές μνημόνευσης μίας κοινότητας σε συγκεκριμένες περιστάσεις (π.χ. τέλεση ενός λεπτού σιγής). Η διερεύνηση των τόπων μνήμης, λοιπόν, δεν μπορεί να προσεγγιστεί ως κάτι μεμονωμένο αλλά ως αποτέλεσμα ενεργειών ατόμων με συγκεκριμένο σκοπό και επιδιώξεις (Rose-

Redwood et.al., 2008). Τόποι όπως οι δρόμοι, τα κτίρια, τα μνημεία, οι εκκλησίες κ.ο.κ. είναι υλικότητες που παράγουν συγκεκριμένα νοήματα και χρησιμεύουν ως «χωρικές συντεταγμένες ταυτότητας» (Lynch, 1972, όπως αναφέρεται στο Hoteit, 2015, σελ.3416). Με τη δημιουργία τόπων μνήμης, κοινωνικές ομάδες, όπως και έθνη, προσπαθούν να εξασφαλίσουν τη νομιμότητα της δημόσιας ταυτότητας και της ιστορίας (Rose-Redwood et.al., 2008), εντάσσοντας στοιχεία του παρελθόντος στις πεποιθήσεις του παρόντος (Halbwachs, 2020). Έτσι, οι τόποι μνήμης μπορεί να αποτελούν τ(ρ)όπους για συμβολικό έλεγχο, αλλά και συμβολική αντίσταση μέσα από έναν διάλογο μεταξύ του «κινητού», όπως π.χ. οι πορείες και οι συναντήσεις, και του «σταθερού», δηλαδή των μνημείων (Huysse, 2003, όπως αναφέρεται στο Mitchell, 2003, σ.4), τα οποία ορίζονται ως τέτοια λόγω της υλικότητας και της δυνατότητάς τους να είναι σταθερά. Μπορεί, όμως, να αλλάζουν σχηματίζοντας αυτό που ο Girot (2006) αποκαλεί «παλίμψηστο», δηλαδή μία διαρκή ρευστότητα του χώρου στον οποίο αλληλεπιδρούν διαρκώς πολλά και διαφορετικά στοιχεία που μπορούν να ερμηνευτούν με ποικίλους τρόπους δημιουργώντας μία ένωση «αμέτρητων στιγμών σε έναν και μόνο χώρο» (ό.π., σελ.90).

Ένας όρος που συνδυάζει τις παραμέτρους του χώρου και της (αντι-)εξουσίας είναι και αυτός της δημόσιας μνήμης. Αυτή αποτελείται, σύμφωνα με τον Bodnar (1992), από επίσημες-κυρίαρχες ιδεολογίες, όπως εκδηλώνονται μέσα από τόπους (π.χ. μνημεία) και επιτελέσεις τους (π.χ. κατάθεση λουλουδιών), αλλά και τρόπους αντίστασης σε αυτά. Με αυτόν τον τρόπο γίνονται ορατές οι επιδιώξεις της επίσημης εξουσίας και αυτά που απασχολούν τις εκάστοτε κοινωνικές ομάδες. Προκειμένου, όμως να μιλήσουμε για ορατότητα, είναι βοηθητικό να αναφερθούμε στην «οικειοποίηση του χώρου», όπως αυτός αναφέρεται στην Ταχτεβρενίδου (2015). Μέσα λοιπόν από την οικειοποίηση του χώρου τον συσχετίζουμε με συγκεκριμένες μνήμες και εμπειρίες, μετατρέποντάς τον σε τόπο μνήμης. Η διαδικασία αυτή μπορεί να γίνει καλύτερα κατανοητή αντιπαραθέτοντας την αντίθετη πρακτική, την τέχνη της λήθης, η οποία έχει την ίδια σημασία στη μελέτη της μνήμης όσο και η ενθύμηση (Todorov, 2003, όπως αναφέρεται στη Tufi, 2019, σελ. 243). Η τελευταία μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη μορφοποίηση αντικειμένων απομονώνοντάς τα έτσι από τον συμβολισμό τους, όσο και με την ολική καταστροφή τους, όπως γίνεται εκτεταμένα σε περιόδους πολέμου και καταστολής (Μπέλλου, 2018). Όταν η λήθη αποτελεί μία εξουσιαστική πρακτική, δηλαδή μία «θεσμοποιημένη λήθη» («institutionalized forgetfulness» Hoelscher, 2008), ως αντίσταση στη λήθη, έρχεται και το «αγωνιστικό πένθος» (Αθανασίου & Παπανικολάου, 2020, όπως αναφέρεται στο Τζήκας, 2022, σελ. 70). Δηλαδή, η διαφοροποίηση από την υλική καθαρά επιτέλεση της μνήμης, όπως συμβαίνει με το εθνικό πένθος, αλλά η εύρεση νέων τρόπων συλλογικής ανταπόκρισης στο πένθος.

Ως μία τέτοια ανταπόκριση, και σε έναν παραλληλισμό με την αντι-μνήμη, έρχονται στο προσκήνιο και τα αντι-μνημεία (counter-monuments, Young, 1992). Σύμφωνα με τον Young τα αντι-μνημεία είναι "θρασύδειλα, οδυνηρά συνειδητοί χώροι μνημόνευσης που σχεδιάστηκαν για να αμφισβητήσουν τους ίδιους τους χώρους της ύπαρξής τους" (σελ. 271). Τα αντι-μνημεία, λοιπόν, σαν πρακτική αποτελούν ένα είδος μνημόνευσης πάνω σε έναν άλλο τόπο μνημόνευσης, ένα είδος διαλόγου που προκαλεί τα άτομα να μην μόνο αποστασιοποιημένα θεατά, αλλά να καταρρίψουν την ιεραρχική σχέση που κατασκευάζεται ανάμεσα στο αντικείμενο και το κοινό που απευθύνεται και να παρέμβουν σε αυτά. Έτσι, το αντι-μνημείο ανοίγει μια συζήτηση στη δημόσια σφαίρα σχετικά με το περιεχόμενο των μνημείων, αφού η πρακτική αυτή φέρνει στο προσκήνιο τις προσωπικές απόψεις και ανησυχίες. Για τον Young (1992) το αντι-μνημείο «υπενθυμίζει ότι σε έναν βαθμό το μόνο που μπορεί να κάνει κάθε μνημείο είναι να παρέχει ένα ίχνος από τους δημιουργούς του, όχι

από τη μνήμη του" (σελ. 279), συμπληρώνοντας το επιχείρημα αυτό με την άποψη «μόλις το μνημείο μεταφέρει τους θεατές του στη μνήμη, καθίσταται ταυτόχρονα περιττό και έτσι μπορεί να εξαφανιστεί» (σελ. 278). Το αντι-μνημείο, λοιπόν, δεν αποτελεί απλώς ένα αντικείμενο, αλλά έχει έναν συγκεκριμένο αγώνα που υπηρετεί. Μέσα από αυτήν την προοπτική, και έχοντας δει στα προηγούμενα κεφάλαια τον τρόπο που τα οδωνύμια αποτελούν μια προσπάθεια μνημόνευσης, μπορούμε να θεωρήσουμε την "από τα κάτω" μετονομασία των οδωνυμίων ένα αντι-μνημείο. Έτσι, έναντι της λήθης προτάσσεται μία αναζήτηση προοπτικών αντίστασης και αγώνα, πέρα από μία σταθερή και μεμονωμένη πράξη μνημόνευσης χωρίς διάρκεια, προτάσσοντας αυτό που η Λυκουριώτη (2022) αναφέρει στο επίμετρο του βιβλίου *Φεμινιστικές θεωρίες, αισθητικές πρακτικές και παγκοσμιοποιημένες τεχνολογίες* (2022) ως «αυτό το παρόν μόνο μέσα από την απολαυστική μαχητικότητα μπορεί να διαμορφωθεί και να μας διαμορφώσει ώστε να είμαστε σε θέση να φροντίσουμε για το μέλλον» (σελ. 357).

Μνήμη και ψηφιακότητα

Με την εξέλιξη της τεχνολογίας, μελετώντας τις έννοιες που συνοδεύουν τη μνήμη, δεν μπορούμε να μην αναφερθούμε σύντομα και στη σχέση της με την ψηφιακότητα. Αναλυτικότερα, ο Hoskins υποστηρίζει ότι «η μνήμη του πλήθους είναι παντού, διάσπαρτη αλλά ταυτόχρονα και με δυνατότητα αναζήτησης: συνδεδεμένη, δικτυωμένη, αρχειοθετημένη» (Hoskins, 2017, όπως αναφέρεται στο Parailias, 2021, σελ. 68). Τα νέα μέσα αναλαμβάνουν, λοιπόν, τον ρόλο της διαμεσολάβησης στην ύπαρξη ή μη δεσμών με το παρελθόν, αλλά και τον ρόλο της πραγμάτωσης, αυτό που η Alison Landsberg (2009) περιγράφει ως «προσθετική μνήμη». Η ίδια αναφέρει,

«Ονόμασα αυτές τις αναμνήσεις προσθετικές μνήμες επειδή δεν είναι προϊόν βιωμένης εμπειρίας, αλλά προέρχονται από ενασχόληση με μια διαμεσολαβημένη αναπαράσταση, όπως μια ταινία ή ένα βιωματικό μουσείο, και σαν ένα τεχνητό μέλος, στην πραγματικότητα φοριούνται στο σώμα. Αυτές είναι αισθησιακές αναμνήσεις που παράγονται από μια εμπειρία μαζικής διαμεσολάβησης αναπαραστάσεων» (Landsberg, 2009, σελ. 222).

Οι μνήμες αυτές αντιμετωπίζονται ως «πραγματικές», δηλαδή, βιωμένες μνήμες από τα υποκείμενα, τα οποία δρουν με σύμφωνα με αυτές. Έτσι, οι αλγόριθμοι, καθίστανται όχι μόνο ένα ακόμη «εργαλείο» για την ανάκτηση ιχνών μνήμης, αλλά και μία πρακτική διαμεσολάβησης συγκροτώντας τις παραμέτρους των πιθανών σχέσεών μας με το ατομικό και το συλλογικό παρελθόν μας (Parailias, 2021).

Συλλογική Μνήμη και Σημειωτική

Η συλλογική μνήμη χρησιμοποιεί τις υπάρχουσες αφηγήσεις ως μια βαθιά ριζωμένη «εργαλειοθήκη» που εντοπίζεται στον υλικό και άυλο πολιτισμό (Wertsch & Roediger, 2008). Αναπόσπαστο κομμάτι αυτής της εργαλειοθήκης είναι και η γλώσσα. Οποιαδήποτε λέξη, σημείο ή ανάμνηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί διαφορετικά ανάλογα τα ομιλητά, τα βιώματα, το πλαίσιο εκφοράς τους και τις ανάγκες που θέλουν να εξυπηρετήσουν. Κάθε πολιτικό κίνημα, λοιπόν, και για την έρευνα αυτή, κάθε κοινότητα, σχηματίζει μία δικιά της ξεχωριστή γλώσσα, κατασκευάζοντας νέα ορολογία, ανανεώνοντας την ήδη υπάρχουσα, δημιουργώντας μεταφορές για την ερμηνεία και αξιολόγηση συμβάντων του παρόντος

κάνοντας χρήση ιστορικών ονομάτων και στοιχείων. Η κάθε κοινότητα σηματοδοτεί τα όρια του «νοητού» και λογικού της μέσα από τον σχηματισμό και την επικράτηση εντός της μιας «νόμιμης» γλώσσας (Molden, 2016).

Η συλλογική μνήμη, λοιπόν, σχετίζεται με γλωσσικά και φαινόμενα αφηγήσεων και σύμφωνα με τον Ricoeur «οι λεκτικές συμβάσεις αποτελούν αυτό που είναι ταυτόχρονα το πιο στοιχειώδες και το πιο σταθερό πλαίσιο της συλλογικής μνήμης» (Ricoeur, 2004, όπως αναφέρεται στο Μιγνάϊ, 2014, σ. 220). Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό μέσα από τρία επίπεδα. Πρώτον, η συλλογική μνήμη αναδύεται από τη γλώσσα, μέσα από καθημερινές συζητήσεις σχετικά με εμπειρίες. Δεύτερον, η συλλογική μνήμη δομείται ως γλώσσα, διότι έτσι εκφράζονται τα στρώματα γνώσεων που εμπεριέχονται στις αφηγήσεις του παρελθόντος. Τέλος, η γλώσσα επηρεάζει εκ νέου τη συλλογική μνήμη, μέσα από τους τρόπους που αναφέρθηκαν και πρότερα, την έκφραση των κοινωνικών και πολιτισμικών αφηγημάτων αλλά και την επαναδιαπραγματεύσή τους μέσα από νέες μεταφορές, αφηγηματικά σχήματα κ.ά. Μέσα από αυτές τις κατηγορίες γίνεται φανερό και αυτό που υποστήριξε ο Halbwachs, «οι λέξεις και η γλώσσα προϋποθέτουν όχι μόνο ένα άτομο {...} αλλά μια ομάδα συνδεδεμένων προσώπων» (Halbwachs, 2020), τονίζοντας έτσι τη σημασία της για τη συλλογική μνήμη. Η γλώσσα, λοιπόν, σε συνδυασμό με τις κοινωνικές συμβάσεις που τη συνοδεύουν, μας δίνει τη δυνατότητα να ανακατασκευάζουμε το παρελθόν μας ανά πάσα στιγμή (Halbwachs, 2020). Τέλος, η σημασία της γλώσσας για τη συλλογική μνήμη μπορεί να εξεταστεί και από μία ακόμα οπτική, αυτή της διατήρησής της. Οι «φωνές» μειονοτικοποιημένων ομάδων, των οποίων οι αφηγήσεις δεν εντοπίζονται στην επίσημη, κυρίαρχη ιστορία, μπορούν να διατηρηθούν μέσα από την προφορική ιστορία, ως ιδιωτική ή δημόσια πράξη (Molden, 2016).

Η γλώσσα, όπως αναφέραμε και στο πρώτο κεφάλαιο, δεν νοείται πλέον αποκλειστικά ως γραπτός και προφορικός λόγος, αλλά το σύνολο των σημειωτικών στοιχείων. Έτσι, εξετάζοντας τη σχέση μεταξύ μνήμης και σημειωτικής, μπορούμε να διερευνήσουμε και όσα αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο «Μνήμη και Χώρος». Στην παρούσα έρευνα ο χώρος γίνεται αντιληπτός ως κείμενο, και μάλιστα με τα χαρακτηριστικά της ανοιχτότητάς του, δηλαδή την εξέταση του ως παλίμψηστου.

Οδός Γλάδστωνος: Νομοθετικό Πλαίσιο, Γλάδστων και Ζακ

Πριν αναφερθούμε συνοπτικά στο ποια άτομα μνημονεύονται στο ΓΤ της οδού Γλάδστωνος μέσω των οδωνυμίων που εντοπίζονται σε αυτή σήμερα, θα αναφέρουμε τον νόμο με βάση τον οποίο επισημοποιείται θεσμικά μία ονομασία. Ειδικότερα, η ονομασία ή μετονομασία οδών, πλατειών ή συνοικιών γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 8 του Κώδικα Δήμων & Κοινοτήτων (ΚΔΚ, κυρωτικός ν. 3463/ 2006). Η ονομασία ή μετονομασία οδών, πλατειών ή συνοικιών γίνεται με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου. Της απόφασης προηγείται εισήγηση του συμβουλίου κοινότητας, για κοινότητες με μόνιμο πληθυσμό άνω των τριακοσίων (300) κατοίκων, ή του πρόεδρου κοινότητας για κοινότητες με μόνιμο πληθυσμό έως τριακόσιους (300) κατοίκους. Στην περίπτωση που στον δήμο δεν συγκροτούνται κοινότητες, η απόφαση λαμβάνεται με απόφαση του δημοτικού συμβουλίου χωρίς να απαιτείται εισήγηση άλλου οργάνου της αυτοδιοίκησης.

Αναφορικά με τη μετονομασία διαβάζουμε ότι «Η μετονομασία επιτρέπεται για εξαιρετικούς λόγους. Για παράδειγμα, λόγο μετονομασίας θα μπορούσε να συνιστά η ύπαρξη οδού στον

ίδιο δήμο, ή σε πολύ κοντινή απόσταση σε όμορο δήμο, με το ίδιο όνομα, ή οδού με δυσπρόφερτο ή κατά κρίση ακατάλληλο όνομα, κ.τ.λ. Συνεπώς, η επίκληση «εξαιρετικών λόγων» πρέπει να αιτιολογείται σαφώς, ειδικώς και επαρκώς στο πρακτικό της απόφασης ή να προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου. Επισημαίνεται ότι, πρόκειται για αρμοδιότητα που πρέπει να εφαρμόζεται με φειδώ, δεδομένων των επιπτώσεων που συνεπάγεται η αλλαγή ονομασίας τόσο στην καθημερινότητα των πολιτών όσο και στην προσαρμογή της οικονομικής και κοινωνικής ζωής στα νέα δεδομένα. Χαρακτηριστικά είναι τα παραδείγματα μεγάλων οδών της Πρωτεύουσας, που παρά τις, από ετών, αποφάσεις μετονομασίας τους, εξακολουθούν χάριν συνήθειας, να αναφέρονται από τους πολίτες με τις παλαιές τους ονομασίες (π.χ. Πανεπιστημίου αντί Ελευθερίου Βενιζέλου, Πειραιώς αντί Παναγή Τσαλδάρη, Πατησίων αντί 28ης Οκτωβρίου κλπ.).». Η μετονομασία γίνεται με την ίδια διαδικασία που ακολουθείται για την ονομασία των οδών, πλατειών ή συνοικιών.¹

Ο Ζακ Κωστόπουλος ήταν ενεργό μέλος της LGBTQ+ κοινότητας πραγματοποιώντας drag shows ως drag queen με το όνομα Zackie Oh. Επιπροσθέτως, ήταν ακτιβιστής υπέρ των δικαιωμάτων της LGBTQ+ κοινότητας και των ομοφυλόφιλων, όντας και ο ίδιος θετικός. Δολοφονήθηκε στις 21 Σεπτεμβρίου του 2018 στην οδό Γλάδστωνος στο κέντρο της Αθήνας από έναν ιδιοκτήτη κοσμηματοπωλείου, έναν μεσίτη, το πλήθος που βρισκόταν εκεί, καθώς και τους αστυνομικούς. Πριν τη δολοφονία ο Ζακ βρέθηκε κλειδωμένος στο κοσμηματοπωλείο και προσπαθούσε να διαφύγει. Η δίκη για την απόδοση ευθυνών ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2021 και στις 3 Μαΐου 2022 η κατηγορία της αξιόποινης πράξης της θανατηφόρας σωματικής βλάβης αναγνωρίστηκε στους δύο φυσικούς αυτουργούς της δολοφονίας, ενώ αποφασίστηκε η αθώωση των τεσσάρων κατηγορούμενων αστυνομικών².

Η οδός πήρε το όνομά της από τον Βρετανό φιλελεύθερο πολιτικό, Γουίλιαμ Γλάδστων, ο οποίος υπήρξε υπουργός Οικονομικών και υποστήριξε την ένωση των Ιονίων Νήσων με την Ελλάδα. Επίσης, ως πρωθυπουργός, συνέβαλε στην παραχώρηση της Θεσσαλίας και της Άρτας στην Ελλάδα το 1881. Παρόλο που φαινομενικά είχε θετική στάση έναντι στο ελληνικό ζήτημα, οι πολιτικές του θέσεις δεν ήταν αγαπητές στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα. Η απόφαση να ανεγερθεί ένα μνημείο για τον πολιτικό αυτόν, τον Νοέμβριο του 1882 από τη σύγκλητο του πανεπιστημίου, έφερε στο προσκήνιο πτυχές της πολιτικής της μνήμης. Αυτή η απόφαση προκάλεσε αντιδράσεις, παρά τον αρχικό ενθουσιασμό και τη συγκέντρωση χρηματοδοτήσεων για την κατασκευή του μνημείου. Τόσο η επιλογή να ανεγερθεί μνημείο για έναν εν ενεργεία και εν ζωή πολιτικό, όσο και οι περίπλοκες σχέσεις της Ελλάδας με την εξωτερική πολιτική της Αγγλίας, προκάλεσαν αντιδράσεις. Ο θάνατος του Γλάδστων το 1898 και η στάση του στο Κρητικό ζήτημα κατεύνασαν τελικά τις αντιρρήσεις, και τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα λάβαν χώρο μπροστά από το Πανεπιστήμιο Αθηνών το 1900³.

---

¹ Πηγή: <https://www.lawspot.gr/nomika-nea/pos-ginetai-i-onomasia-metonomasia-odon-plateion-i-synoikion-symfona-me-ishyon-nomiko>

² Πηγή: <https://www.pressenza.com/el/2022/09/odos-gladstonos-i-zackie-oh/>

³ <https://www.pressenza.com/el/2022/09/odos-gladstonos-i-zackie-oh/>

Μεθοδολογία της Έρευνας

Στόχος της Έρευνας και Ερευνητικά Ερωτήματα

Ο δημόσιος χώρος είναι ένα πλαίσιο στο οποίο βρισκόμαστε εκτεθειμένα καθημερινά και αντανακλά στοιχεία της κυρίαρχης κουλτούρας αλλά και στοιχεία αντίστασης σε αυτή. Μέσα από αυτά μπορούμε να εντοπίσουμε στοιχεία των δικών μας αντιλήψεων, ταυτοτήτων, εμπειρίας και μνημών, αλλά και να πάρουμε εναύσματα για να αναστοχαστούμε και να τα επαναπροσδιορίσουμε. Στόχος της έρευνας είναι να συμβάλλει στο να γίνουν ορατά τα σημειωτικά στοιχεία που δομούν τον χώρο, όπως εκδηλώνονται σε αυτό αλλά και όπως αυτά ερμηνεύονται από τα άτομα, καθιστώντας την περιπλάνηση στον δημόσιο χώρο και τη χρήση του μια κριτική ενέργεια.

Το βασικό ερώτημα της παρούσας έρευνας είναι:

- Πώς (ανα)κατασκευάζεται το γλωσσικό τοπίο της οδού Γλάδστωνος μέσα από αντικρουόμενους/ανταγωνιστικούς λόγους λόγω της δολοφονίας του Ζακ Κωστόπουλου;

Το ερώτημα αυτό θα διερευνηθεί στη βάση των εξής υπο-ερωτημάτων:

- Ποιες ταυτότητες γίνονται φανερές στο γλωσσικό τοπίο της οδού και με ποιους τρόπους; Υπάρχουν σημάδια αλληλεπίδρασης μεταξύ τους;
- Με ποιους τρόπους επιτελείται η ιστορική και πώς η συλλογική μνήμη στη συγκεκριμένη οδό;
- Πώς ερμηνεύουν τα συνεντευξιαζόμενα άτομα το γλωσσικό τοπίο της συγκεκριμένης οδού;

Μέθοδος, Εργαλεία Συλλογής και Ανάλυσης Δεδομένων

Προκειμένου να συλλεχθούν τα δεδομένα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της παρατήρησης (φωτογραφίες, σημειώσεις πεδίου) και της ημι-δομημένης συνέντευξης.

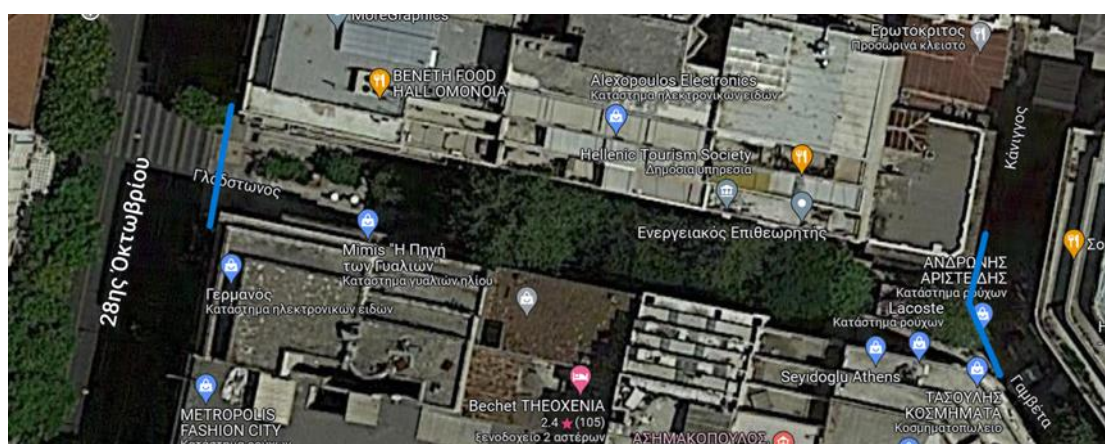
Η παρατήρηση επιτεύχθηκε έχοντας ως εργαλείο τις σημειώσεις πεδίου και τη φωτογράφιση με τη φωτογραφική μηχανή του κινητού. Όσον αφορά τις συνεντεύξεις, αυτές πραγματοποιήθηκαν έχοντας ως εργαλείο τους οδηγούς συνέντευξης (Βλ. Παραρτήματα I, II & III).

Η μέθοδος ανάλυσης του συνόλου των δεδομένων ακολουθεί τη Γεωσημειωτική, όπως αυτή προτείνεται από τους Scollon & Scollon (2003) και περιγράφεται στο αντίστοιχο κεφάλαιο της βιβλιογραφίας. Δηλαδή, με βάση την «οπτική σημειωτική» (visual semiotics), τη «σημειωτική του τόπου» (place semiotics) και τη «σειρά αλληλεπίδρασης» (interaction order). Ωστόσο, όσον αφορά την τελευταία, θα προσεγγιστεί όχι τόσο ως μία συγχρονική σχέση αλληλεπίδρασης (ή μη) του ατόμου με τα σημεία του χώρου, αλλά μέσα από την αλληλεπίδραση που δημιουργείται στα συνεντευξιαζόμενα με τον χώρο όπως αυτός μεσολαβείται από στοιχεία, όπως φωτογραφίες & κείμενα. Με αυτόν τον τρόπο λαμβάνονται υπόψη και οι έννοιες της επαναπλαισίωσης και της επανασημειοποίησης (Lou, 2016). Τέλος, η ανάλυση θα βασιστεί και στους όρους της (εν)δεικτικότητας (indexicality), της διαλογικότητας (dialogicality) και της αρχής της επιλογής (principle of selection), όπως περιγράφονται στο αντίστοιχο κεφάλαιο.

Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Η διαδικασία συλλογής δεδομένων που ακολουθήθηκε στην παρατήρηση με εργαλείο τις σημειώσεις πεδίου, ήταν αυτή της ελεύθερης παρατήρησης. Πιο συγκεκριμένα, οι σημειώσεις πεδίου είναι αποτέλεσμα 15 ωρών επιτόπιας έρευνας από τις 13/10/2022 ως και τις 11/02/2023. Σημειώσεις κρατήθηκαν επίσης και στο πλαίσιο μίας από τις συνεντεύξεις η οποία δεν διασώθηκε ηχητικά (βλ. Περιορισμούς της Έρευνας).

Μέσω του εργαλείου της φωτογραφικής μηχανής του κινητού συλλέχθηκε ένα σώμα φωτογραφιών από το πεδίο της οδού, όπως αυτός ορίζεται εντός των μπλε γραμμών στις διασταυρώσεις των οδών 28ης Οκτωβρίου- Γλάδστωνος, Γαμβέτα- Γλάδστωνος, Κωλέττη – Γλάδστωνος, όπως διαφαίνεται στην παρακάτω εικόνα (Εικόνα 1):

Εικόνα 1: Οδός Γλάδστωνος

Το σώμα φωτογραφιών έχει επιλεγεί με βάση τα στιγμιότυπα του χώρου που εμπεριέχουν σημειωτικά στοιχεία και πρακτικές που υποδηλώνουν ταυτότητες και σημεία και πρακτικές που αποσκοπούν στη μνημόνευση ενός γεγονότος ή προσώπου. Πιο συγκεκριμένα, το σώμα φωτογραφιών, αυτό αποτελείται από φωτογραφίες που απαθανατίζουν το οδωνύμιο της οδού (Εικόνα 1), τόσο το επίσημο, όσο και ανεπίσημες μορφές, χρησιμοποιώντας ως λέξη-κλειδί το «ΟΔΟΣ». Θεωρώντας ότι η διερεύνηση της συλλογικής μνήμης και ταυτοτήτων δεν μπορεί να περιοριστεί μόνο στην εξέταση του οδωνυμίου ως μεμονωμένου/ων σημειωτικού/ων σημείου/ων προκύπτει η ανάγκη της επέκτασης της έρευνας στον ευρύτερο χώρο της οδού (ό.π.) και των σημειωτικών της στοιχείων ως το ευρύτερο συγκεκριμένο μέσα στο οποίο εντάσσεται. Τα στοιχεία αυτά θα χρησιμοποιηθούν επικουρικά στην παρούσα έρευνα, και δεν αποτελούν αυτοσκοπό της μελέτης. Έτσι, το σώμα φωτογραφιών αποτελείται από συνολικά 330 φωτογραφίες, οι οποίες τραβήχτηκαν μεταξύ της 13/10/2022 και 11/02/2023. Εκτός από τα οδωνύμια που προαναφέρθηκαν, οι ομαδοποιήσεις έγιναν με κριτήριο την αναφορά τους:

1. Σε στοιχεία συνδεδεμένα με την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου/ Zackie Oh! και τη δίκη γι' αυτή έχοντας ως σημεία-κλειδιά τα εξής: δολο-, σκοτω-, κοσμηματ-, Δημόπουλος, Χορταριάς, αστυνομικ-, 21-09, κατηγορ-, δικ-, σε μέσα δολοφονίας με σημειωτικό τρόπο (π.χ. στένσιλ του παπουτσιού που πατούσε στο κεφάλι του Ζακ Κωστόπουλου/ Zackie Oh!), καθώς και σε συναισθήματα που γέννησε η δολοφονία αυτή.
2. Στον ίδιο τον Ζακ Κωστόπουλο/ Zackie Oh!, τη ρητή αναφορά στο όνομα Ζακ/Zak, Zackie Oh! καθώς και απεικονίσεις του ίδιου.

3. Στις ταυτότητες του Ζακ Κωστόπουλου/ Zackie Oh!, όπως είχε δηλώσει ο ίδιος ότι ενστερνίζεται, αλλά και των ευρύτερων κοινοτήτων στις οποίες άνηκε και υπερασπίστηκαν τον θάνατό του, είτε αυτές αποτυπώνονται με ρητό τρόπο, είτε λεκτικό είτε σημειωτικό: Hiv, οροθετ-, αναφορά στην Igbtqi+ κοινότητα (λεκτικά ή μέσω συμβόλων),pride/περηφαν- αλλά και οι αναφορές σε όρους που η κοινότητα προσπαθεί να τεκνοθετήσει ή να επανοικειοποιηθεί όρους που χρησιμοποιούνται ή χρησιμοποιούνταν στο παρελθόν υποτιμητικά από τους κυρίαρχους λόγους (Borah & Nandi, 2012), όπως πουστ-, slut- κ.ά.

4. Σε στοιχεία που παραπέμπουν σε ανθρώπινες προσπάθειες παρέμβασης, αλλοίωσης ή καταστροφής των προηγούμενων στοιχείων (π.χ. «X» με μαρκαδόρο σε αφίσες, γδάρισμα με αιχμηρό αντικείμενο αυτοκόλλητων κ.ο.κ.)

Έπειτα τα στοιχεία αυτά αναλύθηκαν εκ νέου ταξινομώντας με κριτήριο την υλικότητα που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή τους. Πιο συγκεκριμένα, ταξινομήθηκαν με βάση το αν αποτελούν πρακτικές στένσιλ, σπρέι, μαρκαδόρο/μολύβι, αυτοκόλλητο, αφίσα ή άλλη υλικότητα. Έτσι, δημιουργήθηκε το σώμα φωτογραφιών, που αποτέλεσαν συμπληρωματικά δεδομένα στην έρευνα.

Στις συνεντεύξεις, όπως αναφέραμε και πριν, συμμετείχαν 4 άτομα με ακτιβιστική δράση και 4 άτομα χωρίς ακτιβιστική δράση, που ζουν ή/και δραστηριοποιούνται για ποικίλους λόγους (κατοικία, σπουδές, εργασία, πολιτική δράση) στο ευρύτερο κέντρο. Επειδή, όμως η επαφή με το κέντρο της Αθήνας δεν συνεπάγεται αυτομάτως με την γνώση της οδού, των διαρκειών αλλαγών που συμβαίνουν σε αυτή, αλλά και την επαναφορά όλων των στοιχείων που την απαρτίζουν στην μνήμη, όπως φαίνεται και στους οδηγούς συνεντεύξεων (Παράρτημα II&III) χρησιμοποιήθηκαν φωτογραφίες, οι οποίες ζητήθηκαν να σχολιαστούν, από την το σώμα φωτογραφιών που προαναφέρθηκε ως σημείο αναφοράς της συζήτησης και έναρξης των αλληλένδετων συλλογισμών. Ο ορισμός των ατόμων με ακτιβιστική δράση καθίσταται όχι μόνο δύσκολος αλλά και μερικές φορές περιοριστικός, ο διαχωρισμός έγινε συμβατικά με κριτήριο τη συμμετοχή ή την παλαιότερη συμμετοχή τους σε ομάδες/συλλογικότητες/πρωτοβουλίες με ακτιβιστικό χαρακτήρα, χωρίς όμως η παρούσα έρευνα να ενστερνίζεται ως μοναδικό τρόπο ακτιβιστικής δράσης, ή ενδείκτη ιδεολογίας, τις συλλογικές πρωτοβουλίες και να απαξιεί, να απορρίπτει ή να αγνοεί τις ατομικότητες και τις ατομικές, ανεξαρτήτως από τις πολιτικά οργανωμένες συλλογικά, πρωτοβουλίες ή πεποιθήσεις. Ο λόγος διάκρισης των δύο ομάδων έγκειται στην παραδοχή ότι τα σημειωτικά στοιχεία παρέμβασης στον χώρο με αφορμή την δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου/της Zackie Oh! αποτελούν ένα είδος ακτιβιστικής δράσης/ παρέμβασης σε αυτόν. Συνεπώς άτομα που είναι πιο εξοικειωμένα με αυτά τα χαρακτηριστικά θα μπορούσαν πιθανώς να δώσουν νέες οπτικές θέασης και κατανόησης του συγκεκριμένου χώρου. Ωστόσο, επειδή τα άτομα δεν τεκνοθετούν αποκλειστικά μία ταυτότητα, στη συγκεκριμένη περίπτωση, την ακτιβιστική, αλλά πολλαπλές, η σχέση μεταξύ της συγκεκριμένης οδού και της ακτιβιστικής δράσης δεν είναι μία ευθεία ad hoc γραμμή, αλλά εξαρτάται από συνονθύλευμα ταυτοτήτων που πολλές φορές μπορεί να ξεφεύγει από αυτή.

Στη διαδικασία εύρεσης και επαφής με τα άτομα κάποια από τα υποκείμενα (συγκεκριμένα, 2 άτομα με ακτιβιστική δράση και ένα χωρίς), ήταν ήδη γνωστά μου άτομα στα οποία δεν είχα μιλήσει για το θέμα της πτυχιακής μου και ανταποκρίθηκαν θετικά στην πρότασή μου να τους πάρω συνέντευξη. Με τα υπόλοιπα άτομα ήρθα σε επαφή μέσω τρίτων ρωτώντας αν γνωρίζουν άτομα που να συσχετίζονται με το κέντρο της Αθήνας, και κατά περίπτωση, ανήκουν ή ανήκαν ή όχι σε κάποια ομάδα με ακτιβιστική δράση.

Οι συνεντεύξεις ακολούθησαν τους άξονες των οδηγιών συνεντεύξεων (Παράρτημα I, II & III) και πραγματοποιήθηκαν από τις 20 Ιανουαρίου 2023 μέχρι τις 20 Μαρτίου 2023, 2 δια ζώσης και 6 διαδικτυακά (βλ. περιορισμούς τη έρευνας), με διάρκεια από 35 ως 70 λεπτά. Τηρήθηκαν οι αρχές δεοντολογίας της έρευνας, καθώς τα συνεντευξιαζόμενα άτομα υπέγραψαν το έντυπο/φόρμα συναίνεσης και συγκατάθεσης συμμετοχής και ηχογράφησης της συνέντευξης (Παράρτημα IV). Τηρήθηκε η ανωνυμία όλων των ατόμων που συμμετείχαν γι' αυτό απαριθμούνται εντός του κειμένου με τη μορφή: Σ=Συνεντευξιαζόμενο άτομο, αρίθμηση, Α= άτομο με ακτιβιστική δράση, Χ = άτομο χωρίς ακτιβιστική δράση. Οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν με βάση το σύστημα G. Jefferson (1984), όπως κωδικοποιείται από τη Χατζημουράτ, Σ. (2022) στο *Γλώσσα και Ταυτότητα: Η ομιλία των παιδιών σε μη θεσμικά πλαίσια διεπίδρασης*. (Παράρτημα V)

Συμμετέχοντα άτομα

Τα άτομα που συμμετείχαν στην διαδικασία της συνέντευξης είναι ηλικίας 20-28, κατοικούν στην Αθήνα και συνδέονται με το κέντρο της μέσω της κατοικίας τους εκεί, των σπουδών τους σε πανεπιστήμια που στεγάζονται στο κέντρο, της εργασίας ή της πολιτικοποίησής τους εκεί. Όλα τα άτομα έχουν την ιδιότητα του ατόμου που φοιτεί και δύο άτομα ανέφεραν και την ταυτότητα του εργαζόμενου. Τα δεδομένα αυτά κωδικοποιούνται και στον Πίνακα 1, με τον τρόπο που αναφέραμε πιο πάνω.

Άτομο	Σ.1.	Σ.2.	Σ.3.	Σ.4.	Σ.5.	Σ.6.	Σ.7.	Σ.8.	Σ.9.
Ηλικία	28	22	26	20	21	21	21	21	28
Ιδιότητα	Φοιτητής και Εργαζόμενος	Φοιτήτρια	Φοιτήτρια	Φοιτήτρια	Φοιτητής	Φοιτήτρια	Φοιτητής και εργαζόμενος	Φοιτήτρια	Φοιτητής
Σχέση με το κέντρο της Αθήνας	Κατοικία	Πολιτική δράση	Σπουδές	Σπουδές	Κατοικία	Σπουδές	Εργασία	Κατοικία	Κατοικία
Με ή χωρίς ακτιβιστική Δράση	Με ακτιβιστική δράση	Με ακτιβιστική δράση	Με ακτιβιστική δράση	Με ακτιβιστική δράση	Χωρίς ακτιβιστική δράση	Χωρίς ακτιβιστική δράση	Χωρίς ακτιβιστική δράση	Χωρίς ακτιβιστική δράση	Με ακτιβιστική δράση

Πίνακας 1: Προφίλ συμμετεχόντων στην έρευνα

Περιορισμοί της Έρευνας

Η παρούσα έρευνα χαρακτηρίζεται από τρεις βασικούς άξονες περιορισμών. Ειδικότερα, όσον αφορά τα οδωνύμια η πρόσβαση στα άτομα που δημιούργησαν ή παρενέβησαν στα σημεία (τόσο κρατικών όσο και μη κρατικών) δεν κατέστη δυνατή και ούτε σε πολλά σημεία είναι σαφές το ποια είναι αυτά. Οπότε στην έρευνα αυτή θα εξεταστεί η πρόσληψη και η επιτέλεσή τους και όχι στον τρόπο σκέψης και δράσης των δημιουργών. Έπειτα, η πλειοψηφία των συνεντεύξεων (οι 6 απ' τις 8) διενεργήθηκε διαδικτυακά μέσω βιντεοκλήσης, λόγω ποικίλων παραγόντων και δυσκολιών. Τέλος, μία συνέντευξη, η οποία δεν κατατάσσεται στις 4 που αναφέρθηκαν πιο πριν και που διενεργήθηκε σε άτομο με ακτιβιστική δράση, λόγω τεχνικού προβλήματος δεν αποθηκεύτηκε σε ηχητικό αρχείο.

Ωστόσο, αμέσως μετά το πέρας της συνέντευξης καταγράφηκαν σημειώσεις αναφορικά με αυτή και εμπεριέχονται στις σημειώσεις πεδίου.

Κίνητρο και Θεσιακότητα της ερευνήτριας

Ο λόγος επιλογής του θέματος προέκυψε από τους προβληματισμούς μου για τη σχέση μας με τον χώρο ως προς την εκδήλωση, κατασκευή, ανακατασκευή ταυτοτήτων και τη σημασία της εξουσίας και της αντίστασης σε αυτόν. Η πρώτη μου επαφή με την έννοια του γλωσσικού τοπίου πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος «Αφήγηση-Ανάλυση Λόγου», στο οποίο η Στέλλα Μπράτιμου παρουσίασε τη διδακτορική της έρευνα για το γλωσσικό τοπίο των Εξαρχείων. Μέσα από αυτή την παρουσίαση γνώρισα μία νέα προσέγγιση που χρησιμοποιεί, αλλά ταυτόχρονα διαφέρει, από την καθαρά κοινωνιολογική ή αρχιτεκτονική προσέγγιση του χώρου εμπλέκοντας διεπιστημονικά την κοινωνιογλωσσολογική θεώρηση. Η συζήτηση που ακολούθησε μου ανέσυρε μνήμες από οικεία μέρη και οδήγησε στον αναστοχασμό μου αναφορικά με τις φορές που έχω παρέμβει συνειδητά άλλοτε ως ατομικότητα και άλλοτε ως μέλος συλλογικοτήτων στο γλωσσικό τοπίο ενός μέρους, καθώς και για τους χώρους στους οποίους εξελίσσεται, ίσως με μια μορφή ρουτίνας, πολλές φορές πιο παθητικά, η καθημερινότητά μου. Ξεκίνησα, έτσι, να παρατηρώ και τα οδωνύμια κρίνοντάς τα με τη ματιά των ταυτοτήτων που τεκνοθετώ, όπως αυτή της θηλυκότητας και του πολιτικού όντος, αλλά και αυτών που δεν (προσπαθώ τουλάχιστον να μην) τεκνοθετώ, κυρίως αυτή της εθνικής ταυτότητας, την οποία, ως παιδί μεικτού γάμου, συνειδητά και κριτικά απαρνούμαι. Με τη δημιουργία και τη συμμετοχή μου στην ομάδα του Volos Linguistic Landscape Research Group ή αλλιώς Ημερο-λόγια Γλωσσικού Τοπίου, καλλιεργήθηκε περισσότερο η ικανότητα κριτικής χωρικής ανάγνωσής μου σχετικά με τόπους που μπορεί να μην τους χρησιμοποιώ πλέον συχνά, όμως αποτελούν μέρος της καθημερινότητας άλλων κοινωνικών ομάδων και κυρίως μέρος του πολεοδομικού σχεδιασμού μίας πόλης. Ως συνέχεια των προβληματισμών αυτών γεννήθηκε η επιθυμία να μελετήσω έναν χώρο οικείο, αλλά και ταυτόχρονα ξένο, την οδό Γλάδστωνος, την οποία γνώρισα μέσα από την δολοφονία καθότι ζούσα στην Αθήνα εκείνη την χρονιά. Ως αποτέλεσμα αυτού βίωσα όλα τα συναισθήματα που συνοψίζονται ακόμα και σήμερα στην οδό, ωστόσο με τη μετακόμιση μου στην πόλη του Βόλου, η οδός έγινε ξανά ανοίκεια, προκαλώντας με να την εξερευνήσω από την αρχή.

Αποτελέσματα

Το Γλωσσικό Τοπίο της οδού μέσα από τα οδωνύμια

Ως αποτέλεσμα της επιτόπιας παρατήρησης στην οδό Γλάδστωνος έγινα μάρτυρας των συνεχώς εναλλασσόμενων οδωνυμίων, αλλά και όσων παρέμειναν σταθερά στο διάστημα της έρευνάς μου, αποτελώντας ενδείκτες της ρευστότητας και του εφήμερου του ΓΤ. Προκειμένου, λοιπόν, να αναλυθεί η ερμηνεία και η επιτελεστικότητα των οδωνυμίων, αλλά και της συγκεκριμένης οδού συνολικότερα, απαραίτητη είναι η περιγραφή των οδωνυμίων, όπως αυτά απαθανάστηκαν φωτογραφικά.

Εικόνα 2: Οδός Γλάδστωνος 10 (Φωτογράφιση: 24/11/22)

Ξεκινώντας από ένα από τα οδωνύμια (Εικόνα 2), που έμειναν अपαράλλακτα, παρατηρούμε ότι βρίσκεται στην δεξιά πλευρά της οδού Γλάδστωνος (εκκινώντας από την πλευρά της 28^{ης} Οκτωβρίου/ Πατησίων) πριν από την τομή της οδού με την οδό Γαμβέτα, στο πάνω μέρος μία κολώνας. Η επιγραφή του οδωνυμίου ακολουθεί τα συνήθη μορφολογικά πρότυπα των πινακίδων των οδών της Αθήνας. Αφορά ένα παραλληλόγραμμο πλαίσιο στο οποίο με λευκό χρώμα ενυπάρχει ένα περίγραμμα το οποίο προσιδιάζει σε ένα πλαίσιο, παρόμοιο με αυτό των κορνιζών. Μέσα στο τελευταίο βρίσκεται γραμμένο με λευκά κεφαλαία γράμματα, από πάνω προς τα κάτω, στην πρώτη σειρά «ΟΔΟΣ» και στη δεύτερη «ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ», ενώ στην τρίτη σειρά αναγράφεται το όνομα της οδού (χωρίς ωστόσο τον χαρακτηρισμό της ως τέτοια, εκ νέου ως οδό δηλαδή) με λατινικούς χαρακτήρες «GLADSTONOS». Ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη σειρά βρίσκεται μία λεπτή λευκή οριζόντια γραμμή που λειτουργεί ως διαχωριστικό μεταξύ των δύο λέξεων. Η μορφή του οδωνυμίου, είναι αντίστοιχη με αυτή της επίσημης αρίθμησης των κτιρίων του δρόμου («10») και κρίνοντας την υλική κατάσταση στην οποία βρίσκεται, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως υπάρχει σε αυτό το σημείο της κολώνας αρκετό καιρό. Σε αυτό συνηγορεί η θολή όψη που έχει από την πάροδο του χρόνου και από την έκθεσή της στα καιρικά φαινόμενα και τη ρύπανση. Χαρακτηριστικός είναι και ο γκρι επιτονισμός που βρίσκεται πάνω στη λέξη «ΟΔΟΣ». Η ταμπέλα είναι στερεωμένη στις αντίστοιχες κάτω γωνίες παρόλο που υπάρχουν τα σημάδια από τις τρύπες. Γι' αυτό φαίνεται να έχει μία ελαφριά κλίση προς τα έξω από την κολώνα, η οποία θα μπορούσε να ερμηνευτεί είτε ως αποτέλεσμα εξωγενών παραγόντων είτε ως μία ανεπιτυχή προσπάθεια αφαίρεσής της. Κάτω ακριβώς από την αρίθμηση της οδού φαίνεται και το αποτύπωμα και από την πρότερη ύπαρξη ενός οδωνυμίου, αν κρίνουμε από τις τρύπες, αλλά και τη δυσχρωμία σε αντίστοιχο μέγεθος ενός οδωνυμίου.

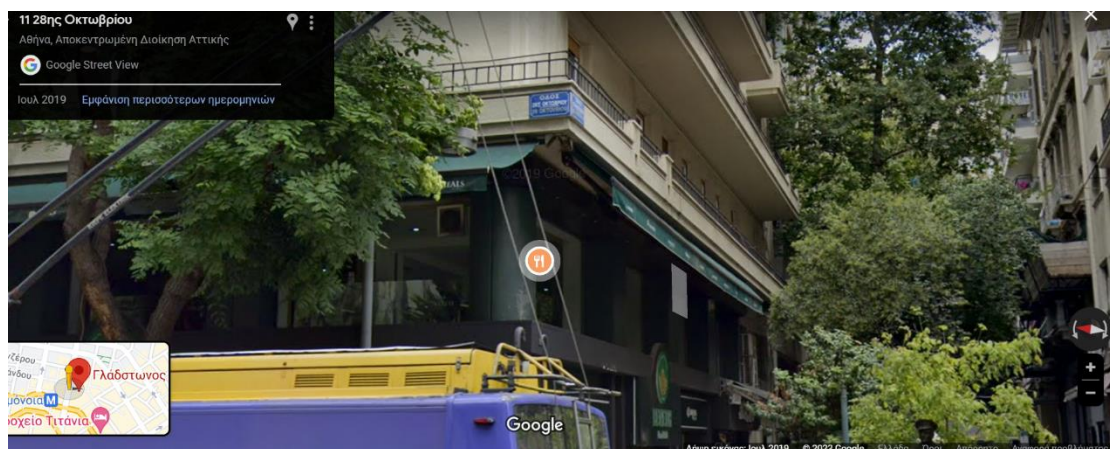
Εικόνα 3: Οδός Γλάδστωνος (Φωτογράφιση: 11-02-23)

Η δεύτερη περίπτωση οδωνυμίου που έμεινε अपαράλλακτη αφορά το οδωνύμιο που δεν βρίσκεται στην αρχή της οδού όταν τέμνεται από τις κάθετες της, όπως συνηθίζεται. Αντιθέτως, βρίσκεται στη μέση περίπου μίας κολώνας που βρίσκεται επί της οδού, στη δεξιά πλευρά ανεβαίνοντας από 28^{ης} Οκτωβρίου/ Πατησίων. Οι υλικότητες και τα χαρακτηριστικά ακολουθούν την τυπική μορφή των αθηναϊκών οδωνυμίων, όπως περιγράφηκαν στο προηγούμενο οδωνύμιο. Μοναδική εξαίρεση σε αυτό, αποτελεί το χρώμα που εγγράφεται η λέξη «GLADSTONOS», το οποίο είναι κίτρινο. Η ταμπέλα φαίνεται να βρίσκεται σε καλύτερη φυσική κατάσταση, και λόγω της αλλαγής του χρώματος, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι είναι μεταγενέστερη της προηγούμενης που περιγράφηκε. Επιπλέον, ενώ πιο πάνω έχει σημάδια από πρότερα καρφιά, οι μεταξύ τους αποστάσεις, όσο και το γεγονός ότι δεν υπάρχει κάποια χρωματική απόκλιση σε σχήμα οδωνυμίου, μας οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πιθανότατα αφορούσαν κάποια άλλη εγκατάσταση. Η ύπαρξη του οδωνυμίου στη μέση ενός μικρού πεζόδρομου, και όχι κάποιου μακρού δρόμου, γεννά απορίες ως προς τη χρησιμότητα και τη χρηστικότητα του.

Εικόνα 4: Οδός Γλάδστωνος (Φωτογράφιση 11-02-23)

Η τρίτη περίπτωση αφορά την Εικόνα 4 στην οποία απεικονίζεται το οδωνύμιο που βρίσκεται στην αριστερή πλευρά κατά τη συμβολή των οδών 28^{ης} Οκτωβρίου και Γλάδστωνος. Η δυσκολία που αντιμετώπισα ως προς τη χρονική ταξινόμηση του οδωνυμίου έγκειται στο γεγονός ότι το παρατήρησα πρώτη φορά στις 11/02. Αυτό οφείλεται εν μέρει στην υψηλή τοποθεσία του, πάνω από το διώροφο κτήριο του Βενέτη, αλλά και στο γεγονός ότι βρίσκεται στην εξωτερική πλευρά του μπαλκονιού του από πάνω διαμερίσματος. Λόγω αυτού, και των τεντών που υπάρχουν εκεί, πιθανώς όταν οι τελευταίες είναι ανοιχτές να περιορίζουν την ορατότητα, επιβεβαιώνοντας έτσι το χαρακτηριστικό του εφήμερου του ΓΤ (Rubdy, 2015), στο οποίο αναλόγως με τον χρόνο επαφής σου με αυτό φαίνονται άλλα σημεία και παράγονται διαφορετικά νοήματα. Με μία αναζήτηση στους χάρτες του google maps, η οδός φαίνεται ως εξής

Εικόνα 5. Στιγμιότυπο από Google Maps, Οδός Γλάδστωνος (Τελευταία πρόσβαση 15-06-23⁴).

Φαίνεται, λοιπόν, ότι το οδωνύμιο υπήρχε τον Ιούλιο του 2019, και μάλιστα και από τις δύο πλευρές του δρόμου. Ωστόσο, η ύπαρξη μόνο ενός οδωνυμίου σε συνδυασμό με τη στερέωσή του (ή η διασφάλιση της σταθερότητας) με κολλητικές ταινίες στις πλευρές του, μπορεί να αποτελεί ένδειξη επανατοποθέτησής του. Ως προς τα μορφολογικά του χαρακτηριστικά και αυτό εμπίπτει στις συνήθεις μορφές των επίσημων οδωνυμίων, όπως περιγράφηκαν πρότερα. Η εγγραφή της λέξης «GLADSTONOS» εμφανίζεται και αυτή με κίτρινο χρώμα, το οποίο όμως, έχει αλλάξει τόνο και έχει γίνει λιγότερο έντονο λόγω του ηλίου.

Συνειδητοποιούμε ήδη από τις περιπτώσεις αυτές, ότι τα οδωνύμια δεν έχουν ως μοναδικά κριτήρια τη μεταβλητότητά τους ή μη, αλλά σχετίζονται άμεσα με ζητήματα χωρικής διαχείρισης, όπως το ύψος, ο τόπος τοποθέτησης, καθώς και οι γραμματισμοί που διέπουν τα περαστικά άτομα ως προς την ανάγνωση, ή και την αναζήτηση του σημείου ύπαρξης του οδωνυμίου, καθώς και παράγοντες που μπορεί να περιορίζουν ή να επιδρούν σε αυτή τη διαδικασία.

Εικόνα 6: Στένσιλ Οδός Zackie Oh (Φωτογράφιση: 13-10-22)

Όσον αφορά την γωνία της οδού στην οποία φαίνεται η διαρκής εναλλαγή δύο οδωνυμίων, αυτή βρίσκεται στη συμβολή της οδού 28^{ης} Οκτωβρίου και Γλάδστωνος από τα δεξιά. Η

⁴ Πηγή:

https://www.google.gr/maps/@37.9846665,23.7294883,3a,22.5y,82.97h,100.69t/data=!3m7!1e1!3m5!1svjYNgHHwQNXXKbCfzmAkdUA!2e0!6shttps:%2F%2Fstreetviewpixels-pa.googleapis.com%2Fv1%2Fthumbnail%3Fpanoid%3DvjYNgHHwQNXXKbCfzmAkdUA%26cb_client%3Dmaps_sv.tactile.gps%26w%3D203%26h%3D100%26yaw%3D168.25566%26pitch%3D0%26thumbfov%3D100!7i16384!8i8192?hl=el&entry=ttu

Εικόνα 6 αποτελεί την πρώτη φωτογραφία που τράβηξα στις 13/10/2022. Όπως φαίνεται, δεν υπάρχει επίσημο οδωνύμιο τοποθετημένο. Ωστόσο υπάρχουν πολλές τρύπες που προϋποθέτουν σε μία διαρκή επανατοποθέτηση μία πινακίδας στον χώρο. Αντίστοιχα, κάπου στα μισά του τοίχου, πάνω ακριβώς από το μνημείο για την ανατίναξη του κτηρίου από ναζιστική οργάνωση, φαίνεται ένα πλαίσιο το οποίο έχει το αρχικό χρώμα του τοίχου, ενώ γύρω του υπάρχουν σημάδια από μπλε και μαύρο σπρέι. Ακριβώς πάνω από αυτό, βρίσκεται γραμμένο με ροζ στένσιλ και κεφαλαία γράμματα «ΟΔΟΣ» (στην πρώτη γραμμή) «ZACKIE OH» (στη δεύτερη). Τρεις μέρες μετά η γωνία αυτή είχε την μορφή της Εικόνας 7.

Εικόνα 7: Στένσιλ Οδός Zackie Oh και Οδός Γλάδστωνος (Φωτογράφιση: 16-10-22)

Στην εικόνα αυτή φαίνεται να έχει τοποθετηθεί το επίσημο κρατικό οδωνύμιο, το οποίο έχει τη μορφή των οδωνυμίων που περιγράφηκαν στις Εικόνες 3 & 4). Στις 24-11-22, το ΓΤ της οδού απαθανατίστηκε, όπως φαίνεται στην Εικόνα 8.

Εικόνα 8: Στένσιλ Οδός Zackie Oh, Οδός Zackie Oh & Σβησμένο Οδωνύμιο (Φωτογράφιση 24-11-22)

Παρατηρούμε, ότι το επίσημο οδωνύμιο έχει σβηστεί με μαύρο σπρέι, ενώ στον κενό χώρο που υπήρχε ανάμεσα στο ροζ στένσιλ και το μνημείο, τοποθετήθηκε μία ταμπέλα προσομοιάζει σε επίσημο οδωνύμιο. Έχει δηλαδή μπλε χρώμα, με μία λευκή γραμμή σαν

κορνίζα και εντός της γραφή σε μεικτά ελληνικά και αγγλικά «ΟΔΟΣ» (στην πρώτη γραμμή) «ZACKIE OH» (στη δεύτερη).

Μετά από έναν μήνα που πραγματοποιήθηκε η επόμενη επιτόπια έρευνα το ΓΤ είχε πάλι αλλάξει. Η πρώτη φωτογράφιση πραγματοποιήθηκε στις 24-12-22, ωστόσο η συγκεκριμένη φωτογραφία είναι πιο πρόσφατα τραβηγμένη για καλύτερη ανάλυση:

Εικόνα 9. Στένσιλ Οδός Zackie Oh και Σηρισμένο οδωνύμιο (Φωτογράφιση 19-05-23)

Στην Εικόνα 9 παρατηρούμε ότι αφαιρέθηκε το οδωνύμιο που είχε παρεμφερή μορφή με το επίσημο και έγραφε «ΟΔΟΣ ZACKIE OH». Μέσα από αυτές τις συνεχείς αλλαγές καταλαβαίνουμε ότι το ΓΤ αποτελεί ένα πεδίο συνεχούς αλλαγής και διαπραγμάτευσης λόγων μέσα από την έκφρασή τους στον χώρο. Επειδή ακριβώς υπάρχει έντονα το στοιχείο της παροδικότητας, η παραγωγή νοήματος όσων βλέπουν το οδωνύμιο δεν εξαρτάται αποκλειστικά από μία χρονική στιγμή, αλλά εξαρτάται από πολλούς και σύνθετους παράγοντες που θα αναλυθούν πιο κάτω.

Έκφραση ταυτοτήτων και διαπραγμάτευση της συλλογικής μνήμης μέσω των υλικοτήτων στα οδωνύμια

Το χρώμα ως ενδείκτης ταυτοτήτων

Όπως είδαμε και στα παραπάνω, η πόλη αποτελεί ένα κείμενο, το οποίο όμως δεν λειτουργεί μόνο ως πηγή ανάγνωσης. Με την ανοιχτότητα της ερμηνείας της, επανανοηματοδοτείται και συνεπώς επανακατασκευάζεται από το άτομο με βάση την ιδιοσυγκρασία και τα βιώματά του (Καρακίτσου, 2023). Στη μελέτη του ΓΤ των οδωνυμίων, και ειδικότερα του διαλόγου μεταξύ επίσημης και ανεπίσημης ονοματοδοσίας, εκτός από την περιγραφή του περιεχομένου τους, κύριας σημασίας είναι και η ερμηνεία των σημειωτικών στοιχείων που την απαρτίζουν σε συσχέτιση με τις ταυτότητες που εκφράζουν. Αναπόσπαστο κομμάτι, λοιπόν, των σημείων του ΓΤ της οδού Γλάδστωνος είναι και η συμβολή των υλικοτήτων στην παραγωγή νοήματος, και κατ' επέκταση στη λειτουργία τους ως ενδεικτών ταυτοτήτων. Μία

έκφανση των υλικοτήτων είναι τα χρώματα, τα οποία σε αυτό το πλαίσιο, γίνονται αντιληπτά και αποτελούν ενδείκτες κοινωνικών ταυτοτήτων, αλλά και ομάδων (Koller, 2008). Στα προηγούμενα κεφάλαια είδαμε τη σχέση μεταξύ των υλικοτήτων και των queer ταυτοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, λοιπόν, εκκινώντας από το ροζ χρώμα που χρησιμοποιήθηκε για το στένσιλ «ΟΔΟΣ ZACKIE OH», το Σ1_A είπε αναφερόμενο στα queer άτομα :

Απόσπασμα 1

«με αυτόν τον τρόπο και με αυτό το χρώμα, αυτήν την ονοματοδοσία της οδού θέλουν να δείξουν ότι υπάρχουν προφανώς > ότι υπάρχουν και εξοντώνονται<» (Σ1_A)

Σε αυτήν την περίπτωση το ροζ θεωρείται ενδείκτης της queer κοινότητας, στην οποία άνηκε και ο Ζακ/η Zackie Oh, αλλά και ως ένα μέσο δήλωσης της περιθωριοποίησης και αορατότητας των ατόμων που ανήκουν σε αυτή. Η επιλογή του ροζ χρώματος σε αυτή την περίπτωση, αποτελεί κάτι αντίστοιχο της αντι-γλώσσας, δηλαδή σημειωτικό στοιχείο που δομείται πάνω και ταυτόχρονα αντιτίθεται στους κυρίαρχους λόγους περί στερεοτυπικών τρόπων θέασης της ομοφυλοφιλίας, αγκαλιάζοντάς και τεκνοθετώντας τους (Koller, 2008).

Σε αυτή την οπτική έρχεται να προσθέσει το Σ7_X:

Απόσπασμα 2

«εντάξει θεωρώ περιττό να πω ότι χρειάζεται να υπάρχουνε πολλά πράγματα γραμμένα εκεί πέρα >ΝΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΟΛΥ ΧΡΩΜΑ, ΠΟΛΥ ΓΚΛΙΤΕΡ, ΠΟΛΥ ΚΟΚΚΙΝΟ, ΠΟΛΥ: Ο,ΤΙ ΕΝΟΧΛΕΙ ΚΑΙ Ο,ΤΙ ΤΟΥΣ ΘΥΜΙΖΕΙ:, ΤΟΥΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝΕΙ ΑΠΟ ΑΥΤΟ ΤΟ ΑΤΟΜΟ ΠΟΥ ΑΦΗΣΕ ΤΗΝ ΠΙΝΟΗ ΤΟΥ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΚΕΙ ΠΕΡΑ<» (Σ7_X)

Συνδέοντας ρητά τους τρόπους με τους οποίους υλικότητες ως σημειωτικά στοιχεία στο ΓΤ μπορούν όχι μόνο να αμφισβητούν την ετεροκανονικότητα, αλλά και να προκαλούν δυσφορία. Πράγματι, το γκλίτερ υπάρχει σε διαφορετικά σημειωτικά στοιχεία της οδού που συνδέονται άμεσα με τον Ζακ/ την Zackie Oh επιβεβαιώνοντας τον συσχετισμό που οι Αθανασίου και Παπανικολάου (2020) αποτυπώνουν για το γκλίτερ ως «όχι μόνο μνημολογία, αλλά και αντιφασιστικό σύμβολο» (Αθανασίου & Παπανικολάου, 2020, όπως αναφέρεται στο Τζήκας, 2022, σελ. 72).

(Από τα αριστερά προς τα δεξιά)

Εικόνα 10: ZAK με μπλε γκλίτερ (Φωτογράφιση: 24-11-22)

Εικόνα 11: Η ZACKIE ZEI με χρυσό γκλίτερ στο ροζ φόντο (Φωτογράφιση: 21-01-23)

Αντίστοιχης λειτουργίας με το ροζ αναγνωρίζεται και το μωβ χρώμα με το Σ3_A να αναφέρεται στην αφίσα που βρίσκεται κάτω από τα οδωνύμια (εικόνα 6).

Απόσπασμα 3

«αφίσα που προφανώς αναφέρεται: (.) επειδή είναι και μωβ (0.2) φαντάζομαι αναφέρεται σε κάτι φεμινιστικό και ίσως αναφέρεται και στον Ζακ Κωστόπουλο» (Σ3_A)

Τέλος, το ροζ χρώμα αναγνωρίζεται και ως ένα χαρακτηριστικό που διακρίνεται και κεντρίζει την προσοχή:

Απόσπασμα 4

«έχουν γράψει πάνω στο μαγαζί δια:φορά (.) ξεχωρίζει παρόλα αυτά το μήνυμα που θέλει να περάσει αυτός που το έκανε με τη ροζ μπογιά (.) >είναι αυτό το δυναμικό που έλεγα και πριν ότι οκευ κάτι λέει δεν είναι ξεκάθαρο<, αλλά το ξεχωρίζεις όταν πέφτει εκεί το μάτι σου» (Σ5_X)

Απόσπασμα 5

«δηλαδή πιο πολύ θα σου κινήσει την περιέργεια να μάθεις τι έγινε ένα όνομα που έχει μπει από πάνω και είναι έτσι με ροζ χρώμα και υπάρχουνε και πολλά γκράφιτι» (Σ7_X)

Απόσπασμα 6

«καταλαβαίνεις ότι είσαι σε αυτόν τον δρόμο δεν γίνεται να μην γίνει αντιληπτό (0.2.) και ειδικά το κατάστημα» (Σ7_X).

Σε αυτές τις δηλώσεις το χρώμα δρα συμπληρωματικά με τα υπόλοιπα σημεία της οδού, και φανερώνουν μία αντίσταση, και ειδικότερα τη συγκεκριμένη δολοφονία. Κατανοούμε, λοιπόν, ότι το ροζ, εκτός από ένα χρώμα το οποίο έφερε εδώ και καιρό συσχετισμούς με το γυναικείο φύλο, (επαν)οικειοποιήθηκε ως σημειωτικό στοιχείο και από την queer κοινότητα. Στην προκειμένη περίπτωση η χρήση του αποτελεί μια σύνδεση με μία από τις ταυτότητες που ο Ζακ/ Zackie Oh ενστερνιζόταν, αλλά πολύ περισσότερο γίνεται αντιληπτό ως μία από τις προεκτάσεις των ζητημάτων (α)ορατότητας ατόμων της κοινότητας αυτής. Ειδικότερα μέσα από τη χρήση αυτού του χρώματος, και τη σύνδεσή του με ένα ανοιχτά queer άτομο, στο ΓΤ του δημόσιου χώρου, αποτελεί μία πρόκληση απέναντί στην ετεροκανονικότητα, και στους τρόπους με τους οποίους αυτή εγγράφεται και εκφράζεται στο ΓΤ της οδού μέσα από τη μνημόνευση αρρενωποτήτων σε μπλε θεσμοθετημένα πλαίσια. Έτσι, διεκδικείται η ορατότητα, η οποία πλέον αποτελεί ζήτημα που χρήζει δημόσιας ορατότητας, συμπερίληψης, και κατ'επέκταση και κοινωνικοπολιτικής σημασίας, παρά κομμάτι της ιδιωτικής ζωής και «κρεβατοκάμαρας».

Ένα ακόμα χρώμα που αναφέρθηκε από ένα από τα συνεντευξιαζόμενα άτομα, είναι το μαύρο. Παρόλο που δεν σχετίζεται άμεσα με ταυτότητες κοινότητων, θα μπορούσε να ιδωθεί ως ένας ενδεικτής έκφρασης του πένθους ορισμένων από αυτών.

Απόσπασμα 7

«με το μαύρο χρώμα που> εντάξει μπορεί να είναι και τυχαίο χρώμα,< ότι είναι μαύρο γεγονός γενικά, ότι εδώ κάτι κακό έχει γίνει που πρέπει να το θυμόμαστε» (Σ5_X)

Επιβεβαιώνοντας ακριβώς αυτό που η Γραμματικοπούλου (2022) αναφέρει στο έργο της, δηλαδή το μαύρο χρώμα ως ενδεικτική όχι μόνο πένθους αλλά και αντίστασης στη λήθη. Έτσι, το μαύρο μπορεί να μην συνδέεται άμεσα ως μια επιτέλεση των queer ταυτοτήτων, όπως συμβαίνει με το ροζ, αλλά συνδέεται με το πένθος και την οργή των ατόμων που είτε

τεκνοθετούν αυτές τις ταυτότητες είτε στέκονται αλληλέγγυες με αυτές. Στην περίπτωση του θεσμοθετημένου οδωνυμίου, το χρώμα δεν συνδέεται άμεσα με ταυτότητες. Παρ'όλο που θα μπορούσε κάποιος να εντοπίσει μία αντιστοιχία με τα χρώματα της ελληνικής σημαίας, μπλε και άσπρο δηλαδή, αυτό δεν παύει να είναι μία αυθαίρετη σύγκριση από τη στιγμή που, από όσο είμαι σε θέση να γνωρίζω, η πολιτική επιλογής των συγκεκριμένων χρωμάτων νομικά δεν αναφέρεται. Ωστόσο, το μπλε χρώμα στη συγκεκριμένη περίπτωση της οδού Γλάδστωνος αποτελεί ένα σημείο που λειτουργεί διαλογικά με τα υπόλοιπα σημεία και υλικότητες του οδωνυμίου, και αποτελεί ενδείκτη της κρατικής πολιτικής. Όσον αφορά, λοιπόν, την επίσημη ονομασία, ειπώθηκαν τα εξής στα οποία θα ήθελα να εστιάσω:

Απόσπασμα 8

« η μπλε ταμπελίτσα [δείχνει] αυτό (.) ότι έχει αναλάβει ο δήμος ή το κράτος» (Σ1_A)

Απόσπασμα 9

«από πάνω έχουνε κολλήσει το:.(.) > αυτά υποθέτω τα βάζει ο δήμος<» (Σ8_X)

Συνδέοντας έτσι το χρώμα της πινακίδας με τη θεσμική πρακτική της ονοματοδοσίας και τους αρμόδιους φορείς. Το Σ6_X αναφέρθηκε στο μπλε χρώμα ως ενδείκτη πιθανής πρότερης ονομασίας αλλά και προσπάθειας μετονομασίας της:

Απόσπασμα 10

«νομίζω ότι εξαρχής λεγόταν Γλαδστώνος και απλά το έβγαλαν (.) γιατί αν δεις έχει το μπλε εκεί που το έχουν βγάλει (.) οπότε λογικά:: κάτι είχαν προσπαθήσει να κάνουν πριν (0.3) φαντάζομαι έγραψαν από πάνω το οδός Ζακ» (Σ6_X)

Οι υλικότητες ως ενδείκτες για την «Από τα πάνω» και «Από τα κάτω» κατασκευής της μνήμης

Η πρακτική και τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για την επίσημη ονοματοθεσία και την μετέπειτα ανεπίσημη μετονομασία, φανερώνουν την πολιτική και τα μέσα που διαφέρουν ανάμεσα στον δήμο και την πρωτοβουλία ατόμου/ων. Το ΓΤ της οδού, δηλαδή, με τη ρευστότητά του, αποτελεί έναν εμφανή διάλογο μεταξύ των «από τα πάνω» και «από τα κάτω», κατά τον οποίο η πρόσβαση και η εξουσία ανάμεσα στις δύο κατηγορίες διαφοροποιούνται. Ειδικότερα:

Απόσπασμα 11

«ζωγραφισμένο βέβαια δεν ξέρω αν είναι εύκολο να το ξεχωρίσει κάποιος ή αν μπορεί να φεύγει με τον χρόνο, με την βροχή και αυτά(.) γιατί σίγουρα δεν θα κρατήσει για πάντα, όπως θα κρατήσει η πινακιδούλα:» (Σ6_X)

Απόσπασμα 12

(αναφορικά με την επίσημη ονομασία) «βλέπεις ότι είναι σε πλάκα στερεωμένο σε έναν τοίχο και βλέπεις ας πούμε ένα μνημείο που θέλεις να φτιάξει ο λαός->ο κόσμος- οτιδήποτε< που είναι πως να στο πω καταστρέφονται τόσο εύκολα και το ξαναβάζουνε και το ξανακαταστρέφουνε κατάλαβες?» (Σ2_A)

Στο πρώτο απόσπασμα επισημαίνεται η προβληματική στη χρήση των συγκεκριμένων πρακτικών (στενσιλ) και μέσων (σπρέι), ενώ το δεύτερο άτομο έρχεται να αιτιολογήσει αυτήν

την πρακτική. Τονίζει ότι τα μέσα και η πρακτική αυτή είναι αυτοσχέδια κατασκευασμένα «από τον λαό», ως μία απάντηση στο επίσημο για το οποίο δεν έχουν δικαιοδοσία. Ταυτόχρονα είναι και μία ένδειξη ταυτότητας, μίας ταυτότητας που δεν είναι κρατική και διαφοροποιείται από αυτή, σε αντίθεση με την Εικόνα 8, που είδαμε πριν, όπου η πρωτοβουλία χρησιμοποιεί όμοια με τα κρατικά μέσα και παραπέμπει σε αυτά. Ωστόσο, αν και αποτέλεσμα μη κρατικής πρωτοβουλίας, η ανεπίσημη μετονομασία, δεν συνεπάγεται αυτομάτως τη σύμφωνη γνώμη όλου του πληθυσμού. Αντίθετα, ένα άτομο λέει:

Απόσπασμα 13

«σιγουρά θα υπάρξει και κάποια αντίδραση από ανθρώπους που είναι πιο συντηρητικοί ή απλά τους ενοχλούν τα γκράφιτι (.) > αν και θεωρώ ότι αυτά πάνε λίγο μαζί στην συγκεκριμένη περίπτωση< δηλαδή όταν βλέπεις αυτό σαν- δηλαδή εντάξει είναι μια μορφή βανδαλισμού δεν μπορώ να πω ότι δεν είναι° (.) αλλά όταν βλέπεις αυτό και σκέφτεσαι ότι λερώσανε τον τοίχο ε:: (απηύδηση)» (Σ8_X)

Όλα αυτά σχετίζονται άμεσα με τους εμφανείς ανταγωνισμούς μνημόνευσης, και ειδικότερα υλικής μνημόνευσης στον δημόσιο χώρο. Αυτό συμβαίνει γιατί οι «από τα πάνω» υλικότητες στο ΓΤ, όπως αυτές των μνημείων, σχετίζονται άμεσα με τη διαχρονικότητα και τη μονιμότητα, αφού προορίζονται μάλιστα γι' αυτό. Αντίθετα, πρωτοβουλίες παρέμβασης «από τα κάτω» στο ΓΤ, όπως το στένσιλ εντάσσονται σε αυτό που εύστοχα η Δημητρακάκη (2020) παρατηρεί ότι τα «εφήμερα περιβάλλοντα που εκκινούν από εικαστικές πρωτοβουλίες [(και που] μπορούν να είναι, λόγω της προσωρινότητάς τους, πολύ πιο «παράξενα» και προσηλωμένα στην αμφισβήτηση)» και συνεχίζει λέγοντας ότι «οι «παράξενες» κοινότητες που τίθενται εκτός της ηγεμονίας δεν έχουν τη δυνατότητα να στήσουν ένα άγαλμα του Ζακ/της Zackie στο κέντρο της πόλης, στον τόπο της βίαιης, δημόσιας θανάτωσης» (Δημητρακάκη, 2020, σελ. 239. ,όπως αναφέραμε και στο θεωρητικό πλαίσιο), με τον έλεγχο του τι προβάλλεται και τι όχι στον δημόσιο χώρο, ορίζεται η ορατότητα που για τους κυρίαρχους λόγους συνεπάγεται με το πραγματικό. Αντίστροφα, η αορατότητα επιχειρείται να συσχετιστεί με το μη πραγματικό, επιδεικνύοντας το τι και ποια θεωρούνται κοινωνικά (αν)άξια και (μη) σημαντικά (Butler, 2004, όπως αναφέρεται στο Edenborg, 2020). Ένα από τα κρατικά εργαλεία για να επιτευχθεί αυτό σχετίζεται με τον ορισμό του τι είναι νόμιμο και τι παράνομο μέσα από τη νομοθεσία, δηλαδή μία «θεσμισμένη ετερονομία» (Παπαχριστόπουλος, 1994). Σύμφωνα με τον Παπαχριστόπουλο (1994) όταν ένα σύστημα δεν καταφέρνει να ενσωματώσει στους λόγους του αυτό που αντιμετωπίζει ως «υποκουλτούρα», προσπαθεί να την ελέγξει θέτοντας τη στα όρια του «παράνομου». Ποινικοποιώντας, λοιπόν, συμπεριφορές και τα αποτελέσματά τους, το κράτος δείχνει την εξουσία του, ενώ παράλληλα διατηρεί την κανονικότητά του φυσικοποιώντας κοινωνικά τις συμπεριφορές που ορίζει ως «νόμιμες». Η αφαίρεση της ταμπέλας που προσομοιάζει μορφικά σε επίσημη μορφή ονοματοδοσίας, εντάσσεται σε μία από αυτές τις δράσεις. Για το Σ4_A αυτό οφείλεται στο ότι το κράτος,

Απόσπασμα 13

«δεν θέλουν να πάρει μεγάλο ζήτημά δεν θέλουν γενικά να δώσουν χώρο στα άτομα να εκφράσουν την οργή τους» (Σ4_A)

Για τα Σ5_X. και το Σ1_A το στένσιλ, αποτελεί ένα μέσο που δεν ελέγχεται από το κράτος, παρόλο που ποινικοποιείται. Πιο συγκεκριμένα αναφέρουν:

Απόσπασμα 14

«κάποιος προσπαθεί να περάσει το μήνυμα του από ένα μέσο το οποίο θεωρητικά δεν το χειρίζεται κάποιος [...] θα το δουν >5 10 20 100 άνθρωποι;< θα το δούνε όμως (.) οπότε θα έχεις περάσει το μήνυμά σου» (Σ5_X)

Απόσπασμα 15

«Η μπλε ταμπελίτσα (άμα γινόταν επίσημο) θα έδειχνε αυτό(.) ότι έχει αναλάβει ο δήμος-το κράτος, ουσιαστικά σου λέει ότι ορίζω πλέον ότι θα την λεμέ και επίσημα οδός Zackie Oh αυτήν την οδό ε:: (.)και είναι αυτό της γενικής άποψης ότι το κράτος ορίζει την παραμικρή πτυχή της ζωής σου ενώ αυτό δεν το ορίζει κάπως έχουνε έρθει ξέρω εγώ πέντε βλαμμένοι- βλαμμένες, σε εισαγωγικά, και είπαν θα κάνουμε αυτό το στένσιλ εδώ» (Σ1_A)

Και το ίδιο άτομο προσθέτει:

Απόσπασμα 16

«παρόλα αυτά υπάρχει και το αφομοιωτικό και το βλέπεις από τον τοίχο μέχρι τον λόγο μέχρι στις νόμους (0.2) δεν το σβήσανε, αλλά σου λέει εδώ πρέπει να είναι οδός Γλάδστωνος (.) αλλά συμβολικά το αφήσαν (.) σου λέει ας το αφήσουμε και αυτό (.) έτσι το αντιλαμβάνομαι κάπως» (Σ1_A)

Σε αυτό το σημείο, εκτός από τη συσχέτιση της εξουσίας με συγκεκριμένες υλικότητες, εντοπίζεται και η άποψη ότι η διατήρηση ή όχι των μνημείων είναι ζήτημα πολιτικής, και μπορεί να γίνει κατανοητή ως μία κρατική «παραχώρηση» της ύπαρξής τους (Δημητρακάκη, 2020). Δηλαδή τα έχοντα την εξουσία να ορίσουν το τι θα είναι ορατό στον χώρο και τι όχι, μπορούν να επιλέξουν την παραχώρηση του χώρου και της διατήρησης του στένσιλ κάνοντάς το να φαίνεται σαν μία μορφή νίκης και διεκδίκησης. Κατανοούμε, λοιπόν, ότι ακόμα και οι υλικότητες που θα χρησιμοποιηθούν στο ΓΤ έχουν σημασία καθότι αντικατοπτρίζουν τις σχέσεις εξουσίας και αντίστασης ή συμφωνίας με αυτή.

Έκφραση ταυτοτήτων μέσω λεκτικών επιλογών στα οδωνύμια

Ένα από τα πρώτα πράγματα που κεντρίζουν το ενδιαφέρον στις προσπάθειες της μετονομασίας του οδωνυμίου είναι η επιλογή της χρήσης του ονόματος της περσόνας που χρησιμοποιούσε στα drag show ο Ζακ/η Zackie Oh, «ZACKIE OH». Η επιλογή αυτή μπορεί να ερμηνευτεί ως προσπάθεια αντίστασης στις ετεροκανονικές κυρίαρχες αφηγήσεις, αλλά και ονομασίες, των οδωνυμίων.

Απόσπασμα 17

«ε δεν νομίζω να έβλαπτε κάποιον να έπαιρνε το όνομά του-της [...] να συνέδεε το επίθετό του, οδός Zackie, οτιδήποτε:» (Σ7_X)

Ωστόσο, η επιλογή της χρήσης του επώνυμου, αν και αναφερόμενο στο ίδιο πρόσωπο με τις ίδιες ταυτότητες, θα τις έκανε πιθανώς λιγότερο ορατές. Ένα από τους τρόπους λειτουργίας των οδωνυμίων είναι αυτό της μνήμης που κατέχει διαχρονικά χαρακτηριστικά, και αποτελεί έναυσμα για να μνημονευτεί το συμβάν και από τις επόμενες γενιές. Λαμβάνοντας υπόψη ότι τα οδωνύμια αρκετές φορές λειτουργούν ως «κενά σημειόμενα» ως προς το περιεχόμενο του τι/ποιο μνημονεύεται, η επιλογή της χρήσης του επιθέτου σε μια μελλοντική βάση θα μπορούσε να αποτελεί ένα ακόμα sic, ετεροκανονικό, επίθετο το οποίο είναι ξεκομμένο πλέον από τις ταυτότητές του. Ωστόσο, οι ταυτότητες που ενσαρκώνει σαν μορφή ο Ζακ/ Zackie Oh, όπως αυτές εκδηλώνονται με τη χρήση του συγκεκριμένου

ονόματος, αποτελούν σύμφωνα με το Σ4_A εν μέρει και μία απάντηση στο γιατί η ονοματοδοσία αυτή δεν έχει επισημοποιηθεί:

Απόσπασμα 18

«και δείχνει ρε παιδάκι μου την πρόθεση του κράτους (.) δηλαδή όλοι γνωρίζουμε πως αντιμετωπίζουν τα λοατκι άτομα >και γιατί τα έχουνε και γενικά σε αυτό το φάσμα και γιατί είναι μειονεκτικά< (.) και το κράτος επειδή είναι έτσι είναι πάντα θα υποστηρίζει ξέρω γω και θα διαιωνίζει εθνικά ονόματα, φασιστικές πρακτικές και με ό,τι αυτό αναλογεί (0.2) δηλαδή θα κάνει τα πάντα για να υπάρχει αυτό χαραγμένα και στην κοινωνία αλλά και στην μνήμη των ανθρώπων έμμεσα ή άμεσα» (Σ4_A)

Με αυτόν τον τρόπο, λοιπόν, οι ονομασίες των οδωνυμίων αναγνωρίζονται ως ουτοπίες του εθνικού φαντασιακού, στις οποίες οι queer ταυτότητες δεν έχουν θέση. Με αυτόν τον τρόπο το οδωνύμιο «ΟΔΟΣ ΖΑΚΚΙΕ ΟΗ» μπορεί να ιδωθεί ως μία ετεροτοπία. Σύμφωνα με την Tufi (2017), στο πλαίσιο της μεταδομιστικής προσέγγισης της ετεροτοπίας αυτή μπορεί να προσεγγιστεί μέσα από μερικά ακόμα χαρακτηριστικά, αυτά της «ενόχλησης» και της «υπονόμευσης της γλώσσας», και κατ' και των κυρίαρχων λόγων. Συνεπώς, η απόφαση να καταστεί δημόσια ορατή μέσα στο ΓΤ της οδού η ταυτότητα της drag περσόνας αποτελεί έναν τρόπο αντίστασης στους κυρίαρχους λόγους και αναταραχής της «εθνικής ταυτότητας» που επιθυμεί το κράτος να προωθήσει μέσω του ΓΤ.

Μία ακόμα πτυχή της διαδικασίας της «υπονόμευσης της γλώσσας» είναι και η τεκνοθέτηση όρων που χρησιμοποιούνται υποτιμητικά, ειδικά για την queer κοινότητα, και η χρήση τους «για να προωθήσουν τον αγώνα τους ενάντια στην καταπίεση και την καταστολή» (Borah & Nandi, 2012, σελ. 418), και έτσι η «κοινή πολιτισμική γνώση για το τι είναι καλό και τι κακό» να ανατραπεί (Χριστουλάκη, 2017, σελ. 82). Τέτοια στοιχεία γίνονται φανερά και σε άλλα σημεία της οδού, όπως:

Από τα αριστερά προς τα δεξιά:

Εικόνα 12: Ο ΗΙV ΠΟΥΣΤΗΔΕΣ ΔΕΝ ΣΚΟΤΩΝΕΙ ΟΙ ΧΟΡΤΑΡΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΗΤΑΝ ΟΙ ΔΟΛΟΦΟΝΟΙ
(Φωτογράφιση: 11-02-23)

Εικόνα 13: Περίφανες τσούλες (Φωτογράφιση: 24-11-22)

Εικόνα14: Αφίσα, καφές στο πρόσωπο του Ζακ, ΠΕΡΗΦΑΝΑ ΠΑΛΙΟΠΟΥΣΤΑΣ (Φωτογράφιση: 13-10-22)

Στις εικόνες αυτές παρατηρούμε το πώς λέξεις όπως «τσούλες» και «παλιόπουστας» επαναπλασιάζονται και επανανοηματοδοτούνται μέσα από ένα θετικό πρόσημο της υπερηφάνειας. Ειδικότερα στην Εικόνα 14 θα μπορούσε να θεωρηθεί και μία απάντηση στην παρέμβαση με καφέ στο πρόσωπο του Ζακ/ Zackie, όπως αυτό απεικονίζεται στην αφίσα και που πιθανώς να πρόκειται για εσκεμμένη πρακτική λόγω του ότι δεν αποτελούσε ένα μεμονωμένο γεγονός, αλλά εντοπίστηκε και σε άλλες αφίσες. Αλλά οι πρακτικές αυτές μπορούν να βρίσκουν αντίσταση, εντός και εκτός κοινότητας, όπως γίνεται φανερό από την πρώτη εικόνα στην οποία από όλο το στενσιλ, έχει γίνει προσπάθεια σβησίματος μόνο της λέξης «πούστηδες», που στο συγκεκριμένο συγκείμενο («ο hiv πούστηδες δεν σκοτώνει/ οι Χορταριάς Δημόπουλος ήταν οι δολοφόνοι») δεν χρησιμοποιείται ως μέσω αποκατάστασης της αρνητικής χροιάς και επανοικειοποίησης του, αλλά ως μέσω προσβολής των δολοφόνων.

Αντίστοιχα, εξετάζοντας το επίσημο οδωνύμιο παρατηρείται μια μορφή «ελληνοποίησης» του επιθέτου. Η μετατροπή, δηλαδή, του αγγλικού επιθέτου «Gladstone» με τη χρήση της γενικής πτώσης, του γράμματος «δ» και «ω» σε Γλάδστωνος, εκτός από ζητήματα προφοράς του ευρύ κοινού, εμπεριέχει και το ζήτημα των εθνικών ταυτοτήτων. Σε αυτήν την περίπτωση το «Άλλο», το ξένο, δεν αντιμετωπίζεται ως μία απειλή για το ελληνικό έθνος, αλλά αντίθετα τιμάται και δοξάζεται μέσα από την μνημόνευσή του σε μία οδό. Αυτό έγκειται στις πολιτικές στάσεις, το κύρος αλλά και τη διπλωματία που διέπει την ελληνική πολιτική. Παράλληλα, το ΓΤ έτσι, προωθεί, επαινεί αλλά και οικειοποιείται το «Άλλο» που δεν είναι εχθρός, αλλά φίλος και στην προκειμένη περίπτωση φιλέλληνας (Triandafyllifou, 1998).

Επιτέλεση της κυρίαρχης μνήμης και η εδραίωση της εθνικής ταυτότητας μέσω του «ΟΔΟΣ ΓΛΑΔΣΤΩΝΟΣ»

Η μελέτη του ΓΤ της οδού ως επιτελεστικός χώρος, δίνει μία ακόμα πολύ ενδιαφέρουσα οπτική. Η πρόσληψη των ατόμων και η ερμηνεία τους για το «από τα πάνω» θεσπισμένο οδωνύμιο, δείχνει και τους τρόπους με τους οποίους η κυρίαρχη εξουσία παράγει νόημα μέσω του ΓΤ, για να εδραιώσει την «εθνική ταυτότητα» μέσα από τη μνημόνευση της κυρίαρχης μνήμης, που παίρνει τη μορφή της επίσημης ιστορίας, διά αυτού.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ότι κανένα από τα άτομα δεν γνώριζε το ποιος ήταν ο Γλάδστωνος. Ενδεικτικά παραθέτω την αντίδραση του Σ6_X:

Απόσπασμα 19

«κανονικά λέγεται γ λ α δ σ τ ώ ν ο ς (συλλαβιστά) που δεν ξέρω το τι: είναι, α:ν σημαίνει κάτι ή αν δεν σημαίνει κά:τι (.) ωραία(γέλια)»(Σ6_X)

Οστόσο σημαντικός είναι ο τρόπος με τον οποίο η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων ατόμων αναφέρθηκε λεκτικά στα κρατικά οδωνύμια. Μερικά άτομα αναφέρθηκαν σε αυτή ως «κανονική οδό». Ενδεικτικά :

Απόσπασμα 20

«με το σβήσιμο της οδού- της κανονικής οδού»(Σ4_A)

Άλλα άτομα ήταν πιο διστακτικά με τη χρήση του όρου «κανονική»:

Απόσπασμα 21

«ξαναβάζοντας την κανονική ταμπέλα-κανονική ξ (.)το προηγούμενο όνομα» (Σ7_X)

Απόσπασμα 22

«είχε σβηστεί το όνομα του καν-του κανονικού δρόμου» (Σ5_X)

Η αντιστοίχιση του επίσημου οδωνυμίου ως «κανονικό» υποδηλώνει την κανονικοποίηση των συγκεκριμένων σημείων ως κάτι «φυσικό» ή «λογικό», κάτι το οποίο είναι θεσπισμένο «από τα πάνω» και κομμάτι της βιωμένης εμπειρίας του ΓΤ, που ωστόσο, ακόμα και αν στιγμιαία προβλημάτισε κάποια άτομα, δεν αμφισβητήθηκε. Το Σ2_A χαρακτηριστικά είτε στην περιγραφή της Εικόνας 9 σχετικά με το σβησμένο οδωνύμιο:

Απόσπασμα 23

«πιστεύω ότι υπήρχε- υπήρχε σαν μίμηση ας πούμε της ταμπέλας όπου έγραφε αυτό το πραγματικ->δηλαδή αυτό κάτω όπως είναι:::< ότι ήταν σαν κανονική οδός και μετά έχουνε πάει και το έχουνε μπουτζουρώσει-σβήσει >δεν έχω καταλάβει, ↓ δεν έχω ξέρεις ↑ απλά θυμάμαι να υπάρχει η ταμπέλα.<» (Σ2_A)

Η δήλωση αυτή φωτίζει από τη μία την τάση της ερμηνείας της οπτικής απεικόνισης του συνόλου των σημείων που απαρτίζουν ένα θεσμοθετημένο οδωνύμιο ως «κανονικό» ή ακόμα και ως πραγματικό, κάνοντας φανερή την εσωτερική των χωροτακτικών πρακτικών που εφαρμόζονται στον αστικό ιστό. Από την άλλη, ενώ το οδωνύμιο που είναι σβησμένο είναι το επίσημο, το άτομο ερμηνεύει τα σημεία με βάση τις πρότερες γνώσεις, αναμνήσεις και με το «μνημονικό ίχνος» το οποίο σύμφωνα με Halbwachs, μπορεί να ανακαλέσει την εμπειρία μέσω των αισθήσεων (Halbwachs, όπως αναφέρεται, στο Καρακίτσου, 2023). Έτσι, η ερμηνεία της ρευστότητας του ΓΤ δεν έγκειται μόνο στον τρόπο αντίληψης της συγχρονικής μορφής των σημείων όπως αυτά εμφανίζονται τη στιγμή που γίνονται αντιληπτά, αλλά παράλληλα νοηματοδοτούνται με βάση τις ήδη υπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις.

Με αυτόν τον τρόπο, κάνει μία σημαντική αναφορά στη μορφή του οδωνυμίου που ήταν «σαν μίμηση της ταμπέλας(...) ήταν σαν κανονική οδός». Η σημασία της αναφοράς αυτής έγκειται στο ότι δεν αρκεί μόνο η οπτική και υλική απομίμηση ενός οδωνυμίου για να γίνει αντιληπτό ως το επίσημο και όχι ως μία προσπάθεια μετονομασίας. Το άτομο, λοιπόν, αναγνωρίζει, είτε συνειδητά, είτε ασυνείδητα, ποια άτομα με ποιες ταυτότητες θα μπορούσαν και ποια δεν θα μπορούσαν να μνημονευτούν στο ΓΤ της χώρας. Ανατρέχοντας στον όρο του μπανάλ εθνικισμού (Billig, 1995), δηλαδή των σημείων που είναι ενδείκτες της εθνικής ταυτότητας ή/και ιστορίας και εντοπίζονται στον δημόσιο χώρο φυσικοποιώντας και νομιμοποιώντας τις. Ειδικότερα, όλα τα συνεντευξιαζόμενα άτομα αναφέρθηκαν στις κατηγορίες πολιτών που μνημονεύονται από το ελληνικό κράτος μέσω της εμπειρικής παρατήρησής τους. Έτσι, το ίδιο το άτομο αναφέρθηκε σε άλλο σημείο της συνέντευξης στην επιδίωξη του κράτους, μέσω των διαφόρων μνημείων, να καθιερώσει το κύρος πολιτικών προσώπων αλλά και του ίδιου του κράτους:

Απόσπασμα 24

«το ελληνικό κράτος θέλανε ρε παιδί μου μέσα σε όλα να υπάρχουν τέτοια μνημεία και κάπως έτσι να γίνονται established τα πολιτικά πρόσωπα και να έχουν περισσότερο κύρος» (Σ2_A)

Αντίστοιχα και τα υπόλοιπα άτομα φανέρωσαν γραμματισμούς που κατέχουν αναφορικά με την αναγνώριση και τον διαχωρισμό επίσημων και ανεπίσημων ονοματοδοσιών, αλλά και την πρακτική του κράτους να μνημονεύει συγκεκριμένες κατηγορίες πολιτών, ακόμα και αν δεν γνωρίζουν για το έργο ή την ιστορική σημασία αυτού που μνημονεύεται. Ενδεικτικά παραθέτω το απόσπασμα από το Σ3_A αναφερόμενο στο οδωνύμιο που είναι σβησμένο με μαύρο χρώμα (Εικόνα 9).

Απόσπασμα 25

«που θα ήτανε λογικά γνωστός σαν όνομα ή πολιτικός ή κά:τι .h ° επώνυμος τελοσπάντων°» (Σ3_A)

Αντίστοιχα το Σ1_A στην εικόνα που γίνεται συνολικότερη απεικόνιση της οδού αναφέρθηκε στα αγάλματα που εντοπίζονται σε αυτή ως εξής:

Απόσπασμα 26

«υπάρχει ένα άγαλμα (0.2) κάποιος μαλάκας θα είναι, κάποιος εθνικός ήρωας και κάτι άλλο από πίσω, κάποιο μνημείο (.) αυτό μπορεί να είναι κανέναν ποιητής» (Σ1_A)

Ενώ σε άλλο σημείο της συνέντευξης αναφορικά με τα οδωνύμια σχολίασε

Απόσπασμα 27

«όταν είναι ένα όνομα είναι κάποιος που ^και καλά κάπου, κάποτε, έκανε κάτι για την Ελλάδα (.) συνήθως (.) όχι πάντα εννοείται» (Σ1_A)

Η περίπτωση του Σ6_X έχει εξίσου ενδιαφέρον καθότι φανερώνει την επιτέλεση των επιδιώξεων του κράτους ως προς την εθνική μνήμη και ιστορία σε συνδυασμό με το ποια εν τέλει πρέπει να μνημονεύουμε. Συγκεκριμένα, αναφέρει για τον Γλάδσωνα:

Απόσπασμα 28:

«εντωμεταξύ δεν ήταν καν Έλληνας αυτός (0.4.)(διαβάζει) ως πρωθυπουργός στην Ελλάδα ήταν; (.) όχι βρετανός φιλελεύθερος λέει (0.2) ε: ναι: αυτό βασικά μου δημιούργησε σκέψεις και ότι δεν καταλαβαίνω γιατί να τον έχουν σε οδό αλλά οκευ:: τόσους οδούς έχουμε το να έχουμε και ένα όνομα ακο:μα: (0.2) α:: ναι μετά λέει ότι πηρέ καλές στάσεις για το κρητικό ζήτημα, φιλέλληνας ουσιαστικά ήταν, οκευ::» (Σ6_X)

Στο σημείο αυτό γίνονται φανερά η τεκνοθέτηση και η κανονικοποίηση των κυρίαρχων εθνικών λόγων, μη καταλαβαίνοντας γιατί να μνημονευτεί ένα άτομο που δεν είναι ελληνικής καταγωγής, και συνεπώς δεν πληροί τις προϋποθέσεις για να ενστερνίζεται την «εθνική ταυτότητα» και δικαιολογώντας έπειτα τη μνημόνευσή του ως αποτέλεσμα του «φιλελληνισμού» του, δείχνοντας έτσι ότι δεν είναι «εχθρός» του έθνους-κράτους. Το ΓΤ, λοιπόν, φαίνεται να είναι από τους πιο ισχυρούς τρόπους εγκαθίδρυσης των ηγεμονικών οδωνυμίων, που οδηγεί στο σημείο του ενστερνισμού τους ως «κοινής λογικής».

Αρκετά από τα άτομα προέβησαν και σε αξιολογικές συγκρίσεις αυτού του γεγονότος.

Απόσπασμα 29:

«δίνεις δηλαδή σε έναν πολιτικό > και καλά κάνεις< το όνομα του στον δρόμο και δεν μπορείς να το δώσεις σε έναν άνθρωπο που εκπροσωπεί μία ομάδα ανθρώπων, μία κοινότητα ανθρώπων που υπάρχουν στην κοινωνία που υποτίθεται ότι διοικείς?» (Σ5_X)

Υπονοώντας, έτσι, την εκδήλωση της αδιαφορίας του εξουσιαστικού μηχανισμού για κοινωνικές ομάδες που βρίσκονται εντός του ακόμα και μέσα από μορφές μνημόνευσης και όχι πολιτικών- νομοθετικών πράξεων. Συνεχίζει έπειτα λέγοντας:

Απόσπασμα 30:

«δολοφονείται ένας άνθρωπος που απ' τη ζωή του προκύπτει ότι ήτανε ένα άτομο της λωακκι κοινότητας με δράση αντίστοιχη και να μην γίνεται τίποτα & ενώ για παράδειγμα αν δολοφονούνταν ένας οικογενειάρχης ευηπόλητος οριακά μπορεί να βάζαν το όνομα του στην οδό (.) ε: εμένα αυτό κάτι μου λέει». (Σ5_X)

Στην ίδια σύγκριση προβαίνει το Σ7_X: και το Σ4_A

Απόσπασμα 31:

«δηλαδή στάνταρντ αν ήταν κάποιος (0.1) τι να πούμε τώρα?(.) ας πούμε μπάτσος, κάποιος στρατιωτικός, κάποιος ένστολος [...] όπως γίνεται γι' αυτούς θα μπορούσε να γίνει» (Σ7_X)

Απόσπασμα 32:

«καλά όχι επειδή ήτανε μόνο λωακκι και όλα αυτά, δηλαδή ότι δεν ήταν στις προδιαγραφές του κράτους πώς να το πωέ άμα ήταν ένας που πέθανε εκεί πέρα (.) ένας αστυνομικός ξέρω ή οτιδήποτε άλλο, πολιτικό, θα είχαμε κάνει παρελάσεις θα είχαμε κάνει:: θα είχαμε αλλάξει 500χιλίαδε οδούς στο όνομα του, θα είχαμε:: θα είχαμε κάνει τριήμερο πένθος (0.1) ναι τέτοιες μαλακίες (0.2) τώρα για Ζακ, >για την Zackie επειδή ήτανε ομοφυλόφιλος ή επειδή χαρακτηριζόταν αλλιώς απ' ό,τι θα ήθελε το κράτος για να του δώσει την ονομασία και τον ρόλο, (0.2) ήτανε απλώς ένα έντομο που απλώς προσπέρασαν και πάτησαν (.) Αυτό(.) Τίποτα άλλο(.)» (Σ4_A)

Το ΓΤ, λοιπόν της οδού αποτελεί ένα πλέγμα πρακτικών μνημόνευσης, και έτσι φανερώνει, από τη μία τις επιδιώξεις της εξουσίας και από την άλλη τους προβληματισμούς των ατόμων που δεν συντάσσονται πάντα με αυτές (Μπέλλου, 2018). Οι επιδιώξεις της εξουσίας γίνονται αντιληπτές ως μία τακτική μνημόνευσης συγκεκριμένων ταυτοτήτων που δεν θα έρχονται σε αντιδιαστολή με την εθνική ταυτότητα. Τα άτομα γνωρίζουν, ή και ενστερνίζονται, τις ταυτότητες που το κράτος θεωρεί ότι «αξίζει» να μνημονευτούν. Μπορούν, λοιπόν, μέσα από τις βιωμένες εμπειρίες τους να κατανοήσουν ποια στοιχεία στο ΓΤ θα αποτελούσαν θεσμικές πολιτικές, ποιες πρακτικές θα τις ενοχλούσαν και γιατί. Η ύπαρξη σημείων που αποτελούν ενδείκτες συγκεκριμένων ταυτοτήτων οι οποίες δεν συντάσσονται πάντα με αυτό που προωθείται ως «εθνική ταυτότητα», θα χαλούσε την ομοιογένεια και το εθνικό ιδεώδες που προβάλλεται μέσω της τελευταίας. Έτσι, οδηγούμαστε πάλι στο συμπέρασμα ότι η μετονομασία σε οδός Zackie Oh, λόγω των ποικίλων ταυτοτήτων που είχε και εξέφραζε δημόσια το άτομο αυτό μαζί με το γεγονός ότι δεν θα μπορούσε με κάποιον τρόπο να συνδεθεί με τα ιδεώδη του ελληνικού έθνους, δεν χωράει στον δημόσιο χώρο.

Η μετονομασία ως πολιτική πρακτική μνημόνευσης

Είδαμε στο προηγούμενο κεφάλαιο το πώς ερμηνεύονται οι ήδη υπάρχουσες ονοματοδοσίες στο ΓΤ της οδού. Μέσα από όλες τις συνεντεύξεις προέκυψε ως επακόλουθο της ήδη υπάρχουσας διαπραγματεύσεως του οδωνυμίου το ενδεχόμενο της μετονομασίας της οδού

Γλάδστωνος σε οδό Zackie Oh. Αρκετά μεγάλης σημασίας είναι ότι κανένα από τα συνεντευξιαζόμενα άτομα δεν τάχθηκε κατά της μετονομασίας, όμως, τεκνοθέτησαν και εξέφρασαν διαφορετικές απόψεις ως προς την επισημοποίηση, αλλά και ως προς τη βαρύτητα και τη σημασία της πράξης.

Όσον αφορά την επισημοποίηση έγινε φανερός ο διαχωρισμός μεταξύ των ατόμων με και χωρίς ακτιβιστική δράση. Τα άτομα χωρίς ακτιβιστική δράση τέθηκαν υπέρ της μετονομασίας. Οι τοποθετήσεις τους συνομιλούν με όσα αναφέρθηκαν στη βιβλιογραφία περί επίσημης μετονομασίας (βλέπε αντίστοιχο κεφάλαιο) ως πρακτικής που σχετίζεται με τις πολιτικές διαχείρισης της μνήμης. Ενδεικτικά:

Απόσπασμα 33:

«θα ήταν και σαν σύμβολο προόδου άμα το θες (.) το να ονομάσεις έναν δρόμο μέσα από έναν ακτιβιστική λοακι κοινότητας (0.3)το να δοθεί η ονομασία ενός ανοιχτά λοακι ατόμου σε έναν δρόμο για εμένα προσωπικά θα ήταν πολύ μεγάλο βήμα» (Σ8_X)

Η μετονομασία σε αυτήν την περίπτωση σχετίζεται άμεσα με την ορατότητα της queer κοινότητας, η οποία εκλαμβάνεται ως αντανάκλαση της κοινωνικής, και πολιτικής, προοδευτικότητας. Η αναφορά σε ένα «ανοιχτά λοακι ατόμου» συσχετίζει τη δολοφονία και τη μετονομασία που έπεται αυτής με τις ταυτότητες και την κοινότητα του Ζακ/της Zackie, αποκλείοντας έτσι τη μνημόνευσή της ως μία δολοφονίας με αφαίρεση του συγκεκριμένου της. Το Σ7_X προτείνει:

Απόσπασμα 34:

«πιο αποτελεσματικό θα ήταν να είχε δοθεί επίσημα αυτή η ονομασία (0.1) Γιατί θα είχε ας πούμε και την υποστήριξη του δήμου και της κυβέρνησης και οτιδήποτε (.) γιατί τώρα αυτά τα κάνουν οι κακοί άναρχες, οι βιγκαν λέσβιες μπαχαλοσατανίστριες ε: οπότε αυτό πιστεύω ότι αν είναι με την υποστήριξη του δήμου ή το οτιδήποτε θα: το λαμβάνανε και αρκετά περισσότεροι υπόψιν» (Σ7_X)

Εδώ η επίσημη μετονομασία ταυτίζεται και με την κρατική υποστήριξη ως προς τη συγκεκριμένη κοινότητα, ενώ παράλληλα η επισημοποίηση εκλαμβάνεται ως παράγοντας κύρους και κοινωνικής απήχησης. Η αλλαγή του οδωνυμίου επισήμως, λοιπόν, για αυτό το άτομο θα ήταν ένας τρόπος αποδοχής και συμπερίληψης των κοινοτήτων με ταυτότητες που περιθωριοποιούνται, αλλά και αναγνώρισης της ύπαρξής τους. Ουσιαστικά μέσω της μετονομασίας θα επιτυγχανόταν όχι μόνο η ορατότητα στο ΓΤ, η οποία επιδιώκεται και με ανεπίσημα μέσα, αλλά και η επιτέλεση της μνήμης σε συνάρτηση με τον χώρο, δηλαδή θα δινόταν ο χώρος να γνωστοποιηθεί η δολοφονία, θα υπήρχε περιθώριο αλληλεπίδρασης μέσα στη δημόσια σφαίρα, με επίσημα θεσμικά μέσα και όρους που δεν παραπέμπουν στην «εγκληματικότητα». Για το Σ5_X,

Απόσπασμα 35:

«αν ΑΦΗΝΑΝ τον δρόμο και αν ΑΛΛΑΖΑΝ τον δρόμο, θα αποδεχόντουσαν ουσιαστικά το λάθος τους (.) θα αποδεχόντουσαν δηλαδή ότι α:: κάτι δεν κάνουμε καλά σαν κοινωνία σαν κράτος» (Σ5_X)

Η μετονομασία, δηλαδή, θα αποτελούσε μία προσπάθεια επανόρθωσης για τα λάθη της πολιτικής που ακολουθήθηκε, κάτι το οποίο αντιμετωπίζεται σαν μία προσπάθεια αποκατάστασης της δικαιοσύνης. Με αυτόν τον τρόπο θα μνημονεύονταν πρακτικές προς

αποφυγή για το μέλλον, αλλά και όσες πρακτικές ακολουθήθηκαν μέχρι τώρα και τα αποτελέσματά τους. Έπειτα λέει,

Απόσπασμα 36:

«μικρά ψήγματα ενσυναίσθησης να έχεις σαν άνθρωπος το καταλαβαίνεις αυτό το πράγμα >ότι κάτι δεν κάνεις καλά:: ασχέτως ποια είναι η πολιτική σου κτλ. και τι θες να περάσεις προς τα έξω::» (Σ5_X)

Με αυτόν τον τρόπο η μετονομασία θεωρείται όχι μόνο ως ένας τρόπος αποδοχής των λαθών, αλλά και ένα ζήτημα το οποίο αποπολιτικοποιείται ενώ παράλληλα καθίσταται καθολικό. Εμπεριέχει παράλληλα, ωστόσο, την υπόνοια ότι η πολιτική μπορεί να διαφέρει από «το τι θες να περάσεις προς τα έξω». Ενισχύοντάς το από:

Απόσπασμα 37:

«να δείξεις ότι δεν στρέφεις την πλάτη σου και σε αυτούς τους ανθρώπους και σε μια ομάδα που υπάρχει καλώς ή (ειρωνικά) κακώς (.) αυτό μην αδιαφορείς και μη το κάνεις το:σο- ή αδιαφορείς αλλά μη το κάνεις το:σο εξόφθαλμα» (Σ5_X)

Έτσι η αδιαφορία μπορεί να ενυπάρχει σε κάποιο πολιτικό μηχανισμό αλλά να μην επιλέγεται να καταστεί φανερή προκειμένου να περαστεί μία συγκεκριμένα εικόνα προς την ευρύτερη κοινωνία.

Παίρνοντας το πάτημα από αυτή τη θέση, οι τοποθετήσεις περί προβληματικής της επισημοποίησης του οδωνυμίου από τα άτομα με ακτιβιστική δράση κινούνται στο ίδιο μήκος. Τα άτομα αυτά επισημαίνουν ότι ο κρατικός μηχανισμός μπορεί να παραχωρήσει ή να οικειοποιηθεί πρακτικές μνημόνευσης στον δημόσιο χώρο, προκειμένου να ασκήσει έλεγχο πάνω στις μνήμες, και συνεπακόλουθα στην επίσημη ιστορία. Η επίσημη μετονομασία, λοιπόν, μπορεί να εκληφθεί και ως ένας τρόπος κατευνασμού των αντιδράσεων:

Απόσπασμα 38:

«πως να στο πω ε: απορροφά τους κραδασμούς»(Σ1_A)

Αλλά και προβολή ενός συγκεκριμένου προσώπου-ταυτότητας προς τα έξω, αυτό του κράτους που νοιάζεται και ευαισθητοποιείται για ζητήματα μειονοτικοποιημένων ομάδων (Palonen, 2017).

Απόσπασμα 39:

«ότι μπορεί να το έκαναν μό::νιμα Zackie O::h(0.2) μου φαίνεται κάπως από το κράτος ότι θα ήθελε να ρίξει σταχτή στα ματιά των ανθρώπων ότι "ναι είμαστε μαζί σας, ότι ναι ήταν δολοφονία" και τέτοια (Σ4_A)

Το Σ1_A προσθέτει

Απόσπασμα 40:

«απλά ε: θέλει προσοχή πως να στο πω το πώς αυτές τις ιδέες θα τις πάρει ξέρω γω ένα ολόκληρο καπιταλιστικό σύστημα ή κρατικό ιδεολογικό σύστημα και θα τις ενσωματώσει ρε παιδί μου» (Σ1_A)

Το Σ2_A. το αναλύει περισσότερο δίνοντας την οπτική του για τη συσχέτιση της πολιτικής απόφασης της μετονομασίας με τον ιδεολογικό προσανατολισμό των κυβερνόντων:

Απόσπασμα 41:

«βασικά αναλόγως την κυβέρνηση που έχουμε (.) αλλά με την κυβέρνηση που έχουμε τώρα θα μου φαινόταν ξεκάθαρα μια προσπάθεια ξέρω γω ξεπλύματος (0.2.) πλησιάζουν και εκλογές αν γινόταν κάτι πιο επίσημο θα ήταν απλώς.. οποιοσδήποτε νοήμων άνθρωπος θα ήταν σε φάση α: για να τους ξαναψηφίσουμε (.) δηλαδή δεν είναι και κάτι (0.2) και μάλλον για να φτιάσει να το νομιμοποιήσει η κυβέρνηση που έχουμε αυτή τη στιγμή: (0.2) θα ήταν και τόσο αντίθετο (.) κατάλαβες; Αν είχαμε κάποια κυβέρνηση πιο προοδευτική (.) δεν ξέρω: και αυτό θα ήταν πάλι μια προσπάθεια λαϊκισμού πιστεύω (.) αλλά θα ήταν λίγο πιο πολύ στα πλαίσια της πολιτικής της αριστεράς» (Σ2_A)

Καταλήγοντας ότι και στις δύο περιπτώσεις η μετονομασία θα εξυπηρετούσε μία πολιτική ατζέντα, γίνεται φανερό ότι το ΓΤ της οδού ανάλογα με την επισημοποίηση της οδού ή όχι θα συνδεόταν και με διαφορετικές πολιτικές της μνήμης.

Ωστόσο, αναγνωρίζοντας όλα αυτά που υποδηλώνει η επίσημη μετονομασία το Σ1_A αναφέρει:

Απόσπασμα 42:

«ο δεξιός γκέι- δεν το πάω κομματικά- ή ένα queer άτομο που έχει λίγο πιο φιλελεύθερες απόψεις ρε παιδί μου με αυτό μπορεί να είναι ικανοποιημένος ικανοποιημένη (με την μετονομασία) δεν ξέρω (.) ε: εγώ πιστεύω ότι υπάρχει σε όλη- η ενσωμάτωση θα ικανοποιήσει μεγάλο κομμάτι και αυτής (0.2) γενικά δεν στέκεσαι αλληλέγγυος με κάποιον επειδή είναι ομοϊδεάτης σου στέκεσαι επειδή κάποιος καταπιέζεται κάπως» (Σ1_A)

Απόσπασμα 43:

«το θέμα είναι ότι έχουμε ταυτότητες, έχουμε προνόμια, έχουμε όλα αυτά τα πράγματα που μας χαρακτηρίζουν για να το γυρίσω εδώ (.) ότι η επίσημη ονοματοδοσία θα ικανοποιούσε ένα μεγάλο κομμάτι ακόμα και πιο αντιεξουσιαστικές, πιο ριζοσπαστικές πλευρές (.) απλώς πιστεύω ότι αυτό δεν θα τους έλεγε και κάτι ως πώς να σου πω δεν ξέρω αν είναι αυτό το μόνο ουσιαστικό» (Σ1_A)

Με αυτόν τον τρόπο υποστηρίζεται ότι το οδωνύμιο, ως μνημείο πλέον, αλλά και ως αντί-μνημείο, αντικατοπτρίζει για κάθε άτομο τη συμμετοχή του στο κοινωνικό σύνολο και δεν αποτελούν προνόμιο μία συγκεκριμένης κατηγορίας ανθρώπων, αφού κάθε άτομο έχει παραπάνω από μία ταυτότητες που το εκφράζουν. Έτσι, μπορεί ακόμα και τα άτομα που δεν συντάσσονται με τις υποδηλώσεις της επίσημης μετονομασίας να μην είναι αρνητικοί απέναντί της, προσθέτοντας εδώ και τη φράση-κλειδί «δεν ξέρω αν είναι αυτό το μόνο ουσιαστικό». Αντίστοιχα, το Σ3_A και το Σ4_A λέει:

Απόσπασμα 44:

«δεν περιμένω απ' το κράτος να αλλάξει προς αυτά τα χαρακτηριστικά του (.) τα ρατσιστικά(.) ώστε επειδή θα αλλάξει μια οδός θα αλλάξουν και αυτά» (Σ3_A)

Απόσπασμα 45:

«δεν θα- δεν θα με χαροποιούσε ότι ναι εντάξει τώρα τέλειωσε ο αγώνας μας (.) η οδός έγινε Zackie και τέλειωσαν όλα αυτά(.) απλώς το κράτος νομιμοποιεί ο,τι θέλει» (Σ4_A)

Έρχεται, λοιπόν, στο προσκήνιο η έννοια του «αγωνιστικού πένθους» (Αθανασίου & Παπανικολάου, 2020, όπως αναφέρεται στο Τζήκας, 2022, σελ. 70). Το πένθος σε αυτή την περίπτωση, διαφοροποιείται από το εθνικό, ως προς την επιτελεσματικότητά του. Τα άτομα, δηλαδή, δεν αρκούνται απλώς σε μία υλική επιτέλεση της μνήμης, αλλά «εσωτερικούμε –

αλλά δεν απωθούμε– τις απώλειες και τις ήττες, και καθώς επινοούμε «τρόπους συλλογικού κουράγιου και απόκρισης σε αυτές» (Αθανασίου & Παπανικολάου, 2020, όπως αναφέρεται στο Τζήκα, 2022, σελ. 70), οδηγούμενα αυτό που το Σ5_Χ αναφέρει:

Απόσπασμα 46:

«γιατί ειλικρινά στο τέλος της ημέρας για εμένα και αυτό που έγινε για τον Ζακ και τα αντίστοιχα κινήματα για το me too whatever ή όλο αυτό με τα τρένα (0.1) που ο κόσμος ΝΑΙ ευαισθητοποιείται για ΛΙΓΟ και μετά συνεχίζει στη ζωή του παρακάτω (0.2) που θα μου πεις ναι, προφανώς και θα συνεχίσει παρακάτω (.) δεν θα κάθεται ούτε να κλαις, πολύ ωμά:, κά::θε μέρα για τον Ζακ και για τον κάθε Ζακ, ούτε για τα τρένα προφανώς (.) θα πας παρακάτω γιατί έχεις έρθει σε αυτή τη ζωή για να εξελίξεις τον κόσμο όχι για να κλαίγεις για αυτό που έγινε (.) αυτό που έγινε, ΕΓΙΝΕ (.) προσπάθησε να βρεις το ποιοι φταίνε και προσπάθησε να τους βάλεις στη θέση τους με κάποιον τρόπο» (Σ5_Χ)

Πολιτικοποιώντας με αυτόν τον τρόπο το πένθος και μετατοπίζοντας τη μνημόνευση σε αγώνα και δράση. Τέλος, άλλη μία οπτική για την επισημοποίηση είναι αυτή της χρησιμότητας. Η μετονομασία δεν αποτελεί τον μόνο τρόπο για τη χρήση διαφορετικού από το επίσημο οδωνύμιο, όπως είδαμε και στο θεωρητικό πλαίσιο. Η συνήθεια ή και η συνειδητή αναφορά με άλλον τρόπο στην οδό, πολλές φορές καθιστούν τη μετονομασία της δευτερεύουσας ή μηδαμινής σημασίας. Αυτό αναγνωρίζει και το Σ2_Α και το Σ4_Α:

Απόσπασμα 47:

«Κοιτά πιστεύω ότι και να επισημοποιηθεί, μπορεί ο κόσμος να μην τον βολεύει να το χρησιμοποιεί (.) αλλά αν ο κόσμος βολευτεί με αυτό και αρχίσει να το χρησιμοποιεί δεν χρειάζεται να είναι κάτι επίσημο κατάλαβες;(.) οπότε δεν με πολυνοιάζει το επίσημο (0.2) γιατί τα πράγματα γενικά δεν πιστεύω ότι χρειάζεται να επισημοποιούνται από κάποιον φορέα ας πούμε για να είναι αρκετά».

Απόσπασμα 48:

«δεν με νοιάζει άμα θα γίνει επίσημο ή ανεπίσημο (.) πιο πολύ με νοιάζει να το χρησιμοποιούν οι άνθρωποι» (Σ4_Α)

Προτάσσεται έτσι η επιτελεσματικότητα του οδωνυμίου έναντι της πράξης της μετονομασίας, επιβεβαιώνοντας αυτό που προτάσσεται από τον Young (1992), ότι το μνημείο δεν είναι απαραίτητο όταν επιτελείται η μνήμη την οποία αποσκοπεί να διατηρήσει.

(Μη) Επιτελέσεις ταυτοτήτων μέσω της χρήσης του «Οδός Zackie Oh»

Όλα αυτά που αναφέραμε πρότερα, λοιπόν εντάσσονται σε μία προσπάθεια επανοικειοποίησης της οδού. Πιο συγκεκριμένα, όπως αναφέρεται στην Ταχτεβρενίδου (2015), για να οικειοποιηθεί ο χώρος και να γίνει ένας τόπος μνήμης πρέπει τα άτομα να εναποθέσουν τα βιώματά τους σε αυτόν, να δημιουργήσουν νέα, να αφήσουν σημάδια μνήμης, να κάνουν δηλαδή πλήρη χρήση του χώρου και έτσι να τον συνδέσουν με τη μνήμη. Το Σ8_Χ πιστεύει ότι:

Απόσπασμα 49:

«κάπως πρέπει να (0.1) ε:: δείξουμε μια αντίδραση (.) αυτό (.) και ότι εδώ πέρα αυτός ο δρόμος >πως να το πω σαν να τον κάνει δικό τους μετά αυτοί που το γράψανε (0.1) λένε αυτός είναι

δικός μας δρόμος γιατί εδώ χύθηκε αίμα ενός ανθρώπου που είναι δικός μας πως να το πω:» και συνεχίζει λέγοντας «we claim the street (0.1) δηλαδή τα κάνατε που τα κάνατε σκατά αλλά ορίστε τώρα εμείς έχουμε έναν δρόμο δικό μας».

Δείχνοντας έτσι μέσα από την μετονομασία ότι η οδός αυτή αποτελεί μια ετεροτοπία, η οποία όμως έχει γίνει αποδεκτή και «γιορτάζεται» ως ένας χώρος όπου οι κανόνες και η έκφραση της διαφορετικότητας ρυθμίζεται από τα ίδια τα άτομα εντός της. Η έννοια του «δικού μας δρόμου», ενισχύεται και με τον τρόπο που τα άτομα ερμηνεύουν την επιτελεστικότητα του οδωνυμίου:

Απόσπασμα 50:

«αλλά εννοείται με κάποιο άτομο δικό μου ή τον κύκλο μου θα πω στην οδό Zackie » (Σ7_X)

Απόσπασμα 51:

«προφανώς θα άρεσε πιο πολύ να αναφέρομαι σαν οδός Zackie Oh ή τουλάχιστον (.) με τους δικούς σχετικά ανθρώπους που έχουμε πάνω κάτω ίδιες ιδέες κτλ. ίσως να έπρεπε να το χρησιμοποιούσαμε πιο πολύ» (Σ3_A)

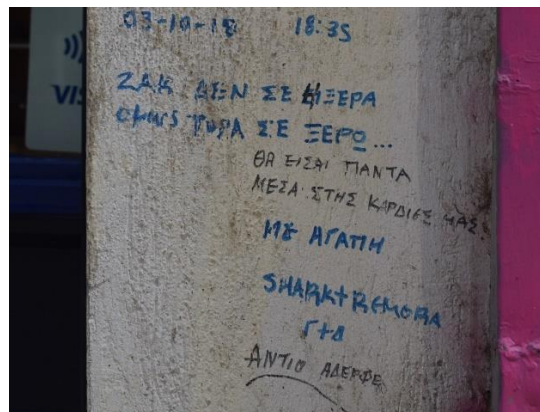
Έτσι, «ο δικός μας δρόμος» συνδέεται με τα «δικά μου άτομα», συσχετίζοντας το οδωνύμιο με συγκεκριμένες ταυτότητες, με συγκεκριμένες ιδεολογικές στάσεις που δημιουργούν ένα σύνολο, ένα «εμείς», δημιουργώντας χώρο ύπαρξης στη δημόσια σφαίρα. Το «εμείς» σε αυτή την περίπτωση δεν αναφέρεται απαραίτητα σε μία εκ των προτέρων ταυτότητα, αλλά μπορεί να προέκυψε ως αποτέλεσμα της γνωστοποίησης της δολοφονίας, στο πλαίσιο και αυτού που αναφέραμε ως «προσθετική μνήμη» (Landsberg, 2009):

Απόσπασμα 52:

«νιώθω σαν να ήταν η Zackie φίλη μου, σαν να είχαμε βγει πολλές φορές έξω (0.2.) σαν να μιλούσα μαζί του, μαζί της (.) αυτό και ούτε καν που τη γνώριζα και επειδή είχε αυτές τις πεποιθήσεις που είχε και επειδή ήτανε το άτομο που ήτανε το νιώθω πολύ πιο κοντά μου από έναν υπουργό που δεν ξέρω καν» (Σ4_A)

Αυτό παρατηρείται και στο ΓΤ της οδού. Ειδικότερα, ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η εικόνα 15, στην οποία αναγράφεται

03-10-18 18:35 ΖΑΚ ΔΕΝ ΣΕ ΗΞΕΡΑ ΟΜΩΣ ΤΩΡΑ ΣΕ ΞΕΡΩ/ΘΑ ΕΙΣΑΙ ΠΑΝΤΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΣ ΚΑΡΔΙΕΣ ΜΑΣ/ΜΕ ΑΓΑΠΗ/SHARK+ REMORA/Γ+Δ/ΑΝΤΙΟ ΑΔΕΡΦΕ

Εικόνα 15: 03-10-18 18:35 ΖΑΚ ΔΕΝ ΣΕ ΗΞΕΡΑ ΟΜΩΣ ΤΩΡΑ ΣΕ ΞΕΡΩ ΘΑ ΕΙΣΑΙ ΠΑΝΤΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗΣ ΚΑΡΔΙΕΣ ΜΑΣ ΜΕ ΑΓΑΠΗ SHARK+ REMORA Γ+Δ ΑΝΤΙΟ ΑΔΕΡΦΕ (Φωτογράφιση 13-10-22)

Σε συνέχεια αυτού, κάποια από τα συνεντευξιζόμενα αναφέρθηκαν στο ποια άτομα πιθανώς να επιτελούσαν το οδωνύμιο «ΟΔΟΣ ZACKIE OH», παρά την ανεπίσημη μορφή του, συσχετίζοντάς το με συγκεκριμένες ταυτότητες.

Απόσπασμα 53:

«δηλαδή άμα συζητήσω με ένα άλλο πολιτικοποιημένο άτομο ε: πάντα θα αναφέρομαι ως την οδό που δολοφονήθηκε η Zackie:: (.) ενώ αν μιλήσω με ένα άτομο που δεν είναι πολιτικοποιημένο θα το αναφέρω ως οδό Γλαδστώνος γιατί δεν θα ξέρει καν τι έχει συμβεί εκεί πέρα (.) και σταδιακά μπορεί να την εκφράσω και ως οδό Zackie Oh». (Σ4_A)

Έτσι, γι' αυτό το άτομο κριτήριο επιτέλεσης του οδωνυμίου, αλλά και γνώσης του συμβάντος αποτελεί η πολιτικοποίηση. Ωστόσο, δεν την ορίζει με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο, ούτε περιγράφει τα ιδεολογικά κριτήρια. Κρίνοντας από το ίδιο το άτομο που είναι ενεργό πολιτικά στον αντιεξουσιαστικό χώρο, πιθανόν η αναφορά σε «πολιτικοποιημένα άτομα» να σχετίζεται με άτομα που κινούνται στον ίδιο πολιτικό χώρο. Από την άλλη το Σ2_A θεωρεί ότι:

Απόσπασμα 54:

«εξαρτάται πιστεύω σε ποια κοινωνική ομάδα ανήκεις (.) δηλαδή τώρα μια γιαγιά που θα περάσει από εκεί και θα το δει ξέρω αν θα της πει και πολλά πράγματα (0.3) ή ξέρω γω ένας μεσήλικας που πάει στην δουλειά του (.) δεν ξέρω (.) εμμ αλλά νέα παιδιά που έχουν επαφή με αυτό το γεγονός και με την επικαιρότητα:: πιστεύω ότι θα τους πει κάποια πράγματα (.) ότι ένας άνθρωπος δολοφονήθηκε, και ότι θάφτηκε κτλ.»(Σ2_A)

Σε αυτό το απόσπασμα γίνονται φανεροί και η λόγοι περί ηλικίας και ευαισθητοποίησης. Οι νεότερες ηλικίες για το άτομο αυτό θεωρούνται πιο πιθανές να ευαισθητοποιηθούν για κοινωνικά ζητήματα, απ' ότι μεγαλύτερες ηλικίες. Το ίδιο το άτομο συνεχίζει λέγοντας:

Απόσπασμα 55:

«δηλαδή τώρα ο ίδιος ο μπάτσος να το δει και να πει α:: σήμερα δεν θα δείρω τους ανθρώπους (γέλια) (0.2) Αυτό ήθελα να τονίσω ότι είναι πιο πολύ από την πλευρά του κόσμου αυτή η ενεργοποίηση πώς να το πω να: (.) είναι ένα μεμονωμένο όνομα οδού/μνημείο οπότε δεν θεωρώ ότι μπορεί να επιτευχθεί τόσο εύκολα από μόνο του (.) να αλλά μπορεί να είναι η αρχή για κάτι». (Σ2_A)

Με αυτήν τη φράση γίνεται φανερό ότι το οδωνύμιο ως ένα σημειωτικό στοιχείο στο ΓΤ μπορεί να επιτελέσει ένα έναυσμα για μία κοινωνική πρακτική, αυτή της μνήμης, αλλά και ως επακόλουθο, μία κοινωνική αλλαγή. Ωστόσο τονίζεται ότι αυτές οι αλλαγές δεν μπορούν να επέλθουν μόνο από την ύπαρξη του στο ΓΤ, αλλά κρίνονται από την επιτελεστικότητα και το ιδεολογικό συγκείμενο που εκφράζουν. Έτσι, η επιτέλεση της μνήμης σχετίζεται και άμεσα με την επιτέλεση ταυτοτήτων που αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους ως ένα «εμείς» ως προς τη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης.

Επιτέλεση της αντι- μνήμης μέσα από το οδωνύμιο «ΟΔΟΣ ZACKIE OH»

Η επιτέλεση της μνήμης που σχετίζεται με τη δολοφονία που πραγματοποιήθηκε στην οδό Γλάδστωνος εμφανίζεται με πολλαπλούς τρόπους στο ΓΤ της οδού. Ένας από αυτούς, στον οποίο εστιάζει και η παρούσα έρευνα, είναι τα σημειωτικά στοιχεία που συντάσσουν ένα αντι-μνημείο (Young, 1992), ένα οδωνύμιο, το «ΟΔΟΣ ZACKIE OH». Έτσι, το συγκεκριμένο

οδωνύμιο, σε όποια υλική μορφή και αν βρίσκεται, σύμφωνα με τα συνεντευξιζόμενα επιτελεί πολλαπλές λειτουργίες μνημόνευσης εστιασμένες σε διαφορετικές συνιστώσες.

Η πρώτη επιτέλεση της μνήμης αφορά το άτομο που δολοφονήθηκε. Έτσι τα σημειωτικά ίχνη του ΓΤ που σχετίζονται με τον Ζακ/τη Zackie Oh λειτουργούν ως στοιχεία επαναφοράς και διατήρησης στη μνήμη του δολοφονημένου ατόμου, αλλά και τα συναισθήματα που το συνοδεύουν.

Απόσπασμα 56:

«ε όχι όπως closure (.) κάποιου είδους σημάδι (.) αλλά θα είναι κάποιου είδους σημάδι για να μη ξεχνάει ο κόσμος το τι έχει γίνει» (Σ2_A)

Απόσπασμα 57:

«δηλαδή δεν ξεχνάς τα άτομα αυτά και σου θυμίζουν ότι δεν είναι στην επικαιρότητα (.) αλλά είναι ρε παιδάκι μου κομμάτι της ζωής μας, κομμάτι της κοινωνίας μας να το πω έτσι» (Σ4_A)

Το οδωνύμιο σε αυτή την περίπτωση αποτελεί ένα σημειωτικό στοιχείο που λειτουργεί ως τύπος δημόσιας μνημόνευσης. Ως επέκταση των λειτουργιών που επιτελεί ένα μνημείο, γίνεται αντιληπτή και η διαδικασία ενημέρωσης για συμβάντα και άτομα μέσω αυτών:

Απόσπασμα 58:

«να το μαθαίνουνε και τα νεότερα παιδιά τελοσπάντων» (Σ3_A)

Αντίστοιχα,

Απόσπασμα 59:

«είναι καλό κάποια πράγματα να μην τα ξεχνάμε γιατί μπορεί εμείς να το ζήσαμε σε εισαγωγικά (.) αλλά μετά από 50 χρόνια δεν θα το έχουν ζήσει οπότε θα ήταν καλό ίσως να το ξέρουν κάπως» (Σ6_X)

Σε αυτήν τη δήλωση γίνεται έντονα φανερό και η έννοια της διαχρονικότητας την οποία εξυπηρετεί η μνημόνευση μέσω του οδωνυμίου σε έναν δημόσιο, και συνεπώς προσβάσιμο από την πλειοψηφία, χώρο και σε μελλοντικούς χρόνους, όποτε και το συμβάν θα αποτελεί μακρινό παρελθόν. Σε αυτό βέβαια υπάρχει και η προβληματική του ότι η μνημόνευση δεν συνεπάγεται αυτομάτως την επιτέλεση της μνήμης, ή τη γνώση του συμβάντος αν κάποιο άτομο μελλοντικά δεν μπει στη διαδικασία να αναζητήσει το τι μνημονεύεται, όπως ακριβώς έγινε φανερό και από το επίσημο οδωνύμιο, για το οποίο τα συνεντευξιζόμενα δεν γνώριζαν ποιος ήταν και γιατί μνημονεύεται, παρ' όλο που αυτό συμβαίνει με δημόσιο τρόπο. Έτσι, αναφέρεται:

Απόσπασμα 60:

«πιο αποτελεσματικές πράξεις ως αντίδραση ή ως ενημέρωση ή οτιδήποτε μπορεί να υπάρχουν αλλά θεωρώ ότι και αυτό είναι σημαντικό σαν συμβολισμός ρε παιδί μου». (Σ8_X)

Σε αυτήν την οπτική της μνημόνευσης ως ένα αποτέλεσμα της δημόσιας έκφρασης του πένθους, έρχεται να προστεθεί και η μνημόνευση που είναι στοχευμένη προς τα άτομα που τέλεσαν, είδαν ή και υπερασπίστηκαν τους θύτες της δολοφονίας.

Απόσπασμα 61:

«θα το έκανα και για να εξοργίσω αυτόν που το διαβάσει ρε παιδί μου» (Σ1_A)

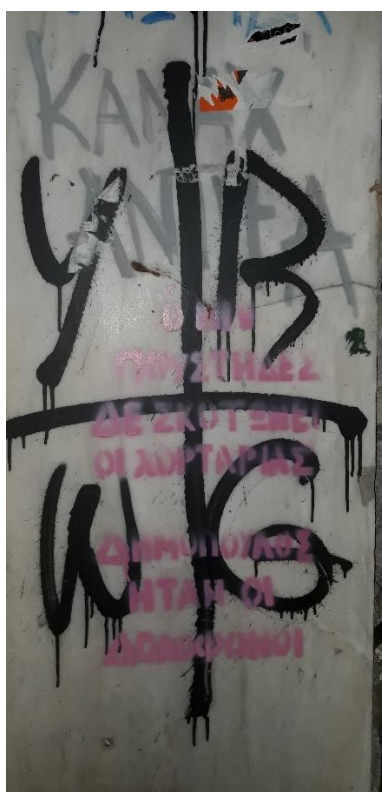
Απόσπασμα 62:

«να το βλέπουνε ακόμα και αυτοί που δεν το γουστάρουνε» (Σ3_A)

Απόσπασμα 63:

«το να υπάρχει αυτό και να το βλέπει ο κόσμος ακόμα και αν τον προβληματίσει αρνητικά, εγώ το θεωρώ θετικό (.) δηλαδή είναι ένα μήνυμα το οποίο να το δουν (.) όσοι περισσότεροι το βλέπουνε τόσο το καλύτερο ακόμα και αν δεν τους αρέσει»(Σ8_X)

Έτσι, ένα τέτοιο σημείο γίνεται τόπος υπενθύμισης της ύπαρξης των ταυτοτήτων που μετατοπίζονται από το ζήτημα της δολοφονίας προς τα άτομα που υπερασπίστηκαν τους θύτες, κάνοντας έτσι ακόμα πιο φανερό το ζήτημα της διαπραγμάτευσης της μνήμης. Τέτοια σημεία εμφανίζονται στην οδό με την άμεση αναφορά στους δολοφόνους με τα ονόματά τους.

Εικόνα 15: Ο HIV ΠΟΥΣΤΗΔΕΣ ΔΕ ΣΚΟΤΩΝΕΙ ΟΙ ΧΟΡΤΑΡΙΑΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ ΗΤΑΝ ΟΙ ΔΟΛΟΦΟΝΟΙ
(Φωτογράφιση: 16-10-22)

Η λειτουργία της μνημόνευσης εμφανίζει και άλλο ένα χαρακτηριστικό, σύμφωνα με τα συνεντευξιζόμενα άτομα, το οποίο αναφέρθηκε πολύ συνοπτικά ως μία από τις χρησιμότητες της επίσημης ονοματοθεσίας, αλλά για μερικά άτομα αυτό επιτυγχάνεται ακόμα και από τις ανεπίσημες εκφάνσεις του οδωνυμίου οδός «Zackie Oh», αυτή της πρόληψης.

Απόσπασμα 64:

«μπορεί να βοηθήσει και στο να μην επαναληφθεί κάτι τέτοιο γιατί οποιοδήποτε πάει να βλάψει κάποιον θα έχει παρόμοια κατακραυγή;» (Σ7_X)

Το οδωνύμιο ως αντι-μνήμη λοιπόν, μπορεί να λειτουργήσει και ως ένας τρόπος κατακραυγής η οποία θα δράσει αποθαρρυντικά ως προς την επανάληψή του. Αυτό

προϋποθέτει βέβαια, ότι η επιτέλεση της μνήμης ως μία μορφή αντίστασης δεν θα περιοριστεί μόνο στο οδωνύμιο αλλά να συνοδεύεται από αυτό που είδαμε ως «αγωνιστικό πένθος». Ειδικότερα το ίδιο άτομο αναφέρει για την περίπτωση της δολοφονίας ότι:

Απόσπασμα 65:

«δεν έγινε ας πούμε τον πρώτο χρόνο και μετά ξεχάστηκε >εντάξει φιλάκια πάμε για αλλά< (.) κάνουνε πορείες κτλ(.)» και συνεχίζει λέγοντας « όπως ο συγκεκριμένος (εννοεί Ζακ) έτσι και άλλα άτομα για να μπορούμε εμείς να κυκλοφορούμε ας πούμε πιο ελεύθερα και πιο άφοβα ε: άνθρωποι σαν αυτόν αγωνιστήκανε (.) άνθρωποι σαν αυτόν ε:: ξεκίνησαν τα πρώτα rides στην Αμερική με διαμαρτυρίες, με πορείες με ξύλο πολύ που φάγανε (.) πόσοι σκοτωθήκανε με παρόμοιο και χειρότερο τρόπο οπότε [...] πρέπει να συνεχίσει να μαθαίνεται αυτό, >πρέπει να μην επαναληφθούν τέτοια να εκμηδενιστούν τέτοια περιστατικά< (.)» (Σ7_X)

Η σημασία του τόπου στην επιτέλεση της μνήμης στο Γλωσσικό Τοπίο της οδού Γλάδστωνος

Μία ακόμα ενδιαφέρουσα παράμετρος που προέκυψε από τις συνεντεύξεις είναι αυτή της σχέσης ανάμεσα στον τόπο που εμφανίζεται ένα σημείο και της μνήμης. Μία από τις προσεγγίσεις αφορά αυτό που είδαμε και στο θεωρητικό πλαίσιο, τη στενή σύνδεση του χώρου όπου λαμβάνει χώρα ένα συμβάν και της σημειωτικής μνημόνευσής του. Έτσι, αρκετά άτομα τόνισαν ακριβώς αυτό το χαρακτηριστικό. Ενδεικτικά, όπως φαίνεται στα ακόλουθα Αποσπάσματα 66 και 67:

Απόσπασμα 66:

«ουσιαστικά επειδή εκεί πέρα σκοτ- τον σκότωσαν βασικά, και γι' αυτό εκεί πέρα έχουν αφαιρέσει την ταμπέλα οδός Γλάδστωνος (.) αυτό:: πιστεύω (.) για να δώσουνε έμφαση και να δείξουν ότι εκεί πέρα έχει γίνει μια δολοφονία με ρατσιστικά χαρακτηριστικά» (Σ3_A)

Απόσπασμα 67:

«(με το στενσιλ) ξέρεις εδώ έγινε ΑΥΤΟ και αυτό ο δρόμος τώρα έχει μια ιστορία»(Σ8_X)

Σε αυτές τις περιπτώσεις το ΓΤ λειτουργεί ως ερέθισμα ανάκλησης αναμνήσεων οι οποίες σχετίζονται με τον συγκεκριμένο χώρο. Ωστόσο, σε αυτή την σκέψη το Σ9_A θέτει την προβληματική του περιορισμού της ορατότητας και της ενημέρωσης για το συμβάν μέσα από ένα ΓΤ που βρίσκεται σε ένα μη κεντρικό σημείο της πρωτεύουσας. Έτσι, το ίδιο άτομο διερωτάται και δηλώνει ταυτόχρονα:

Απόσπασμα 68:

«ήταν ένα τόσο σημαντικό γεγονός που θα έπρεπε να ονομάσουμε ολόκληρες λεωφόρους έτσι. Γιατί δηλαδή να μην γινόταν η λεωφόρος Βασιλίσσης Σοφίας λεωφόρος Zackie Ο γιατί να μείνει μόνο σε ένα μικρό στενό στο κέντρο που το ξέρουν λίγοι;» (Σ9_A)

Η τοποθέτηση αυτή θα μπορούσε να αναλυθεί και ως προς το κύρος και την αναγνωσιμότητα έχουν οι λεωφόροι, τις οποίες γνωρίζει κανείς πιο συχνά από τα μικρότερα στενά, και πόσο μάλιστα τον πεζόδρομο της οδού Γλάδστωνος. Ταυτόχρονα, θέτει το ζήτημα του περιορισμού της γνωστοποίησης της μετονομασίας, ως μιας διαδικασίας συνεχούς επαναφοράς στη μνήμη του συμβάντος, ως ενός «προνομίου» των ατόμων που κυκλοφορούν στην Αθήνα, και ειδικότερα στην οδό αυτή. Σε αυτή την προβληματική έρχεται να απαντήσει αυτό που αρκετά

άτομα ανέφεραν, η διαπραγμάτευση αλλά και η επιτέλεση της μνήμης μέσα από ψηφιακά μέσα.

Απόσπασμα 69:

«τώρα εντάξει δεν νομίζω να έλεγα σε κάποιον έλα στην οδό Zackie Oh και να το καταλάβαιναν (.) δηλαδή ναι (0.2) θα έλεγα πήγαινε στη γωνιά αυτή που είναι στο google maps ή οτιδήποτε θα τους έλεγα ελάτε εκεί πέρα;» (Σ8_X)

Απόσπασμα 70:

(για το ενδεχόμενο μετονομασία σε Οδό Zackie Oh και ψηφιακά) «νομίζω ότι τότε θα το μάθαινα και έτσι, θα το μάθαινε και περισσότερος κόσμος έτσι (0.1) θα το χρησιμοποιούσα έτσι πιο πολύ» (Σ8_X)

Απόσπασμα 71:

«θα μπορούσαν να το αφήσουν (εννοεί χωρίς επίσημη οδό), η οδός Γλάδστωνος στο google θα φαίνεται ως οδός Γλάδστωνος, εκτός άμα το κάνει η google» (Σ1_A)

Τα αποσπάσματα αυτά αποτελούν ενδεικτικά παραδείγματα που φανερώνουν το πώς επιτελείται ο προσανατολισμός και η κίνηση του χώρου στην καθημερινότητα των συγκεκριμένων ατόμων. Η ψηφιακότητα αναλαμβάνει δηλαδή τον ρόλο της διαμεσολάβησης στην ύπαρξη ή μη δεσμών με το παρελθόν (Parailias, 2021) και ειδικότερα το ΓΤ της οδού, και ακόμα πιο συγκεκριμένα τα οδωνύμια, αποτελούν ένα μέρος αυτό που είδαμε ως «online-offline linguistic landscape» (Blommaert & Maly, 2019) συνομιλώντας τόσο με τον υλικό, όσο και με τον ψηφιακό χώρο. Το επιχείρημα αυτό ενισχύεται και από άλλα στοιχεία μεσολάβησης μεταξύ των δύο αυτών χώρων. Ένα παράδειγμα είναι η χρήση του # (hashtag) που αποτελεί έναν τρόπο ταξινόμησης δεδομένων διαδικτυακά. Ωστόσο, παρατηρούμε ότι εμφανίζεται και στον φυσικό τόπο ως μία παραπομπή στον διαδικτυακό διάλογο, αλλά και ενημέρωση για την εξέλιξη της συγκεκριμένης υπόθεσης.

Εικόνα 16: #JUSTICE4ZAK/ZACKIEOH (Φωτογράφιση 12-10-22)

Έτσι, κατανοούμε αυτό που υποστηρίζει ο Hoskins ««η μνήμη του πλήθους είναι παντού, διάσπαρτη αλλά ταυτόχρονα και με δυνατότητα αναζήτησης: συνδεδεμένη, δικτυωμένη, αρχειοθετημένη» (Hoskins,2017, όπως αναφέρεται στο Parailias, 2021, σελ. 68).

Το ΓΤ του φυσικού χώρου της οδού, λοιπόν, μπορεί να αποτελεί έναν τρόπο ενημέρωσης και παραπομπής σε όσα βρίσκονται αρχειοθετημένα στο διαδικτυακό χώρο. Αυτό εμπεριέχει μία αμφίδρομη σχέση. Κάποιο άτομο μπορεί να μάθει για το ίδιο το συμβάν που τελέστηκε σε έναν φυσικό, όπως και για τα νεότερα που υπάρχουν σχετικά με αυτό, μέσα από ψηφιακά μέσα. Το Σ8_X φωτίζει και αυτήν την οπτική, σύμφωνα με την οποία, το οδωνύμιο αποτελεί ένα συμβολικό μνημείο, το οποίο, όμως από μόνο του δεν επαρκεί για τη διατήρηση της μνήμης, αλλά χρειάζεται την ενίσχυση και από άλλα μέσα:

Απόσπασμα 72:

«ε:: συντάχτηκαν πολλά κείμενα και ανέβηκαν (.) όλα αυτά είναι πιο:: (0.2) όχι to the point, αλλά κάνουνε περισσότερη εντύπωση ίσως επειδή είναι πιο: (.) δεν είναι τόσο λυτά (.) το αναλύουν περισσότερο ρε παιδί μου οπότε μπορεί και να καταλάβει περισσότερα ο άλλος από το να δει απλά ένα όνομα» (Σ8_X)

Το ψηφιακό ΓΤ, δηλαδή, που σχετίζεται με τη συγκεκριμένη δολοφονία, μπορεί να λειτουργήσει ως ένα είδος «προσθετικής μνήμης», δηλαδή ένα είδος που δεν αποτελεί προσωπικό βίωμα, αλλά ενσαρκώνεται από τη διαμεσολάβηση μέσω μαζικής κουλτούρας, λειτουργώντας έτσι σαν μία προέκταση της συλλογικής μνήμης. Αντίστοιχα, τα ψηφιακά μέσα, καταργούν τον περιορισμό του τοπικού. Αντίθετα,

Απόσπασμα 73:

«υπάρχουν πολλά γκράφιτι και όχι μόνο εκεί υπάρχουν σε όχι μόνο Ελλάδα έχουνε γίνει δηλαδή σε διάφορα pride και πορείες στο εξωτερικό έχουνε σηκωθεί αρκετά πανό και συνθήματα για τη Zackie» (Σ7_X)

Απόσπασμα 74:

«αν αλλάξει επισήμως και στους χάρτες δεν νομίζω να μπερδέψει και κάποιον τουρίστα ή στιδήποτε (0.2) ίσα ίσα θα περάσουν οι τουρίστες θα το δούνε και θα πούνε α:: τι έγινε εδώ (0.1) θα πούνε α:: ωραίος προορισμός για να έρθω εγώ με τον γκόμενο μου για να πιαστούμε χεράκι χεράκι στην Αθήνα τέλειο: (ειρωνικά)» (Σ7_X)

Έτσι, τα σημειωτικά στοιχεία που δομούν το οδωνύμιο, και το ΓΤ της οδού, μπορούν και έχουν ξεφύγει από το τοπικό και έχουν περάσει στο υπερ-τοπικό, σε μία κατάσταση όπου η πληροφορία ταξιδεύει και το φυσικό ΓΤ της οδού, περνάει στο διαδικτυακό ΓΤ, ανοίγοντας τον δημόσιο διάλογο αναφορικά με τη δολοφονία εκτός εθνικών συνόρων.

Συζήτηση- Συμπεράσματα

Μέσα από αυτήν την έρευνα έγινε φανερό ότι το Γλωσσικό Τοπίο λειτουργεί ως ένα κείμενο το οποίο είναι ανοιχτό στην ερμηνεία και τις αλλαγές, παράγοντας πολλά διαφορετικά νοήματα (Blommaert, 2010). Εντός αυτού εντοπίζονται και τα οδωνύμια, που αποτελούν μία κρατική πρακτική δημόσιας μνημόνευσης και έκφρασης ταυτοτήτων. Αναλύοντας το θεσμοποιημένο «Οδός Γλάδστωνος», συνειδητοποιούμε ότι αυτό αποσκοπεί στη διατήρηση ορισμένων πτυχών της ιστορίας που έχει, στην προκειμένη περίπτωση, γίνει εθνική (Wodak, Cillia & Reisigl, 1999). Φανερώνει επίσης τις πολιτικές διαχείρισης ταυτοτήτων (Γουμένος, 2011) που συνάδουν με την πολιτική ατζέντα του κράτους, στις οποίες δεν έχουν χώρο τα μη ετεροκανονικά άτομα, διαγωνίζοντας μέσα από τον χώρο την προβολή μόνο κρατικά «εγκεκριμένων» ταυτοτήτων. Ως αντίσταση σε αυτά εντοπίζονται στην οδό σημεία αντιμνημόνευσης που παραπέμπουν στη δολοφονία του Ζακ Κωστόπουλου/ Zackie Oh. Τόσο η λεκτική επιλογή της χρήσης του ονόματος της drag περσόνας, τη Zackie Oh, όσο και τα υλικά μέσα του ροζ και του γκλίτερ ερμηνεύονται ως μία προσπάθεια (επαν)οικειοποίησης του χώρου και έτσι και της μνήμης (Ταχτεβρενίδου, 2015), μία προσπάθεια ορατότητας των μειονοτικοποιημένων ταυτοτήτων (Alderman & Inwood, 2017) καθιστώντας την οδό μία ετεροτοπία μέσω των σημειωτικών στοιχείων του οδωνυμίου (Tufi, 2017). Το ενδεχόμενο επισημοποίησης του δεύτερου οδωνυμίου από τις αρμόδιες αρχές, θα μπορούσε να ερμηνευτεί, ανάλογα με τις προσωπικές θωρήσεις του καθενός, τόσο ως μια προσπάθεια επανόρθωσης (Duminy, 2014), όσο και μία προσπάθεια «pink-washing» (Puar, 2013). Θα

συνεπαγόταν άραγε αυτό με τη φυσικοποίηση του οδωνυμίου, με το να γίνει ένα υλικό μόνο μνημείο αφαιρώντας το συγκεκριμένο που το συνοδεύει (Young,1992);

Όστόσο, κάτι τέτοιο δεν φάνηκε να είναι η πρόθεση στο διάστημα που πραγματοποιήθηκε η έρευνα. Έτσι, ο διαρκής διάλογος του εφήμερου ΓΤ της οδού, επιβεβαιώνει ότι το ΓΤ είναι μία αρένα (Dwyer & Alderman, 2008), όπως αυτό εμφανίζεται στο οδωνύμιο, και φανερώνει τις εξουσιαστικές πρακτικές ελέγχου μέσα από τη ρύθμιση των υλικότητων του χώρου (Παπαχριστόπουλος, 1994). Η αφαίρεση του οδωνυμίου που προσομοίαζε σε επίσημο σε αντίθεση με τη διατήρηση του στένσιλ που γράφει «Οδός Zackie Oh» εγείρει ερωτήματα σχετικά με τους τρόπους παρέμβασης στο ΓΤ. Είναι άραγε και οι παρεμβάσεις μία μορφή κρατικής παραχώρησης (Δημητρακάκη, 2020); Και αν έτσι, τότε ποιος είναι ο ρόλος των αντιμνημείων; Με αναφορά στον ρόλο των αντιμνημείων, είδαμε ότι η επιτελεσματικότητα της μνήμης μέσα από το οδωνύμιο «Οδός Zackie Oh» ερμηνεύεται από τα συνεντευξιαζόμενα άτομα με βάση δύο λειτουργίες, αυτή της υπενθύμισης στα υπεύθυνα για τη δολοφονία άτομα, και αυτή της μνημόνευσης του ατόμου με στόχο τη διαχρονική ενθύμηση της δολοφονίας από το κοινωνικό σύνολο. Στο τελευταίο, προκύπτουν ζητήματα που αφορούν τη φύση των οδωνυμίων. Όπως έγινε φανερό από την έρευνα ακόμα και η θέαση μία συγκεκριμένης κατάστασης του οδωνυμίου σε κάποια συγκεκριμένη χρονική στιγμή επηρεάζεται από τα σημεία που φέρνουν στο προσκήνιο πρότερες γνώσεις και πεποιθήσεις οι οποίες φιλτράρουν και ορίζουν την ερμηνεία του ΓΤ. Πώς, όμως, αποφεύγουμε τη σημασιολογική μετατόπιση και το να γίνουν κενά σημαινόμενα (Azaryahu, 1996), όπως στην περίπτωση του οδωνυμίου «Οδός Γλάδστωνος», όπου κανένα από τα συνεντευξιαζόμενα δεν γνώριζε ποιος και τι μνημονεύονταν; Σε αυτό το ερώτημα κλειδί θεωρώ ότι είναι κάτι που ήδη προέκυψε από την έρευνα, η ενημέρωση μέσω της μνημόνευσης, όσο το πέρασμα από το τοπικό στο υπερ-τοπικό και το παγκόσμιο. Ήδη πολλά από τα σημειωτικά στοιχεία στην οδό συνδέονται με το ΓΤ του διαδικτύου (Blommaert & Maly, 2019), καθιστώντας το ΓΤ ένα μέσο διαμεσολάβησης της μνήμης, αλλά και καθιστώντας τις μνήμες «προσθετικές» (Landsberg, 2009). Έτσι, η γνώση του συμβάντος ξεφεύγει από τα στενά όρια του κέντρου της Αθήνας, και των κατοίκων/ περαστικών εκεί. Και σε αυτήν την περίπτωση βέβαια, κάποιο αναζητά και βρίσκει πληροφορίες που το ενδιαφέρουν. Για να διερευνηθεί αυτό πρέπει να αναρωτηθούμε πού εντέλει απευθύνεται ένα αντιμνημείο και πώς μπορεί το ΓΤ να αποτελέσει έναν ορατό, συμπεριληπτικό και διαδραστικό χώρο κριτικής μνημόνευσης;

Βιβλιογραφία

Abas, S. (2019). *Commemoration, Contestations and Collective Memory: A Linguistic Landscape Study of Buenos Aires, Argentina* (Doctoral dissertation, Indiana University).

Alderman, D. H., & Inwood, J. (2013). Street naming and the politics of belonging: spatial injustices in the toponymic commemoration of Martin Luther King Jr. *Social & Cultural Geography*, 14(2), 211-233.

Assmann, A. (2006). Memory, Individual. *The Oxford handbook of contextual political analysis*, 5, 213.

Assmann, J. (2011). *Communicative and cultural memory* (pp. 15-27). Springer Netherlands.

Azaryahu, M. (1996). The power of commemorative street names. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14(3), 311–330. doi:10.1068/d140311

- Azaryahu, M. (2009). "Naming the Past: The Significance of Commemorative Street Names." In L. Berg and J. Vuolteenaho (Eds.), *Critical Toponymies: The Contested Politics of Place Naming* (pp. 53–70). Farnham: Ashgate.
- Bakhtin M. 1981. *The Dialogic Imagination: Four Essays*, ed. M Holquist. Austin: Univ. Tex. Press
- Bass, O., & Houghton, J. (2018, December). Street names and statues: The identity politics of naming and public art in contemporary Durban. In *Urban Forum* (Vol. 29, No. 4, pp. 413-427). Dordrecht: Springer Netherlands.
- Ben-Rafael, E., Shohamy, E., Hasan Amara, M., & Trumper-Hecht, N. (2006). Linguistic landscape as symbolic construction of the public space: The case of Israel. *International journal of multilingualism*, 3(1), 7-30.
- Billig, M. (1995). *Banal nationalism*. London: Sage.
- Blommaert, J. (2010). *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge University Press.
- Blommaert, J., & Maly, I. (2019). Invisible lines in the online-offline linguistic landscape. *Tilburg Papers in Culture Studies*, 223(11).
- Bodnar, J. (1992). *Remaking America: Public Memory, Commemoration, and Patriotism in the Twentieth Century* (Princeton, NJ: Princeton University Press).
- Borah, R., & Nandi, S. (2012). Reclaiming the feminist politics of 'SlutWalk'. *International Feminist Journal of Politics*, 14(3), 415-421.
- Brubaker, R., & Cooper, F. (2000). Beyond "identity". *Theory and society*, 29(1), 1-47.
- Buchstaller, I., Schneider, C., & Alvanides, S. (2022). Towards a taxonomy of arguments for and against street renaming: Exploring the discursive embedding of street name changes in the Leipzig cityscape. *Linguistic Landscape. An international journal.* (Buchstaller, Schneider & Alvanides, 2022)
- Chikovani, N. (2019). New memory–new identity: Active forgetting in the process of the formation of new memory (Georgia in the 1990s and 2000s). *Eastern Europe Regional Studies*, 1.
- Cooper, F., & Brubaker, R. (2000). Beyond "identity".
- Coulmas, F. (2008). Linguistic landscaping and the seed of the public sphere. In *Linguistic Landscape* (pp. 21-32). Routledge.
- Crețan, R., & Matthews, P. W. (2016). Popular responses to city-text changes: street naming and the politics of practicality in a post-socialist martyr city. *Area*, 48(1), 92-102.
- Daful, M. G., Ezeamaka, C. K., & Sani, H. (2019). ASSESSMENT OF INAPPROPRIATE STREET NAMING IN KADUNA METROPOLIS, NIGERIA. *READINGS*, 108.
- Dudai, Y. (2004). *Memory from A to Z: Keywords, concepts, and beyond*. Oxford University Press, USA.
- Duminy, J. (2014). Street renaming, symbolic capital, and resistance in Durban, South Africa. *Environment and Planning D: Society and Space*, 32(2), 310-328.

- Dwyer, O. J., & Alderman, D. H. (2008). Memorial landscapes: analytic questions and metaphors. *GeoJournal*, 73(3), 165-178.
- Edenborg, E. (2020). Visibility in global queer politics. *The Oxford handbook of global LGBT and sexual diversity politics*, 349.
- Ekers, M., Hart, G., Kipfer, S., & Loftus, A. (Eds.). (2012). *Gramsci: Space, nature, politics*. John Wiley & Sons.
- Fivush, R., & Merrill, N. (2014). The personal past as historically, culturally and socially constructed. *Applied Cognitive Psychology*, 28(3), 301-303.
- Foucault, M. (1980). *Language, counter-memory, practice: Selected essays and interviews*. Cornell University Press.
- Girof, C. (2006). Vision in motion: Representing landscape in time. In C. Waldheim (Ed.), *The landscape urbanism reader* (pp. 87–103). New York, NY: Princeton Architectural Press.
- Halbwachs, M. (2020). *On collective memory*. University of Chicago press.
- Hoelscher, S. (2008). Angels of memory: photography and haunting in Guatemala City. *GeoJournal*, 73, 195-217.
- Hoteit, A. (2015). War against architecture, identity and collective memory. *International Journal of Development Research*, 5(2), 3415-3420.
- Jelin, E. (2003). *State repression and the labors of memory* (Vol. 18). U of Minnesota Press.
- Khayatt, D. (2002). Toward a queer identity. *Sexualities*, 5(4), 487-501.)
- Kitsiou, R., & Bratimou, S. (2023). Homescapes of im~ mobility: Migratory transpatial repertoires during the pandemic. *Language in Society*, 1-24.
- Koller, V. (2008). Not just a colour': pink as a gender and sexuality marker in visual communication. *Visual communication*, 7(4), 395-423.
- Landry, R., & Bourhis, R. Y. (1997). Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of language and social psychology*, 16(1), 23-49.
- Landsberg, A. (2009). Memory, empathy, and the politics of identification. *International Journal of Politics, Culture, and Society IJPS*, 22, 221-229.
- Light, D., & Young, C. (2017). The politics of toponymic continuity: The limits of change and the ongoing lives of street names. In *The political life of urban streetscapes* (pp. 185-201). Routledge.
- Light, D., Nicolae, I., & Suditu, B. (2002). Toponymy and the Communist city: Street names in Bucharest, 1948-1965. *GeoJournal*, 135-144.
- Lou, J. J. (2016). Shop sign as monument: The discursive recontextualization of a neon sign. *Linguistic Landscape. An International Journal*, 2(3), 211-222.
- Martina, P. (2019). A journey through a collective memory of a city. Non-standardized urban toponymy as a means of silent resistance and collective humour during the Communist era in Czechoslovakia. *Коммуникативные исследования*, 6(1), 194-204.

- Messekher, H. (2015). A linguistic landscape analysis of the sociopolitical demonstrations of Algiers: A politicized landscape. *Conflict, exclusion and dissent in the linguistic landscape*, 260-279.
- Milani, T. M. (2013). Whither linguistic landscapes? The sexed facets of ordinary signs. *Tilburg Papers in Culture Studies*, 53, 1-34.
- Milani, T. M., & Levon, E. (2016). Sexing diversity: Linguistic landscapes of homonationalism. *Language & Communication*, 51, 69-86.
- Mitchell, K. (2003). Monuments, memorials, and the politics of memory. *Urban Geography*, 24(5), 442-459.
- Mlynář, J. (2014). Language and collective memory: insights from social theory. *Slovenská politologická revue*, (3), 217-236.
- Molden, B. (2016). Resistant pasts versus mnemonic hegemony: On the power relations of collective memory. *Memory Studies*, 9(2), 125-142.
- Nicolae, I. (2010). CAMINO DE SANTIAGO-PLACE NAMES AND STREET NAMES AS BORDER POSTS IN THE COLLECTIVE MEMORY (I). *Human Geographies*, 4(1), 17. (Nicolae, 2010)
- Nora Pierre [1989] «Between Memory and History: Les Lieux de Memoire» Special Issue : Memory and counter- memory (Spring 1989) pp. 7-24 (18 pages) Published By: University of California Press
- Palonen, K. (1993). Reading street names politically (pp. 103-121). na.
- Papailias, P. (2021). Lifelogging, datafication and the turn to forgetting: Thinking digital memory studies through The Entire History of You. *The Moral Uncanny in Black Mirror*, 59-78.
- Pennycook, A. (2008). Linguistic landscapes and the transgressive semiotics of graffiti. In *Linguistic Landscape* (pp. 342-352). Routledge.
- Peteet, J. (2005). "Words as Interventions: Naming in the Palestine–Israel Conflict." *Third World Quarterly*, 26(1): 153–172
- Peters, S. (2017). Sharing space or meaning? A geosemiotic perspective on shared space design. *Applied Mobilities*, 1–21.
- Puar, J. (2013). Homonationalism as assemblage: Viral travels, affective sexualities. *Jindal Global Law Review*, 4(2), 23–43.
- Puzey, G. (2011). New research directions in toponomastics and linguistic landscapes. *Onoma*, 46, 211-226. (Puzey, 2011).
- Raento, P., & Watson, C. J. (2000). Gernika, Guernica, Guernica? *Political Geography*, 19(6), 707–736. doi:10.1016/s0962-6298(00)00002-0
- Rose-Redwood, R., Alderman, D., & Azaryahu, M. (2017). The urban streetscape as political cosmos. In *The political life of urban streetscapes* (pp. 1-24). Routledge.
- Rubdy, R. (2015). Conflict and exclusion: The linguistic landscape as an arena of contestation. *Conflict, exclusion and dissent in the linguistic landscape*, 1-24.
- Sarat, A., & Kearns, T. R. (Eds.). (2009). *History, memory, and the law*. University of Michigan Press.

Schudson, M. (1997). Lives, laws, and language: Commemorative versus non-commemorative forms of effective public memory. *Communication Review (The)*, 2(1), 3-17.

Scollon, R., & Scollon, S. W. (2003). *Discourses in place: Language in the material world*. Routledge.

Smith, B. (2018). Engaging geography at every street corner: Using place-names as critical heuristic in social studies. *The Social Studies*, 109(2), 112-124.

Spolsky, B. (2008). Prolegomena to a sociolinguistic theory of public signage. In *Linguistic Landscape* (pp. 33-47). Oxford, UK: Routledge.

Thrift, N.J. (1997). The still point: resistance, embodiment and dance. In S. Pile, & M. Keith (Eds.), *Geographies of Resistance* (pp. 124 - 151). Routledge

Triandafyllidou, A. (1998). National identity and the 'other'. *Ethnic and racial studies*, 21(4), 593-612

Tufi, S. (2019). Instances of Emplaced Memory: The Case of Alghero/L'Alguer. R. Blackwood, & J. Macalister.(Eds.), *Multilingual memories: Monuments, museums and the linguistic landscape*, 237-262.

Tufi, S. (2017). Liminality, heterotopic sites, and the linguistic landscape: The case of Venice. *Linguistic Landscape*, 3(1), 78-99.

Vignoles, V. L., Schwartz, S. J., & Luyckx, K. (2011). Introduction: Toward an integrative view of identity. In *Handbook of identity theory and research* (pp. 1-27). New York, NY: Springer New York.

Wertsch, J. V., & Roediger III, H. L. (2008). Collective memory: Conceptual foundations and theoretical approaches. *Memory*, 16(3), 318-326.

Wodak, R., De Cillia, R., & Reisigl, M. (1999). The discursive construction of national identities. *Discourse and Society*, 10(2), 149-173.

Young, J. E. (1992). The Counter-Monument: Memory against Itself in Germany Today. *Critical Inquiry*, 18(2), 267-296.

Γούμενος, Θ. (2011). Εθνοτικές και εθνικές ταυτότητες: κονστρουκτιβισμός, σχεσιακή θέαση και αναλυτικά ζητήματα. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 38, 33-50.

Γραμματικοπούλου, Χ. (2022), 'Επιτελεστικός ακτιβισμός και αισθητική της φεμινιστικής αντίστασης', στο: Ελπίδα Καραμπά, Ίρις Λυκουριώτη (επιμ.), *Φεμινιστικές θεωρίες, Αισθητικές Πρακτικές και Παγκοσμιοποιημένες Τεχνολογίες*, Βόλος: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Θεσσαλίας & Κέντρο Νέων Μέσων και Φεμινιστικών Πρακτικών στον Δημόσιο Χώρο

Δημητρακάκη, Α. (2020). Για τι πράγμα μιλάμε, όταν μιλάμε για κοινωνικούς ανταγωνισμούς. Στο Α.Αθανασίου & Δ. Παπανικολάου (Επιμ.), *Κουήρ Πολιτική/Δημόσια Μνήμη: 30 Κείμενα για τον Ζακ* (1^η εκδ.,σελ. 231-244). Rosa Luxemburg Stiftung.Καρακίτσου, Β. Γ. (2023). *Αφηγηματικοί χώροι* (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης)

Λυκουριώτη, Ι., 2017. 'In Times of Weird Fear: What can an assembly as an artistic form do against fear?'. Στο: Bailey, S., Marketou, J., επιμ., *Organizing from Below/HOW Assemblies Matter? Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Naked Punch*.

Μπέλλου, Ε. Γ. (2018). Making memory relevant (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Παπαχριστόπουλος, Ν. (1994). σημασίες και διαχείριση της υποκειμενικότητας. δοκίμια, Επιθεώρηση Κοινωνικών Σπουδών//dokimes, Review of Social Studies, (2), 151-164.

Πέττας, Δ. (2016). Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΧΩΡΟΣ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΑΣΤΙΚΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ: ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑ. Γεωγραφίες, 137-153.

Σταυρίδης, Σ. (2006). Μνήμη και εμπειρία του χώρου. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Ταχτεβρενίδου, Α. Π. (2015). Μνήμη και τόπος (Doctoral dissertation, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης).

Τζήκας, Κ. Π. (2022). Εκτός τόπου, εκτός χρόνου, εκτός εαυτού: εκστατικά υποκείμενα σε επιτελεστικές ετεροτοπίες της Αθήνας.

Χατζημουράτ, Σ. (2022). Γλώσσα και Ταυτότητα: Η ομιλία των παιδιών σε μη θεσμικά πλαίσια διεπίδρασης.

Χριστουλάκη, Δ. Ν. (2017). Συνθήματα με έμφυλο και σεξουαλικό περιεχόμενο στο γλωσσικό τοπίο της Μυτιλήνης. [Original source: <https://studycrumb.com/alphabetizer>]

Παραρτήματα

Παράρτημα I

Οι άξονες που χρησιμοποιήθηκαν ήταν κοινοί και για τις δύο κατηγορίες, ενώ οι ερωτήσεις της συνέντευξης εμφάνιζαν μία μικρή διαφοροποίηση (Παράρτημα 2&3)

1ος Άξονας: Προφίλ των συνεντευξιζόμενων ατόμων και σχέση (πρότερες εμπειρίες) με την οδό

Γλάδστωνος

2ος Άξονας: Πρότερες επαφές και αλληλεπιδράσεις με το ΓΤ

3ος Άξονας: Γνώμη και συναισθήματα για τη μετονομασία της οδού

Παράρτημα II

Οδηγός Ημιδομημένης Συνέντευξης για άτομα χωρίς ακτιβιστική δράση

Οδηγός συνεντεύξεων:

1ος Άξονας: Προφίλ των συνεντευξιζόμενων ατόμων και σχέση (πρότερες εμπειρίες) με την οδό

Γλάδστωνος

Καλωσόρισμα – Ευχαριστίες (δεοντολογία της έρευνας) – Ενημέρωση για τον σκοπό της έρευνας - Υπογραφή Ρητής συναίνεσης – Ενημέρωση για το πότε ανοίγει το μαγνητοφωνάκι και επιβεβαίωση για συναίνεση για ηχογράφηση ακόμη κι αν το γράφει το χαρτί το επαναλαμβάνω και προφορικά.

Ερώτηση 1: Ας ξεκινήσουμε, πες μου λίγα πράγματα για εσένα και για τη σχέση σου με την πόλη της Αθήνας;

Ερώτηση 2: Γενικώς κυκλοφορείς στο κέντρο της Αθήνας; Σε ποιες περιοχές και σε ποιες περιστάσεις;

2ος Άξονας: Πρότερες επαφές και αλληλεπιδράσεις με το ΓΤ

Ερώτηση 3: Γενικώς όταν περπατάς στον δρόμο ποιες πληροφορίες στους δρόμους και στους τοίχους σου τραβούν την προσοχή, σου φαίνονται χρήσιμες ή ενδιαφέρουσες;

Ερώτηση 4: Εσύ προσωπικά έχεις γράψει κάτι ποτέ σε δημόσιο χώρο ή έχεις προσθέσει δικό σου μήνυμα σε κάποιο μέρος;

Αν ναι, με ποιον τρόπο και με ποιον σκοπό;

Αν όχι, τι πιστεύεις για τα άτομα που το κάνουν που το κάνουν;

Αν ναι, τι πιστεύεις για τα άτομα που το κάνουν αυτό συστηματικά; (βοηθητικά: π.χ. με γκράφιτι, αφίσες κλπ)

3ος Άξονας: Γνώμη και συναισθήματα για την μετονομασία της οδού

Ερώτηση 5: Θα ήθελα τώρα να σου δείξω μια φωτογραφία. Για πες μου, τι παρατηρείς εδώ;

Ερώτηση 6: Αν βρισκόσουν εκεί και ήθελες να δώσεις πληροφορίες για το πού βρίσκεσαι τι θα έλεγες; Θα ήθελα τώρα να εστιάσεις στον τοίχο και στην πινακίδα της οδού.

Ερώτηση 7: Πώς πιστεύεις ότι προέκυψε αυτό;

Πολύ ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις, σε ευχαριστώ πολύ!

Ερώτηση 8: Θα ήθελα τώρα να μου περιγράψεις αυτές τις φωτογραφίες.

Ερώτηση 9: Καθημερινά τι σου φαίνεται πιο πρακτικό να χρησιμοποιείς αν θες να πεις για παράδειγμα πού βρίσκεσαι;

Ερώτηση 10: Πώς και γιατί πιστεύεις ότι προκύπτει αυτό;

Ερώτηση 11: Έχεις υπόψη σου άλλα παραδείγματα τέτοια; Θα μπορούσες να αναφέρεις κάποια;

Ερώτηση 12: Έχω εδώ δύο σύντομα αποσπάσματα που θα ήθελα να διαβάσουμε μαζί:

«Η επίσημη ονομασία της οδού προέρχεται από τον Βρετανό φιλελεύθερο πολιτικό, Γουίλιαμ Γλάδστων, που ως Υπουργός Οικονομικών είχε ψηφίσει υπέρ της ένωσης των Ιονίων Νήσων με την Ελλάδα και ως πρωθυπουργός είχε συμβάλει στην παραχώρηση της Θεσσαλίας και της Άρτας στην Ελλάδα το 1881. Οι θέσεις του Άγγλου πολιτικού, παρά τη φαινομενικά ευμενή στάση σχετικά με το ελληνικό ζήτημα, δεν τον έκαναν καθολικά αγαπητό στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα. Η απόφαση μάλιστα για ανέγερση ενός ανδριάντα του πολιτικού, τον Νοέμβριο του 1882 από τη σύγκλητο του πανεπιστημίου ανέδειξε πτυχές της πολιτικής

της μνήμης. Η απόφαση αυτή, παρά το αρχικό κλίμα ενθουσιασμού και την αθρόα συσσώρευση εισφορών για την ανέγερση του ανδριάντα, προκάλεσε αντιδράσεις. Τόσο για την για πρώτη και μοναδική απόφαση να ανεγερθεί ανδριάντας προς τιμήν ζώντος προσώπου και μάλιστα πολιτικού εν ενεργεία, όσο και για την πρόσδεση της Ελλάδας με την γεμάτη διακυμάνσεις εξωτερική πολιτική της Αγγλίας. Ο θάνατος του Γλάδστονα το 1898 και η στάση του στο Κρητικό ζήτημα ήρε τελικά τις ενστάσεις και έγιναν τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα μπροστά από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το 1900.» Πηγή: <https://www.pressenza.com/el/2022/09/odos-gladstonos-i-zackie-oh>

«Ακτιβιστής της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, πρωτοστατούσε για τα δικαιώματα των οροθετικών. Αλλωστε ο ίδιος, όντας ομοφυλόφιλος και οροθετικός, ήταν από τους πρώτους που μίλησαν ανοιχτά για την οροθετικότητα και το στίγμα που περιβάλλει τους ανθρώπους αυτούς. Ο Ζακ Κωστόπουλος, που έπεσε νεκρός μετά την απόπειρα ληστείας του κοσμηματοπωλείου στην Ομόνοια, είχε εργαστεί σε κέντρο πρόληψης για τον ιό του HIV ενώ πραγματοποιούσε και drag show.» (Πηγή: <https://www.tanea.gr/print/2018/09/24/greece/roios-itan-o-zakkostopoulos/>). Το μεσημέρι της 21ης Σεπτεμβρίου 2018 στο κοσμηματοπωλείο της οδού Γλάδστονος ο Ζακ Κωστόπουλος, δολοφονείται (...) Η δίκη για την απόδοση ευθυνών ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 2021 και στις 3 Μαΐου 2022 η κατηγορία της αξιόποινης πράξης της θανατηφόρας σωματικής βλάβης αναγνωρίστηκε στους δύο φυσικούς αυτουργούς της δολοφονίας, ενώ αποφασίστηκε η αθώωση των τεσσάρων κατηγορούμενων αστυνομικών.(Πηγή: <https://www.pressenza.com/el/2022/09/odos-gladstonos-i-zackie-oh/>)

Τι σκέψεις και τι συναισθήματα σου δημιουργούνται ως προς αυτές τις πληροφορίες;

Επεξήγηση, αν δεν προκύψει από την ερώτηση: Θα ήθελες να συμφωνήσεις, να διαφωνήσεις, προσθέσεις, να αφαιρέσεις ή γενικά να αλλάξεις κάτι σε αυτά τα αποσπάσματα;

Ερώτηση 13: Μήπως σε αυτό το σημείο αφού συζητήσαμε κι αυτά τα κείμενα, θα ήθελες να συμπληρώσεις κάτι ως προς το νόημα που έχει για εσένα στην καθημερινότητά σου να αναφέρεσαι στην οδό αυτή ως οδό Γλάδστονος ή οδός Zackie Oh;

Ερώτηση 14: Και πώς ερμηνεύεις γενικότερα την κίνηση αυτή να αντικατασταθεί το όνομα της οδού σε «Zackie Oh»; Τι μήνυμα πιστεύεις θέλει να δώσει; Πώς προκύπτει, από ποιο και γιατί κατά τη γνώμη σου

Ερώτηση 15: Πιστεύεις ότι έχουν αποτέλεσμα τέτοιες πράξεις στον δημόσιο χώρο; Με ποιον τρόπο; Έχουν νόημα και αντίκτυπο στην καθημερινότητά μας; Υπάρχουν κατά τη γνώμη σου και πιο αποτελεσματικοί τρόποι να εκφράσεις τέτοια μηνύματα;

Ερώτηση 16: Αυτά από εμένα, νομίζω ότι δεν έχω κάτι άλλο να σε ρωτήσω. Μήπως υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες εσύ να πεις για αυτό το θέμα; Σε ευχαριστώ πάρα πολύ και πάλι! Αν στην πορεία, μετανιώσεις, έχεις οποιαδήποτε απορία ξανασκεφτείς κάτι ή θυμηθείς κάτι το οποίο θα θέλεις να μοιραστείς μη διστάσεις να επικοινωνήσεις μαζί μου!

Παράρτημα III

Οδηγός Ημιδομημένης Συνέντευξης για άτομα με ακτιβιστική δράση

Οδηγός συνεντεύξεων:

1ος Άξονας: Προφίλ των συνεντευξιζόμενων ατόμων και σχέση (πρότερες εμπειρίες) με την οδό

Γλάδστωνος

Καλωσόρισμα – Ευχαριστίες (δεοντολογία της έρευνας) – Ενημέρωση για τον σκοπό της έρευνας - Υπογραφή Ρητής συναίνεσης – Ενημέρωση για το πότε ανοίγει το μαγνητοφωνάκι και επιβεβαίωση για συναίνεση για ηχογράφηση ακόμη κι αν το γράφει το χαρτί το επαναλαμβάνω και προφορικά.

Ερώτηση 1: Ας ξεκινήσουμε, πες μου λίγα πράγματα για εσένα και για τη σχέση σου με την πόλη της Αθήνας;

Ερώτηση 2: Γενικώς κυκλοφορείς στο κέντρο της Αθήνας; Σε ποιες περιοχές και σε ποιες περιστάσεις;

2ος Άξονας: Πρότερες επαφές και αλληλεπιδράσεις με το ΓΤ

Ερώτηση 3: Γενικώς όταν περπατάς στον δρόμο ποιες πληροφορίες στους δρόμους και στους τοίχους σου τραβούν την προσοχή, σου φαίνονται χρήσιμες ή ενδιαφέρουσες;

Ερώτηση 4: Εσύ προσωπικά έχεις γράψει κάτι ποτέ σε δημόσιο χώρο ή έχεις προσθέσει δικό σου μήνυμα σε κάποιο μέρος;

Αν ναι, με ποιον τρόπο και με ποιον σκοπό;

Αν όχι, τι πιστεύεις για τα άτομα που το κάνουν που το κάνουν;

Αν ναι, τι πιστεύεις για τα άτομα που το κάνουν αυτό συστηματικά; (βοηθητικά: π.χ. με γκράφιτι, αφίσες κλπ)

3ος Άξονας: Γνώμη και συναισθήματα για την μετονομασία της οδού

Ερώτηση 5: Θα ήθελα τώρα να σου δείξω μια φωτογραφία. Για πες μου, τι παρατηρείς εδώ;

Ερώτηση 6: Αν βρισκόσουν εκεί και ήθελες να δώσεις πληροφορίες για το πού βρίσκεσαι τι θα έλεγες; Θα ήθελα τώρα να εστιάσεις στον τοίχο και στην πινακίδα της οδού.

Ερώτηση 7: Πώς πιστεύεις ότι προέκυψε αυτό;

Πολύ ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις, σε ευχαριστώ πολύ!

Ερώτηση 8: Θα ήθελα τώρα να μου περιγράψεις αυτές τις φωτογραφίες.

Ερώτηση 9: Καθημερινά τι σου φαίνεται πιο πρακτικό να χρησιμοποιείς αν θες να πεις για παράδειγμα πού βρίσκεσαι;

Ερώτηση 10: Πώς και γιατί πιστεύεις ότι προκύπτει αυτό;

Ερώτηση 11: Έχεις υπόψη σου άλλα παραδείγματα τέτοια; Θα μπορούσες να αναφέρεις κάποια;

Ερώτηση 12: Έχω εδώ δύο σύντομα αποσπάσματα που θα ήθελα να διαβάσουμε μαζί:

«Η επίσημη ονομασία της οδού προέρχεται από τον Βρετανό φιλελεύθερο πολιτικό, Γουίλιαμ Γλάδστων, που ως Υπουργός Οικονομικών είχε ψηφίσει υπέρ της ένωσης των Ιονίων Νήσων με την Ελλάδα και ως πρωθυπουργός είχε συμβάλει στην παραχώρηση της Θεσσαλίας και της Άρτας στην Ελλάδα το 1881. Οι θέσεις του Άγγλου πολιτικού, παρά τη φαινομενικά ευμενή στάση σχετικά με το ελληνικό ζήτημα, δεν τον έκαναν καθολικά αγαπητό στην Ελλάδα στα τέλη του 19ου αιώνα. Η απόφαση μάλιστα για ανέγερση ενός ανδριάντα του πολιτικού, τον Νοέμβριο του 1882 από τη σύγκλητο του πανεπιστημίου ανέδειξε πτυχές της πολιτικής της μνήμης. Η απόφαση αυτή, παρά το αρχικό κλίμα ενθουσιασμού και την αθρόα συσσώρευση εισφορών για την ανέγερση του ανδριάντα, προκάλεσε αντιδράσεις. Τόσο για την για πρώτη και μοναδική απόφαση να ανεγερθεί ανδριάντας προς τιμήν ζώντος προσώπου και μάλιστα πολιτικού εν ενεργεία, όσο και για την πρόσδεση της Ελλάδας με την γεμάτη διακυμάνσεις εξωτερική πολιτική της Αγγλίας. Ο θάνατος του Γλάδστωνα το 1898 και η στάση του στο Κρητικό ζήτημα ήρε τελικά τις ενστάσεις και έγιναν τα αποκαλυπτήρια του ανδριάντα μπροστά από το Πανεπιστήμιο Αθηνών, το 1900.» Πηγή: <https://www.pressenza.com/el/2022/09/odos-gladstonos-i-zackie-oh>

«Ακτιβιστής της ΛΟΑΤΚΙ κοινότητας, πρωτοστατούσε για τα δικαιώματα των οροθετικών. Αλλωστε ο ίδιος, όντας ομοφυλόφιλος και οροθετικός, ήταν από τους πρώτους που μίλησαν ανοιχτά για την οροθετικότητα και το στίγμα που περιβάλλει τους ανθρώπους αυτούς. Ο Ζακ Κωστόπουλος, που έπεσε νεκρός μετά την απόπειρα ληστείας του κοσμηματοπωλείου στην Ομόνοια, είχε εργαστεί σε κέντρο πρόληψης για τον ιό του HIV ενώ πραγματοποιούσε και drag show.» (Πηγή: <https://www.tanea.gr/print/2018/09/24/greece/roios-itan-o-zakkostopoulos/>). Το μεσημέρι της 21ης Σεπτεμβρίου 2018 στο κοσμηματοπωλείο της οδού Γλάδστωνος ο Ζακ Κωστόπουλος, δολοφονείται (...) Η δίκη για την απόδοση ευθυνών ξεκίνησε

τον Οκτώβριο του 2021 και στις 3 Μαΐου 2022 η κατηγορία της αξιόποινης πράξης της θανατηφόρας σωματικής βλάβης αναγνωρίστηκε στους δύο φυσικούς αυτουργούς της δολοφονίας, ενώ αποφασίστηκε η αθώωση των τεσσάρων κατηγορούμενων αστυνομικών.(Πηγή: <https://www.pressenza.com/el/2022/09/odos-gladstonos-i-zackie-oh/>)

Τι σκέψεις και τι συναισθήματα σου δημιουργούνται ως προς αυτές τις πληροφορίες;

Επεξήγηση, αν δεν προκύψει από την ερώτηση: Θα ήθελες να συμφωνήσεις, να διαφωνήσεις, προσθέσεις, να αφαιρέσεις ή γενικά να αλλάξεις κάτι σε αυτά τα αποσπάσματα;

Ερώτηση 13: Μήπως σε αυτό το σημείο αφού συζητήσαμε κι αυτά τα κείμενα, θα ήθελες να συμπληρώσεις κάτι ως προς το νόημα που έχει για εσένα στην καθημερινότητά σου να αναφέρεσαι στην οδό αυτή ως οδό Γλάδστωνος ή οδός Zackie Oh;

Ερώτηση 14: Και πώς ερμηνεύεις γενικότερα την κίνηση αυτή να αντικατασταθεί το όνομα της οδού σε «Zackie Oh»; Τι μήνυμα πιστεύεις θέλει να δώσει; Πώς προκύπτει, από ποιο και γιατί κατά τη γνώμη σου;

Ερώτηση 15: Σημαίνει κάτι για εσένα προσωπικά αυτή η πράξη; Αν ναι, τι;

Ερώτηση 16: Ποιος πιστεύεις ότι θα είναι ο αντίκτυπος αυτής της πράξης; Και ποιος θα ήθελες να είναι;

Ερώτηση 17: Αυτά από εμένα, νομίζω ότι δεν έχω κάτι άλλο να σε ρωτήσω. Μήπως υπάρχει κάτι άλλο που θα ήθελες εσύ να πεις για αυτό το θέμα; Σε ευχαριστώ πάρα πολύ και πάλι! Αν στην πορεία, μετανιώσεις, έχεις οποιαδήποτε απορία ξανασκεφτείς κάτι ή θυμηθείς κάτι το οποίο θα θέλεις να μοιραστείς μη διστάσεις να επικοινωνήσεις μαζί μου!

Παράρτημα IV

Φόρμα συναίνεσης

ΉΡΑΠΗ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η έρευνα πραγματοποιείται τα πλαίσια της εκπόνησης πτυχιακής εργασίας του Τμήματος Γλωσσικών και Διαπολιτισμικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Την ευθύνη για τον σχεδιασμό και την υλοποίηση της έρευνας έχει η φοιτήτρια **Ντόφνη Δάφνη Ζάνουρα**, υπό την επίβλεψη της Ρούλας Κίτσιου, Επίκουρης Καθηγήτριας ΤΓΔΣ.

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση του Γλωσσικού Τοπίου της Αθήνας και οι καταγραφές των εντυπώσεων των **συμμετεχόντων** μέσα από μία μελέτη περίπτωσης.

Σε αυτό το πλαίσιο, η συμμετοχή σας στην συνέντευξη διάρκειας 40-60λεπτών θα ήταν πολύ σημαντική για την εκπόνηση αυτής της έρευνας, αφού η εμπειρία και οι ιδέες σας θα βοηθήσουν στην διερεύνηση αυτών των στοιχείων.

Για τις ανάγκες της επεξεργασίας των δεδομένων που θα μοιραστείτε μαζί μου θα χρειαστεί η **ηχογράφηση** της συνάντησής μας. Στα δεδομένα αυτά θα έχει πρόσβαση μόνο η ερευνήτρια **Ντόφνη Δάφνη Ζάνουρα**. Με βάση την **δεοντολογία της έρευνας** θα τηρηθεί αυστηρά η **ανωνυμία** σχετικά με όλες τις πληροφορίες που θα μοιραστείτε και έχετε ο δικαίωμα να αποσύρετε τη συμμετοχή σας σε οποιοδήποτε στάδιο της έρευνας.

Μπορείτε να επικοινωνήσετε μαζί μου στο email: ddaphne.012@gmail.com ή στο κινητό 6907199032.

Υπογράφοντας αυτή την φόρμα (υπογράφετε δύο αντίτυπα, κρατάτε ένα από αυτά) **δηλώνετε** ότι **έχετε ενημερωθεί** για τον σκοπό της έρευνας, τη διαδικασία της συζήτησης και την καταγραφή της και ότι **συναίνετε** στην εθελοντική συμμετοχή σας στην έρευνα.

Ημερομηνία/ Τόπος

Ημερομηνία/ Τόπος

Όνοματεπώνυμο Συμμετέχοντα/**α/α/α/α/**@

Όνοματεπώνυμο Ερευνήτριας

Υπογραφή

Υπογραφή

Παράρτημα V

Σύμβολα Απομαγνητοφώνησης Συνεντεύξεων

=	ταχύτατη εναλλαγή των ομιλητών/τριών
/	Διακοπή
[	έναρξη επικάλυψης
]	λήξη επικάλυψης
-	αυτοδιόρθωση
(.)	Παύση μικρότερη του δευτερολέπτου
(0.0)	παύση για όσο χρονικό διάστημα σημειώνεται
↑	απότομος ανοδικός επιτονισμός
↓	απότομος καθοδικός επιτονισμός
<>	βραδύτερη εκφορά περιεχομένου
><	ταχύτερη εκφορά περιεχομένου
°	έναρξη χαμηλόφωνης εκφοράς μέχρι το τέλος του εκφωνήματος
°λέξη°	χαμηλόφωνη εκφορά περιεχομένου
λέξη ^η	υψηλός επιτονισμός υπογραμμισμένου εκφωνήματος
<u>λέξη</u>	υψηλός επιτονισμός λέξης
ΛΕΞΗ	δυνατή ομιλία – έμφαση λέξης
<u>ΛΕΞΗ</u>	πολύ δυνατή ομιλία – έντονη έμφαση λέξης
::	ποσότητα φωνήεντος
.h	εισπνοή ομιλητή/τριας
.	σημείο στίξης με καθοδικό επιτονισμό
,	σημείο στίξης με σταθερό επιτονισμό
?	σημείο στίξης με ανοδικό επιτονισμό
¿	σημείο στίξης που υποκαθιστά το ερωτηματικό όταν ο επιτονισμός είναι λιγότερο ανοδικός
(...)	ακατανόητη ομιλία
(())	σχόλια της ερευνήτριας